

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

ΠΜΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

«Ανάδειξη πολιτιστικής κληρονομιάς μέσα από το φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον της λίμνης Κάρλας»

Διπλωματική εργασία

ΑΣΗΜΙΝΑ ΚΟΓΚΟΥΛΗ

Επιβλέπων

Αριστείδης Σαπουνάκης (Καθηγητής ΤΜΧΠΠΑ)

ΒΟΛΟΣ, ΙΟΥΝΙΟΣ 2020

ΒΕΒΑΙΩΣΗ ΠΕΡΙ ΜΗ ΛΟΓΟΚΛΟΠΗΣ

Βεβαιώνω υπεύθυνα ότι η μεταπτυχιακή διατριβή με θέμα «Ανάδειξη πολιτιστικής κληρονομιάς μέσα από το φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον της λίμνης Κάρλας» έχει συγγραφεί αποκλειστικά από εμένα και δεν έχει υποβληθεί στο πλαίσιο άλλου μεταπτυχιακού ή προπτυχιακού, στην Ελλάδα ή το εξωτερικό.

Η εργασία αυτή αντιπροσωπεύει τις προσωπικές μου απόψεις και οι πηγές που χρησιμοποιήθηκαν για την εκπόνησή της, έντυπες και ηλεκτρονικές, αναφέρονται στο σύνολό τους.

Σε περίπτωση αναληθούς ή ανακριβούς δηλώσεως υπόκειμαι στις συνέπειες που προβλέπονται στον Κανονισμό Σπουδών του Διατμηματικού Μεταπτυχιακού Προγράμματος «Σχεδιασμός και Ανάπτυξη Τουρισμού και Πολιτισμού» και στις διατάξεις που προβλέπει η Ελληνική νομοθεσία περί πνευματικής ιδιοκτησίας.

Η ΔΗΛΟΥΣΑ

ΚΟΓΚΟΥΛΗ ΑΣΗΜΙΝΑ

ΑΜ: Μ070317013

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η περιοχή της Κάρλας αποτελεί μια περιοχή με μοναδικό φυσικό και πολιτιστικό πλούτο. Σημείο αναφοράς της περιοχής είναι ο υγρότοπος της Κάρλας με σημαντική οικολογική, οικονομική και κοινωνικοπολιτιστική αξία. Ο ταμιευτήρας της Κάρλας έχει αναδειχθεί ως τόπος εξέχουσας σημασίας για την ορνιθοπανίδα σε όλη την περιοχή της Θεσσαλίας και προσελκύει όλο και μεγαλύτερο αριθμό σπάνιων και προστατευόμενων ειδών πουλιών, καταδεικνύοντας την τεράστια οικολογική σημασία των έργων αποκατάστασης που πραγματοποιούνται τα τελευταία δέκα χρόνια. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν και τα αρχαιολογικά ευρήματα στην συγκεκριμένη περιοχή, τα οποία ήρθαν στο φως κατά τη διάρκεια των εργασιών για την ανασύσταση της λίμνης. Γενικότερα, η συγκεκριμένη περιοχή αποτελεί έναν προορισμό με πλούσιο φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον που θα μπορούσε να αποτελέσει πρότυπο βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης μέσα από την ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού.

Λέξεις κλειδιά: πολιτιστική κληρονομιά, φυσική κληρονομιά, υγρότοπος, αποκατάσταση, φυσικό περιβάλλον, ανθρωπογενές περιβάλλον, εναλλακτικός τουρισμός

ABSTRACT

The Carla region is an area of unique natural and cultural wealth. The landmark of the area is the Karla wetland with significant ecological, economic and socio-cultural value. The Carla Reservoir has emerged as a landmark of great importance for birdlife throughout the region of Thessaly and attracts an increasing number of rare and protected species of birds, demonstrating the enormous ecological importance of restoration works carried out over the last ten years. Of particular interest are the archaeological finds in the area, which came to light during the work on the reconstruction of the lake. More generally, this area is a destination with a rich natural and cultural environment that could serve as a model for sustainable tourism development through the development of alternative forms of tourism.

Keywords: cultural heritage, natural heritage, wetland, restoration, natural environment, anthropogenic environment, alternative tourism

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	7
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	9
1. ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	9
1.1. ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ	9
1.2. ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ	10
1.3. ΜΑΖΙΚΟΣ ΚΑΙ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	12
1.4. ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΑΕΙΦΟΡΙΑΣ	14
1.5. ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	15
1.6. Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ	16
1.7. ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	18
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	21
2. ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ	21
2.1. ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ	21
2.2. ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ 23	
2.2.2. ΔΙΕΘΝΗΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ	23
2.2.3. ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ (αρθ. 24 Σ.)	25
2.2.4. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ	27
2.2.5. ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΚΑΙ ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ	28
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3	31
3. ΛΙΜΝΑΙΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ	31
3.1. ΠΑΡΑΛΙΜΝΙΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	31
3.2. ΔΙΕΘΝΗ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ	33
3.2.1. PLITVICE LAKES – ΚΡΟΑΤΙΑ	33
3.2.2. LAKE DISTRICT – ΗΝ. ΒΑΣΙΛΕΙΟ	37
3.2.3. ΛΙΜΝΗ ΚΕΡΚΙΝΗ	39
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4	44
4. ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ: ΤΟ ΦΥΣΙΚΟ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΝΕΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΣΤΗ ΛΙΜΝΗ ΚΑΡΛΑ	44
4.1. Η ΚΑΡΛΑ ΚΑΙ ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ	44

4.1.1.	ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΚΑΙ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ	44
4.1.2.	ΑΠΟΞΗΡΑΝΣΗ ΤΗΣ ΛΙΜΝΗΣ.....	45
4.1.3.	ΕΠΑΝΑΣΥΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΛΙΜΝΗΣ ΚΑΡΛΑΣ.....	49
4.2.	ΦΥΣΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΚΑΡΛΑΣ.....	51
4.2.1	ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	51
4.2.2.	ΒΙΟΤΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	55
4.2.3.	ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΝΕΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	60
4.2.4.	SWOT ΑΝΑΛΥΣΗ.....	78
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5	82
5.	ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΤΗΣ ΚΑΡΛΑΣ	82
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6	87
6.	ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	87
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....		89
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ		89
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΧΑΡΤΩΝ		103
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ		104
ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΗ.....		104
ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ		108
ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ		112

ΚΑΤΑΛΟΓΟΙ**ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ**

Εικόνα Εξωφύλλου

Εικόνα 1. The Plitvice Lakes

Εικόνα 2. Μονοπάτια στις Plitvice Lakes

Εικόνα 3. Lake District

Εικόνα 4. Λίμνη Κερκίνη

Εικόνα 5. Κάτοψη Νεολιθικού οικισμού στη θέση «Θερμοκήπια». Οικία Α και περίβολος

Εικόνα 6. Το οικιστικό σύνολο Ζ-Θ στην Τσιγγενίνα

Εικόνα 7. Κάτοψη αγροικίας «Τσερλή» (Πηγή: Σ. Καραπάνου)

Εικόνα 8. Λίμνη Κάρλα

Εικόνα 9. Ορνιθοπανίδα στη Λίμνη Κάρλα

Εικόνα 10. Ορνιθοπανίδα στη Λίμνη Κάρλα

Εικόνα 11. Ήταυρος (*Botaurus stellaris*)

Εικόνα 12. Κιρκινέζι (*Falco naumanni*)

Εικόνα 13. Άγιος Νικόλαος Καναλίων

Εικόνα 14. Ιερά Μονή Μεταμόρφωσης του Σωτήρος Φλαμουρίου

Εικόνα 15. Οικισμός Κερασιάς

Εικόνα 16. Πέτρινο Γεφύρι Κερασιάς

Εικόνα 17. Οικισμός Κεραμιδίου

Εικόνα 18. Το Εθνικό Μονοπάτι Ο2 (Κεραμίδι)

Εικόνα 19. Μουσείο Λιμναίου Πολιτισμού ΚΕΜΕΒΟ

Εικόνα 20. Άδειες αλιέων

Εικόνα 21. Φωτογραφικό αρχείο Β. Παπαϊωάννου

Εικόνα 22. Κάτοψη ψαροκαλύβας

Εικόνα 23. Τα ψάρια και τα πουλιά της Κάρλας

Εικόνα 24. Εκθεσιακό Κέντρο Φυσικής Ιστορίας και Πολιτισμού Λίμνης Κάρλας και Μαυροβουνίου

Εικόνα 25. Εκθεσιακό Κέντρο Φυσικής Ιστορίας και Πολιτισμού Λίμνης Κάρλας και Μαυροβουνίου – Αίθουσα αφιερωμένη στο φυσικό περιβάλλον

Εικόνα 26. Εκθεσιακό Κέντρο Φυσικής Ιστορίας και Πολιτισμού Λίμνης Κάρλας και Μαυροβουνίου – Αίθουσα αφιερωμένη στο λιμναίο πολιτισμό

Εικόνα 27. Ομοίωμα του καραβιού της Κάρλας στον εξωτερικό χώρο του Εκθεσιακού Κέντρου Φυσικής Ιστορίας και Πολιτισμού Λίμνης Κάρλας και Μαυροβουνίου

Εικόνα 28. Η ψαροκαλύβα της Κάρλας

Εικόνα 29. Απλώνοντας τα δίχτυα

Εικόνα 30. Τα ψάρια της Κάρλας

Εικόνα 31. Ψαράδες στη λίμνη Κάρλα - 1952

Εικόνα 32. Ψαροκαλύβα στη λίμνη Κάρλα

Εικόνα 33. Η αποξήρανση της λίμνης Κάρλας

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1. Εγγεγραμμένοι ψαράδες στη λίμνη Κάρλα κατά την περίοδο 1948-1961

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΧΑΡΤΩΝ

Χάρτης 1. Χάρτης διαδρομών στις Plitvice Lakes

Χάρτης 2. Η λίμνη Κάρλα πριν την αποξήρανση

Χάρτης 3. Χάρτης περιοχής Κάρλας

ΑΡΚΤΙΚΟΛΕΞΑ

ΔΕ – Δημοτική Ενότητα

ΕΟΚ – Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα

ΕΠΚΑ – Εφορεία Προϊστορικών και Κλασσικών Αρχαιοτήτων

ΕΣΠΑ – Εταιρικό Σύμφωνο για το Πλαίσιο Ανάπτυξης

ΖΕΠ – Ζώνες Ειδικής Προστασίας

ΚΕΜΕΒΟ- Κέντρο Μελέτης Βοιβηίδας

ΚΠΣ – Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης

Φ.Δ.Κα.Μα.Κε.Βε.Δε.Πη. – Φορέας Διαχείρισης Κάρλας Μαυροβουνίου
Κεφαλοβρύσου Βελεστίνου Δέλτα Πηνειού

ΦΕΚ – Φύλλο Εφημερίδας της Κυβερνήσεως

COP – Conference of the Parties

ICCROM – International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of
Cultural Property

ICOM – International Council of Museums

ICOMOS – International Council on Monuments and Sites

IWRB – International Waterfowl and Wetlands Research Bureau

OWHC – Organization of World Heritage Cities

SWOT – Strengths,Weaknesses,Opportunities,Threats

TICCIH – The International Committee for the Conservation of Industrial Heritage

UNESCO – United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

WTO – World Tourism Organization

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Με την ολοκλήρωση της παρούσας διπλωματικής εργασίας που πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο του Μεταπτυχιακού προγράμματος «Σχεδιασμός και Ανάπτυξη Τουρισμού και Πολιτισμού» θα ήθελα να εκφράσω τις θερμές ευχαριστίες μου σε ορισμένους ανθρώπους, η συμβολή των οποίων ήταν καθοριστική για την εκπόνησή της.

Ιδιαίτερες ευχαριστίες οφείλω, καταρχάς, στον Καθηγητή και επιβλέποντα της διπλωματικής μου εργασίας, κ. Σαπουνάκη Αριστεΐδη για την καθοδήγηση, τις συμβουλές και τις παρατηρήσεις σχετικά με την οργάνωση, τη δομή και το περιεχόμενο της παρούσας εργασίας αλλά και για τον τρόπο που επεσήμαινε λάθη ή παραλείψεις.

Νιώθω υποχρεωμένη να ευχαριστήσω το προσωπικό του Φορέα Διαχείρισης Κάρλας για την άμεση ανταπόκριση τους, για τον χρόνο που διέθεσαν και για το υλικό που μου εμπιστεύτηκαν.

Ευχαριστώ θερμά τους φίλους μου για την υποστήριξη και την θετική τους ενέργεια αλλά και για την έμπρακτη συνδρομή τους, ο καθένας με τον δικό του τρόπο.

Επιπλέον, ευχαριστώ τους γονείς μου για την υλική και ηθική κυρίως στήριξη που μου παρείχαν, καθώς χωρίς την συνδρομή τους δεν θα ήταν εφικτή η ολοκλήρωση του μεταπτυχιακού προγράμματος.

Κλείνοντας, ευχαριστώ ειλικρινά τα παιδιά μου, Μαριάννα και Λυδία, για την ανοχή και κατανόηση που επέδειξαν καθ' όλη την διάρκεια των σπουδών μου αλλά κυρίως τα ευχαριστώ γιατί με ενθαρρύνουν να συνεχίσω να προσπαθώ για το καλύτερο.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Παραδοσιακά, οι λίμνες υποστήριζαν την επιβίωση των κατοίκων των γύρω οικισμών και συνέβαλαν στην ανάπτυξη του ανθρώπινου πολιτισμού ενώ σήμερα αποτελούν έναν πολύτιμο πόρο, τον οποίο δύναται να χρησιμοποιήσει ο άνθρωπος για ποικίλες δραστηριότητες. Οι παραλίμνιες περιοχές αποτελούν προορισμούς με ιδιαίτερο τουριστικό ενδιαφέρον, όπου διάφορες μορφές, εναλλακτικού κυρίως, τουρισμού έχουν τη δυνατότητα να αναπτυχθούν και να προσελκύσουν επισκέπτες. Η δραστηριότητα αυτή δεν περιορίζεται μόνο στο χώρο γύρω από τη λίμνη αλλά στην ευρύτερη περιοχή δημιουργώντας έτσι την ανάγκη για αειφόρο ανάπτυξη σύμφωνα με την περιβαλλοντική νομοθεσία, ειδικότερα σε περιπτώσεις προστατευόμενων περιοχών.

Η ανάδειξη της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς στην ευρύτερη περιοχή της λίμνης Κάρλας αποτελεί το επιστημονικό πεδίο της παρούσας διπλωματικής εργασίας. Η εργασία προτίθεται να διερευνήσει τους τρόπους με τους οποίους τόσο το φυσικό όσο και το ανθρωπογενές περιβάλλον μετατρέπονται σε «κληρονομιά» για τη συγκεκριμένη περιοχή. Επιπλέον, μελετάται με ποιον τρόπο θα μπορούσε το λιμναίο στοιχείο να αποτελέσει λόγο προσέλκυσης επισκεπτών και αν θα μπορούσε να συμβάλει στην οικονομική ανάπτυξη της περιοχής με επίκεντρο τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού και ειδικότερα τον οικοτουρισμό και τον αγροτουρισμό.

Για την εκπόνηση της παρούσας διπλωματικής χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος της ποιοτικής έρευνας, μέσα από τη συλλογή δεδομένων που περιγράφουν την υφιστάμενη κατάσταση και τα προβλήματα της περιοχής. Έγινε ανασκόπηση της ελληνικής και ξενόγλωσσης βιβλιογραφίας, στην οποία περιλαμβάνονται μελέτες και επιστημονικά άρθρα, διπλωματικές και διδακτορικές διατριβές καθώς και μελέτη της ελληνικής και διεθνούς νομοθεσίας. Επίσης, τα δεδομένα προήλθαν από ημι-δομημένες συνεντεύξεις σε φορείς που δραστηριοποιούνται στην περιοχή της Κάρλας, επιτόπιες παρατηρήσεις, χρήση οπτικοακουστικού και αρχειακού υλικού. Ειδικότερα, για την μελέτη περίπτωσης χρησιμοποιήθηκαν άρθρα από τον ημερήσιο τοπικό τύπο καθώς και διαδικτυακές πηγές. Τέλος, η χρήση των διεθνών παραδειγμάτων συνέβαλε στο να αντιληφθούμε πως αξιοποιήθηκε ο φυσικός και πολιτιστικός πλούτος των εκάστοτε περιοχών προκειμένου να αποτελέσει παράδειγμα για την περιοχή μελέτης.

Η διπλωματική εργασία αναπτύσσεται σε έξι κεφάλαια ως εξής:

Στο Κεφάλαιο 1 αναλύονται οι έννοιες του πολιτισμού, της πολιτιστικής κληρονομιάς και ορισμένων εναλλακτικών μορφών τουρισμού που θα μπορούσαν να αναπτυχθούν στην περιοχή μελέτης.

Στο Κεφάλαιο 2 αναλύεται η διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς και το υφιστάμενο νομικό πλαίσιο τόσο σε ελληνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο για την προστασίας της.

Στο Κεφάλαιο 3 γίνεται αναφορά στον λιμναίο τουρισμό και σε παραδείγματα αξιοποίησής του στην Ευρώπη και την Ελλάδα.

Στο Κεφάλαιο 4 περιγράφεται αναλυτικά το φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον της περιοχής της Κάρλας και πραγματοποιείται SWOT ανάλυση της περιοχής, προκειμένου να καταγραφούν τα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα, οι ευκαιρίες και οι απειλές που εντοπίζονται στη λίμνη και στην ευρύτερη περιοχή.

Στο Κεφάλαιο 5 παρουσιάζονται οι προτάσεις για την περιοχή μελέτης, λαμβάνοντας υπόψη την παραπάνω ανάλυση καταλήγοντας στο Κεφάλαιο 6 με τα συμπεράσματα της έρευνας που συνοψίζονται στις δυνατότητες που έχει η περιοχή να αναπτυχθεί κατά τέτοιο τρόπο ώστε να αναδειχθεί η πολιτιστική της κληρονομιά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

1. ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

1.1. ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ

Η έννοια της πολιτιστικής κληρονομιάς προσεγγίζεται μέσα από τη συζήτηση (ανάλυση) των δύο βασικών εννοιών που προηγείται της διερεύνησης της μεταξύ τους σύνδεσης.

Η λέξη πολιτισμός απαντάται στην Ευρώπη στο τέλος του 18ου αιώνα ενώ στην Ελλάδα μεταφράστηκε από τη γαλλική λέξη *civilization* και χρησιμοποιήθηκε από τον Αδαμάντιο Κοραή εννοώντας τα υλικά, πνευματικά και ηθικά επιτεύγματα μιας κοινωνίας (Βαρτζιώτη, 2005). Ο Σφακιανάκης (2000) ορίζει τον πολιτισμό σαν την κατάσταση εκείνη όπου το άτομο ζει με γνώμονα την ηθική, την πνευματικότητα και την πολιτική στη ζωή του ενώ σύμφωνα με τον Καραχάλη (2007) «η συχνή ταύτιση της έννοιας του πολιτισμού με την τέχνη είναι δύσκολη στην ανάλυση της, αφού και η ίδια η έννοια της τέχνης δεν οριοθετείται με σαφήνεια με δεδομένο ότι ο πρωταρχικός της εννοιολογικός προσδιορισμός αφορούσε την δεξιοτέχνητα».

Στην παγκόσμια σύνοδο για την πολιτιστική κληρονομιά που πραγματοποιήθηκε το 1982 στο Μεξικό διατυπώθηκε ο ορισμός για τον πολιτισμό σύμφωνα με τον οποίο «πολιτισμός, με την ευρεία έννοια του όρου, είναι τα πνευματικά, υλικά, διανοητικά και συναισθηματικά στοιχεία μιας ομάδας ανθρώπων ή μιας ολόκληρης κοινωνίας. Σ' αυτά περιλαμβάνονται, εκτός από τις τέχνες και τα γράμματα, τα ανθρώπινα δικαιώματα, οι παραδόσεις, τα ήθη και τα έθιμα. Υπό στενή έννοια, πρόκειται για τις αξίες και τις γνωστικές και αισθητικές συνήθειες μιας ομάδας ανθρώπων, επομένως συμπεριλαμβάνει και την πολιτιστική κληρονομιά, τη λογοτεχνία, την τέχνη και τα κινήματα σκέψης.» (UNESCO, 1982). Ο ορισμός της UNESCO για τον πολιτισμό, όπως υιοθετήθηκε στην 43^η Διεθνή Συνδιάσκεψη για την Παιδεία και τον Πολιτισμό το 1992 στη Γενεύη, αναφέρει ότι «πολιτισμός είναι ολόκληρο το πλέγμα των πνευματικών, υλικών, διανοητικών και συναισθηματικών χαρακτηριστικών που διακρίνουν μια κοινωνία ή μια κοινωνική ομάδα και αποτελούν τα στοιχεία της πολιτιστικής ταυτότητάς της. Σ' αυτά περιλαμβάνονται τρόποι ζωής, παραδόσεις, αντιλήψεις, τέχνες και γράμματα και το σύστημα των ηθικών αξιών που εντάσσονται στα θεμελιώδη δικαιώματα του ανθρώπου».

Η Sarup (1996) υποστηρίζει ότι «ο πολιτισμός δεν είναι κάτι σταθερό και παγιωμένο, όπως θα ήθελαν να πιστέψουμε οι οπαδοί της παράδοσης, αλλά είναι μια διαδικασία συνεχούς αγώνα, όπου οι πολιτισμοί αλληλεπιδρούν μεταξύ τους και επηρεάζονται από οικονομικούς, πολιτικούς και κοινωνικούς παράγοντες». Ο Eagleton (2000) θεωρεί ότι υφίσταται ισχυρή πολιτική διάσταση του πολιτισμού καθώς υποστηρίζει ότι: «Σε παγκόσμια κλίμακα, η σχετική σύγκρουση είναι ανάμεσα στον πολιτισμό ως εμπόρευμα και στον πολιτισμό ως ταυτότητα».

Η κληρονομιά, με τη στενή της έννοια, συνδέεται με τα περιουσιακά αγαθά (χρήματα, ακίνητα) τα οποία κληροδοτούνται συνήθως, αλλά όχι πάντα, από γενιά σε γενιά. Με την ευρύτερη έννοια, κληρονομιά αποτελεί οτιδήποτε μεταβιβάζεται από τη μια γενιά στην άλλη ως παρακαταθήκη. Σύμφωνα με την UNESCO (2009) «η κληρονομιά είναι το κληροδότημα του παρελθόντος, αυτό που ζούμε σήμερα και αυτό που θα περάσουμε στις μελλοντικές γενιές» αποτελώντας τη βάση του παρόντος και το έναυσμα για το μέλλον, όπου οι παρούσες γενιές θα λειτουργούν ως «θεματοφύλακας και δημιουργικός σύνδεσμός της» (Rodwell, 2007).

1.2. ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ

Πολιτιστική κληρονομιά είναι η κληρονομιά που δεν βασίζεται σε χρήματα ή σε περιουσιακά αγαθά αλλά σε κουλτούρα, ήθη και έθιμα (Franchi, 2015). Πρόκειται για εκείνα τα υλικά και άυλα αγαθά που παράγονται από τον ανθρώπινο πολιτισμό, στα οποία οι άνθρωποι δίνουν ιδιαίτερη σημασία και επιθυμούν να τα μεταφέρουν και στις μελλοντικές γενιές (Deacon et al, 2004). Ο Μπεριάτος (2019) υποστηρίζει ότι η κληρονομιά αποτελείται από αγαθά που κληροδοτούνται από τη μια γενιά στην άλλη, είτε υλικά, (κινητά ή ακίνητα) οπότε αναφερόμαστε στην «περιουσία» (Heritage), είτε άυλα αγαθά οπότε αναφερόμαστε στην «παράδοση» (Tradition).

Οι Διεθνείς Συμβάσεις και η βιβλιογραφία συχνά ταυτίζουν την «πολιτιστική κληρονομιά» με τα «πολιτιστικά αγαθά». Στη Σύμβαση της Χάγης (1954) χρησιμοποιείται η λέξη «πολιτιστικό αγαθό» (bien culturel) δηλώνοντας «τα κινητά και ακίνητα αγαθά που έχουν μεγάλη σημασία για την πολιτιστική κληρονομιά κάθε λαού» ενώ σύμφωνα με το άρθ. 1 της Σύμβασης για την Παγκόσμια Φυσική και Πολιτιστική Κληρονομιά της UNESCO (UNESCO, 1972) με τον όρο «πολιτιστική κληρονομιά εννοούνται έργα του ανθρώπου και της φύσης που αξίζουν να διατηρηθούν και να προστατευτούν. Σ' αυτά περιλαμβάνονται:

- α) μνημεία (αρχιτεκτονικά, γλυπτικά και ζωγραφικά έργα, κατασκευές αρχαιολογικού χαρακτήρα, επιγραφές, σπήλαια)
- β) ομάδες κτηρίων και
- γ) χώροι με ιδιαίτερη ιστορική, αισθητική, εθνολογική και ανθρωπολογική σημασία».

Παρατηρούμε λοιπόν ότι ο δεύτερος ορισμός είναι πιο ευρύς από τον ορισμό της Σύμβασης της Χάγης αναφορικά με την ακίνητη περιουσία, η οποία προστατεύεται από τη Σύμβαση για την Παγκόσμια Φυσική και Πολιτιστική Κληρονομιά (Κόνσολα, 1995). Γίνεται έτσι κοινά αποδεκτό ότι η πολιτιστική κληρονομιά είναι το μοναδικό κληροδότημα από την προηγούμενη γενιά στην επόμενη και η οποία θα πρέπει να διατηρηθεί και να κληροδοτηθεί στις μελλοντικές (Γαραντζιώτη, 2015).

Η υλική πολιτιστική κληρονομιά αποτελείται από δυο κατηγορίες αγαθών, τα ακίνητα και τα κινητά. «Ως ακίνητα νοούνται κτίσματα, τα οποία μπορεί να είναι οικίες ή τάφοι, ιστορικοί και αρχαιολογικοί χώροι ή πολιτιστικά τοπία, τα οποία βρίσκονται σε άμεση σύνδεση με τη φύση και τον άνθρωπο» (Κόνσολα, 2006). Στα κινητά ανήκουν τα έργα τέχνης, αρχαιολογικά ευρήματα και οπτικοακουστικό υλικό, πολλά απ' τα οποία μπορεί να συναντήσει κάποιος σε μουσεία, πινακοθήκες ή βιβλιοθήκες. Το κριτήριο για να χαρακτηριστούν όλα τα παραπάνω ως πολιτιστικά αγαθά είναι να έχουν αρχαιολογικό, εθνολογικό, ιστορικό και επιστημονικό ενδιαφέρον (Κόνσολα, 2006).

Με τον όρο άυλη πολιτιστική κληρονομιά εννοούμε όλες τις ζωντανές εκφράσεις, γνώσεις και τεχνικές μιας κοινωνίας, που έχουν μεταβιβαστεί από προγενέστερες γενιές και τις οποίες οφείλουμε να κληροδοτήσουμε στις επόμενες. (UNESCO, 2003). Η άυλη πολιτιστική κληρονομιά έχει σχέση με τη διατήρηση της πολιτιστικής ταυτότητας και της πολιτιστικής ιδιαιτερότητας ενός κοινωνικού συνόλου. Άυλα πολιτιστικά αγαθά είναι εκείνα τα στοιχεία που διαφοροποιούν μια ομάδα ανθρώπων από μια άλλη και την κάνουν ξεχωριστή σε σχέση με άλλες ομάδες ανθρώπων (Lenzerini, 2011). Το 2002 το ελληνικό Κράτος χρησιμοποίησε σε νομικό κείμενο τον όρο « άυλα πολιτιστικά αγαθά» για να διαφυλάξει την πολιτιστική κληρονομιά που μέχρι τότε ήταν γνωστή στην ελληνική επιστημονική κοινότητα με τον όρο «παραδοσιακός και σύγχρονος λαϊκός πολιτισμός». Έτσι στον Νόμο

3028/2002 (ΦΕΚ 153/Α/28.6.2002) «Περί Προστασίας των Αρχαιοτήτων και εν γένει της Πολιτιστικής Κληρονομιάς» ορίζεται ότι άυλα πολιτιστικά αγαθά είναι εκφράσεις, δράσεις, γνώσεις και πληροφορίες, όπως τα ήθη και έθιμα, προφορικές παραδόσεις, μύθοι, χοροί, μουσική και τραγούδια ή οτιδήποτε μαρτυρά τον παραδοσιακό και λαϊκό πολιτισμό.

Τέλος, αξίζει να αναφερθεί ότι μέρος της πολιτιστικής κληρονομιάς αποτελεί και η φυσική κληρονομιά, δηλαδή το φυσικό περιβάλλον με την χλωρίδα και την πανίδα του, τα οποία είναι γνωστά ως «βιοποικιλότητα». Ειδικότερα το άρθ. 2 της Σύμβασης για την Παγκόσμια Φυσική και Πολιτιστική Κληρονομιά(1972), θεωρεί «φυσική κληρονομιά» τα φυσικά μνημεία, τους γεωλογικούς σχηματισμούς, τα ενδιαίτηματα ζώων, τα φυτά που απειλούνται με εξαφάνιση και γενικότερα οτιδήποτε έχει σημασία από επιστημονική ή αισθητική άποψη και σχετίζεται με την προστασία του περιβάλλοντος.

1.3. ΜΑΖΙΚΟΣ ΚΑΙ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, με την στροφή του ανθρώπου στον τουρισμό εκδηλώνεται η ανάγκη του για ανάπαυση και ανασυγκρότηση. Μέχρι το 1946, την περίοδο δηλαδή του μεσοπολέμου, τα ταξίδια στο εξωτερικό ήταν αποκλειστικό προνόμιο μιας ευκατάστατης ελίτ (Lickorish & Jenkins, 2004). Από το 1950 και μετά οι παράγοντες που οδήγησαν στην αύξηση του τουρισμού ήταν (Ανδριώτης, 2008):

- η αύξηση του διαθέσιμου ελεύθερου χρόνου του πληθυσμού
- τα σημαντικά κατορθώματα της τεχνολογίας, ιδιαίτερα των αερομεταφορών
- η αύξηση των μισθών και γενικότερα του επιπέδου διαβίωσης των ανθρώπων
- η εμπορευματοποίηση του τουρισμού από τουριστικούς επιχειρηματίες μέσω οικονομικών πακέτων διακοπών
- η δημιουργία του κοινωνικού κράτους (συντάξεις και κοινωνικός τουρισμός)
- η πρόοδος της ενημέρωσης από τα μέσα μαζικής επικοινωνίας που προκαλεί το ενδιαφέρον των ανθρώπων για επισκέψεις μακρινών προορισμών.

Ο μαζικός τουρισμός είναι το φαινόμενο εκείνο κατά το οποίο συγκεκριμένοι άνθρωποι μετακινούνται σε συγκεκριμένο χρόνο, χρησιμοποιώντας όλοι μαζί και την ίδια χρονική στιγμή το ίδιο μεταφορικό μέσο για το ταξίδι τους, το ίδιο ξενοδοχείο για τη διαμονή τους και γενικότερα απολαμβάνουν τις ίδιες υπηρεσίες (Ηγουμενάκης

& Κραβαρίτης, 2004:30). Ο Λαγός (2005) ορίζει τον μαζικό τουρισμό σαν την παραδοσιακή αγορά διακοπών που περιλαμβάνει τουρίστες, οι οποίοι επιθυμούν να ξεκουραστούν και να διασκεδάσουν σε μέρη με έντονη ηλιοφάνεια (ηλιοτροπικοί προορισμοί), ενώ ο Τσάρτας (2010) αναφέρει ότι το πλαίσιο συνάντησης του τουρίστα με την τοπική κοινωνία είναι ιδιαίτερα περιορισμένο, με αποτέλεσμα ο τουρίστας να απολαμβάνει τουρισμό που βασίζεται στα 3S (sun, sea, sand) χωρίς να έχει κάποιο πολιτιστικό όφελος ή να βρίσκεται σε σχέση αλληλεπίδρασης με τους ντόπιους. Έτσι λοιπόν ο τουρίστας εντάσσεται σε ομάδες όμοιων αναγκών και επιθυμιών, συμμορφώνεται προς ορισμένες συμπεριφορές, όντας ικανοποιημένος τουλάχιστον από την οργάνωση του ταξιδιού από τα ταξιδιωτικά πρακτορεία (Page, 2006).

Οι συνέπειες του μαζικού τουρισμού είναι ως επί το πλείστον αρνητικές γιατί συγκεντρώνει μεγάλο αριθμό τουριστών σε συγκεκριμένα μέρη και συγκεκριμένη εποχή του χρόνου, απαιτεί μεγάλες οικονομικές επενδύσεις και προκαλεί περιβαλλοντική επιβάρυνση (Ανδριώτης, 2005). Υπέρμαχος αυτής της θέσης είναι και ο Τσάρτας (2010), που υποστηρίζει ότι ο μαζικός τουρισμός έχει δυσμενείς οικονομικές, περιβαλλοντικές και κοινωνικές συνέπειες καθώς η μεγάλη προσέλευση τουριστών ξεπερνά τη φέρουσα ικανότητα ενός προορισμού, προκαλεί ανεξέλεγκτη οικιστική ανάπτυξη και σπατάλη πόρων. Τέλος, η επιλογή των προορισμών διακοπών των τουριστών εξαρτάται πολλές φορές από τους tour-operators, οι οποίοι θέλοντας να συμπίεσουν το κόστος των υπηρεσιών που προσφέρουν, χρησιμοποιούν συχνά all inclusive πακέτα, με αποτέλεσμα ο τουρίστας να χάνει την επαφή με τις τοπικές μικρομεσαίες επιχειρήσεις, με τον εγχώριο πληθυσμό αλλά και γενικότερα με τα πολιτιστικά στοιχεία του τόπου που επισκέπτεται (Page, 2006).

Το αντίθετο του μαζικού τουρισμού είναι ο εναλλακτικός τουρισμός. Ο Ανδριώτης (2005) υποστηρίζει ότι ο μαζικός τουρισμός είναι το «αντίθετο» του εναλλακτικού, χαρακτηρίζοντας τον πρώτο ως κακό και τον δεύτερο ως καλό, με κριτήριο την περιβαλλοντική υποβάθμιση των τουριστικών προορισμών.

Οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού είναι μέρος των ειδικών μορφών τουρισμού και το χαρακτηριστικό τους είναι ότι υπάρχει βασικό κίνητρο στη ζήτηση, το οποίο σχετίζεται με συγκεκριμένο θέμα π.χ. φυσιολατρία, περιήγηση, περιβάλλον, αθλητισμό, γαστρονομία. Στις μορφές αυτές οι τουρίστες διοργανώνουν το ταξίδι τους βασιζόμενοι στην αυτονομία τους και έχουν ως σκοπό να σέβονται τα τοπικά

κοινωνικά σύνολα και το περιβάλλον (Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001). Έτσι ο εναλλακτικός τουρίστας είναι πιο δραστήριος και παίρνει μέρος σε δραστηριότητες που σχετίζονται με το περιβάλλον στη διάρκεια του ταξιδιού του (Ανδριώτης, 2005) ενώ αναζητά γνησιότητα και ερημικά μέρη για διακοπές, σε απόσταση από καταλύματα του μαζικού τουρισμού (Cohen, 1989).

Οι Gursoy et al. (2010) υποστηρίζουν ότι η ανάπτυξη του εναλλακτικού τουρισμού υπόκειται σε μικρότερη εμπορευματοποίηση και συνδέεται με τις φυσικές και κοινωνικές αξίες σε μια κοινότητα υποδοχής ενώ κατά τους Wearing & Neil (1999) μέσα από την ανάπτυξη του εναλλακτικού τουρισμού παρέχονται ευκαιρίες για την δημιουργία συναναστροφών με τον ντόπιο πληθυσμό. Στον εναλλακτικό τουρισμό η ελκυστικότητα του τουριστικού προϊόντος ενισχύεται από το νέο, το πρωτοποριακό, το παρθένο ή το ανεξερευνητό που κάνουν τον προορισμό να διαφέρει από άλλες κορεσμένες τουριστικές περιοχές (Ανδριώτης, 2008).

1.4. ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΑΕΙΦΟΡΙΑΣ

Η ιδέα της «διαρκούς» ή αειφόρου ή διατηρήσιμης ανάπτυξης εμφανίστηκε πρόσφατα και αναφέρεται στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη με δυναμικό τρόπο στα όρια που ορίζει η φύση (Αλέγρας, 2003). Μετά το 1980 εντείνονται οι προσπάθειες να αναπτυχθεί ένα είδος τουριστικής ανάπτυξης που σαν βασικό στοιχείο θα έχει τη βιωσιμότητα και την προστασία του περιβάλλοντος, το οποίο αποτελεί καθοριστικό στοιχείο στην προσέλκυση της ζήτησης, με αποτέλεσμα πολλοί τουρίστες να επιλέγουν μια περιοχή γιατί υιοθετεί δράσεις και πολιτικές προστασίας του περιβάλλοντος. Οι περιοχές που μπορούν να αναπτύξουν αυτού του είδους τον τουρισμό είναι αυτές που έχουν ήδη δραστηριοποιηθεί στον τομέα του μαζικού τουρισμού καθώς και εκείνες που τώρα ξεκινάνε την ανάπτυξη τους ώστε να είναι σε θέση να προγραμματίσουν έγκαιρα την απόκτηση βιώσιμων αναπτυξιακών χαρακτηριστικών (Κοκκώσης - Τσάρτας, 2001).

Ωστόσο τέθηκαν διλήμματα σχετικά με τον σχεδιασμό και την προστασία των ευαίσθητων περιβαλλοντικών πόρων καθώς υπάρχουν αυτοί που πιστεύουν απόλυτα ότι πρέπει να προστατευτούν οι περιοχές με πλούσια περιβαλλοντικά στοιχεία και από την άλλη υπάρχουν εκείνοι που πιστεύουν ότι οι περιοχές αυτές πρέπει να είναι επισκέψιμες από τουρίστες υπό προϋποθέσεις. Παρόλα αυτά, τα τελευταία χρόνια, στις περισσότερες χώρες έχει επικρατήσει η «ζωονοποίηση», όπου στην κάθε ζώνη –

ανάλογα με τους περιβαλλοντικούς πόρους που διαθέτει – επικρατεί διαφορετικό καθεστώς προστασίας αναφορικά με τη χρήση του περιβάλλοντος και την πρόσβαση των τουριστών ενώ για τις περιοχές με ευαίσθητους οικολογικούς πόρους (υγροβιότοπους, λίμνες, δάση, εθνικούς δρυμούς κ.λ.π.) υπάρχουν ειδικά σχέδια διαχείρισης που προωθούν μέτρα και δράσεις προστασίας τους (Κοκκώσης et al., 2011).

Σύμφωνα με τον Butler (1999), βιώσιμος τουρισμός είναι εκείνη η μορφή τουρισμού που μπορεί να διατηρηθεί ζωντανός και αειφόρος για αόριστο χρονικό διάστημα ενώ θεωρεί βιωσιμότητα την ικανότητα του πόρου να αξιοποιείται έως κάποια επιτρεπόμενα όρια. Κατά τον Δεκλερή (1995) ο όρος «βιωσιμότητα αναφέρεται μεν σε ανθρώπινη δραστηριότητα, στην πραγματικότητα όμως αφορά τα οικοσυστήματα, είναι δηλαδή βιωσιμότητα των οικοσυστημάτων, των οποίων πρέπει να διατηρηθεί η ζωτική αντοχή, ώστε να μπορούν να αντέχουν και να τροφοδοτούν τα ανθρωπογενή συστήματα». Οι Κοκκώσης και Τσάρτας (2001) υποστηρίζουν ότι «οι βασικές παράμετροι για τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη είναι:

- ειδικός σχεδιασμός της τουριστικής ανάπτυξης, στοχεύοντας στην κοινωνική, οικονομική και περιβαλλοντική ισορροπία
- ενίσχυση όλων των μέτρων που συμβάλλουν στις διαδικασίες ανατροφοδότησης της ανάπτυξης
- ειδικό θεσμικό πλαίσιο για την προώθηση της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης και της τοπικής συμμετοχής
- προώθηση μέτρων που συμβάλλουν στη προστασία και ανάδειξη του φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος
- χρήση των ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού ως βασικού άξονα της τοπικής τουριστικής ανάπτυξης».

Καταλήγουμε λοιπόν στο συμπέρασμα ότι η αρχή της αειφορίας θεωρείται η πιο σημαντική αρχή της προστασίας του περιβάλλοντος που επιτάσσει τη διαχείριση και εκμετάλλευση των φυσικών πόρων με τέτοιο τρόπο ώστε να διασφαλίζεται η εις το διηνεκές διατήρησή της για τις επόμενες γενιές.

1.5. ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Ο πολιτιστικός τουρισμός είναι ένα από τα είδη τουρισμού ειδικού ενδιαφέροντος που έχει τις ρίζες του σε πολύ παλιές εποχές ενώ παραμένει ακόμη ένα

από τα πιο παρεξηγημένα είδη (duCros & McKercher, 2002). Υπάρχουν πολλοί ορισμοί για τον πολιτιστικό τουρισμό με γνωστότερο απ' όλους εκείνον του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού (WTO), ο οποίος τον ορίζει σαν «το ταξίδι ατόμων με βάση κυρίως το κίνητρο που βασίζεται στον πολιτισμό» και περιλαμβάνει «εκπαιδευτικά ταξίδια, συμμετοχή σε φεστιβάλ, επισκέψεις σε αρχαιολογικούς χώρους και μουσεία, θεατρικές παραστάσεις, ακόμη και ταξίδια για τη μελέτη του φυσικού περιβάλλοντος ή της λαϊκής τέχνης» (Κόνσολα, 2013).

Συναφής είναι και ο ορισμός του Richards(1996), ο οποίος υποστηρίζει ότι πολιτιστικός τουρισμός είναι τα ταξίδια ατόμων σε τόπους πολιτιστικού ενδιαφέροντος, όπως περιοχές πολιτιστικής κληρονομιάς, μακριά από τον τόπο κατοικίας τους. Το ICOMOS (1999) ορίζει τον πολιτιστικό τουρισμό σαν «οποιαδήποτε δραστηριότητα επιτρέπει στους επισκέπτες να ανακαλύψουν άλλες κοινωνικές συμπεριφορές, ερχόμενοι σε επαφή με τις παραδόσεις τους, τα ήθη και έθιμά τους καθώς και το φυσικό τους περιβάλλον και να μπορούν να επισκέπτονται ιστορικούς και αρχαιολογικούς χώρους» ενώ σχετίζεται και με άλλες ειδικές μορφές τουρισμού, όπως ο θρησκευτικός, ο γαστρονομικός, ο εκπαιδευτικός, ο συνεδριακός κ.α. (Κόνσολα, 2013).

Σύμφωνα με τους Αποστολόπουλο και Σδράλη (2009) το προφίλ του «πολιτιστικού τουρίστα» διαφέρει από τους υπόλοιπους, καθώς επιθυμεί να γνωρίσει την πολιτισμική ιδιαιτερότητα και μοναδικότητα του κάθε τόπου ενώ σέβεται τη φυσιογνωμία του τουριστικού προορισμού. Οι «πολιτιστικοί τουρίστες» εμπλουτίζουν τις γνώσεις τους και ικανοποιούν την επιθυμία τους για πνευματική καλλιέργεια. Το «κίνητρο» να κατανοήσει τον πολιτισμό μιας άλλης κοινωνίας είναι αυτό που διακρίνει τον πολιτιστικό τουρισμό από τις άλλες κατηγορίες τουρισμού (duCros, 2001). Με τον όρο κουλτούρα εννοούμε τον τρόπο σκέψης και συμπεριφοράς ενός λαού όπως εκφράζεται μέσα από την καθημερινή κοινωνική ζωή του. Έτσι λοιπόν κουλτούρα αποτελούν οι παραδόσεις, οι τρόποι συμπεριφοράς, οι πολιτιστικές και ηθικές αξίες, τα ήθη και τα έθιμα, οι δοξασίες, η γλώσσα και η θρησκευτικότητα.

1.6. Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Ο πολιτιστικός τουρισμός αναπτύσσεται με μεγάλη ταχύτητα και αποτελεί όχι μόνο τη βάση για τον ανερχόμενο ευρωπαϊκό πολεοδομικό τουρισμό αλλά ενεργεί όλο και περισσότερο ώστε να προωθηθεί ο τουρισμός στις αγροτικές περιοχές. Ο βασικός σκοπός του είναι να διατηρηθεί ή να βελτιωθεί η καθημερινότητα των κατοίκων των ανωτέρω περιοχών (Bachleitner & Zins, 1999).

Τα πολιτιστικά αγαθά, και ειδικότερα αυτά που έχουν σχέση με την πολιτιστική κληρονομιά, καταφέρνουν να οδηγήσουν μια περιοχή στην βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη (Simpson, 2001). Αν και δεν υπάρχει επαρκής έρευνα για τη σύνδεση του πολιτιστικού τουρισμού με την τοπική ανάπτυξη, οι περισσότεροι επιστήμονες συγκλίνουν στο ότι το συγκεκριμένο είδος τουρισμού συνδέεται με την οικονομική ανάπτυξη μιας περιοχής και την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας (Ανδριώτης, 2008).

Η αξιοποίηση του πολιτιστικού τουρισμού συμβάλλει στην αναπτυξιακή διαδικασία και έχει κοινωνικές, οικονομικές, πολιτικές και εκπαιδευτικές συνέπειες για μια περιοχή καθώς συμμετέχουν διάφορες κοινωνικές ομάδες και οργανισμοί. Επιπλέον, προωθείται η καινοτομία, ενισχύεται η κοινωνική συνοχή και αναπτύσσεται ο διάλογος, τονώνεται η τοπική υπερηφάνεια ενώ ταυτόχρονα δημιουργούνται νέες θέσεις εργασίας οδηγώντας την περιοχή σε περαιτέρω αναζωογόνηση (Κόνσολα & Καραχάλης, 2010).

Η ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού συνδέεται καταρχάς με την εμπορική δραστηριότητα, ενισχύοντας την τοπική επιχειρηματικότητα και ιδιαίτερα τα μικρά καταστήματα που εξυπηρετούν κυρίως τουρίστες, όπως π.χ. αυτά που παρασκευάζουν τοπικά είδη διατροφής ή κατασκευάζουν είδη λαϊκής τέχνης. Η ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού μπορεί να βοηθήσει να περιοριστεί η εποχικότητα του τουρισμού, να μειωθεί η ανεργία κυρίως των γυναικών και των νέων ανθρώπων ενώ παρέχεται εργασία σε άτομα ποικίλου υπόβαθρου και επαγγελματικής δραστηριότητας. Επομένως η πολιτιστική βιομηχανία μπορεί να απορροφήσει ειδικευμένο και ανειδίκευτο εργατικό δυναμικό, ενώ εξαιτίας του πολιτιστικού τουρισμού εκσυγχρονίζονται και διατηρούνται τοπικές παραδοσιακές δραστηριότητες και ξαναζωντανεύουν επαγγέλματα που ασκούνταν παλιότερα (Αποστολόπουλος & Σδράλη, 2009).

Με την ενίσχυση του πολιτιστικού τουρισμού μειώνονται οι πιθανότητες απομόνωσης της τοπικής κοινωνίας και ενισχύεται η επαφή με άλλα μέρη σε διαφορετικά επίπεδα (τοπικό, περιφερειακό και εθνικό). Αναβαθμίζονται τα μέσα μεταφοράς και αναπτύσσονται οι κατάλληλες υποδομές στο οδικό δίκτυο, ώστε να είναι ευκολότερη και ασφαλέστερη η πρόσβαση στην περιοχή ενδιαφέροντος και εξαιτίας του αυξάνεται ο πολιτιστικός πλούτος με την δημιουργία μουσείων, με εκδηλώσεις και εκθέσεις πολιτιστικού ενδιαφέροντος, τη διοργάνωση φεστιβάλ. Η διοργάνωση εκπαιδευτικών προγραμμάτων από πολιτιστικά κέντρα ή μουσεία (π.χ. μαθήματα κεραμικής, παραδοσιακής μουσικής και χορού) είναι επωφελής τόσο για τους επισκέπτες όσο και για τον ντόπιο πληθυσμό, κυρίως για νεαρά άτομα, τα οποία αναπτύσσουν συμπεριφορές ικανές να προστατεύουν τον τοπικό πολιτισμό. Επιπλέον ο πολιτιστικός τουρισμός μπορεί να βοηθήσει στην ανάπτυξη περιοχών που δεν παρουσιάζουν ιδιαίτερο τουριστικό ενδιαφέρον από άποψη ανάπτυξης και υποδομών ούτε βρίσκονται κοντά σε θάλασσα (Bums & Sancho, 2003). Τέλος, οι υποδομές που συνδέονται με τα πολιτιστικά γεγονότα, μπορούν να συντηρηθούν και να χρησιμοποιηθούν μακροπρόθεσμα από τους κατοίκους, ενώ η περιοχή μπορεί να αποκτήσει μια τοπική ταυτότητα ώστε να γίνει αναγνωρίσιμη στην ευρύτερη περιφέρεια (Bachleitner & Zins, 1999).

1.7. ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Το φυσικό περιβάλλον είναι σημαντικό στοιχείο για την ανάπτυξη μιας περιοχής, καθώς πάνω του στηρίζεται ο τουρισμός, ο οποίος μπορεί να αξιοποιηθεί με τέτοιο τρόπο που να είναι βιώσιμος και να υπάρξουν οικονομικά, κοινωνικά αλλά κυρίως περιβαλλοντικά οφέλη. Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια η περιβαλλοντική επιβάρυνση (π.χ. καταστροφή βιοτόπων, ρύπανση υδάτων κ.α.) επέδρασε αρνητικά στον τουρισμό, με αποτέλεσμα να αναζητηθούν νέες μορφές τουρισμού που να προσανατολίζονται στο περιβάλλον και όχι στον άνθρωπο, να μην υποβαθμίζουν τους φυσικούς πόρους, να ωφελούν την άγρια ζωή και να προάγουν θετικές περιβαλλοντικές ηθικές αξίες (Αποστολόπουλος & Σδράλη, 2009). Μία τέτοια μορφή εναλλακτικού τουρισμού είναι και ο οικοτουρισμός, ο οποίος εστιάζει στην ανάπτυξη της φύσης αναδεικνύοντας τα οικολογικά χαρακτηριστικά μιας περιοχής και γενικότερα σημαντικά στοιχεία του φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος, συμπεριλαμβανομένου και του αγροτικού τοπίου (Λουκάτος et al, 2003).

Ο Ceballos-Lascurain (1987) υποστηρίζει ότι ο οικοτουρισμός είναι η μετακίνηση των τουριστών σε ήρεμα και παρθένα μέρη ώστε να έχουν την ευκαιρία να μελετήσουν, να θαυμάσουν και να απολαύσουν το τοπίο συνδυάζοντας το με πολιτιστικές εκδηλώσεις που γίνονται σε αυτές τις περιοχές ενώ ο Fennell (1999) τον ορίζει σαν μια βιώσιμη μορφή τουρισμού που θα βοηθήσει τους επισκέπτες να αποκτήσουν εμπειρίες κοντά στο φυσικό περιβάλλον. Επιπλέον, ο τρόπος με τον οποίο διαχειρίζεται το φυσικό περιβάλλον, θα βοηθήσει ώστε να υπάρχουν οι λιγότερες δυνατές περιβαλλοντικές συνέπειες και θα στοχεύει στα οφέλη της τοπικής κοινωνίας.

Η Εθνική Επιτροπή Οικοτουρισμού θεωρεί ότι «οικοτουρισμός είναι ο τουρισμός που αναπτύσσεται σε οικολογικά αξιόλογες περιοχές, δεν υπερβαίνει τη φέρουσα ικανότητα της περιοχής, προωθεί την προστασία και διαχείριση του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος, σύμφωνα με νομικά ή άλλου τύπου αποτελεσματικά μέτρα, ενώ ταυτόχρονα διατηρεί τη συνοχή του κοινωνικού ιστού» ενώ ο πιο πλήρης ορισμός αποδίδεται στους Wallace & Pierce (1996), οι οποίοι εκτός από την αναφορά στο περιβάλλον και στην ανάγκη για προστασία του εστιάζουν στα ενδιαφέροντα του επισκέπτη. Υποστηρίζουν ότι οικοτουρισμός είναι το ταξίδι σε ήρεμες και όμορφες περιοχές ώστε οι ταξιδιώτες να απολαύσουν, να μελετήσουν ή ακόμη να παρέχουν τη βοήθειά τους εθελοντικά αν χρειαστεί. Είναι το ταξίδι που στο επίκεντρό του έχει τη χλωρίδα, την πανίδα, τη γεωλογία μιας περιοχής, καθώς επίσης και τις ανάγκες, τον πολιτισμό και τις επαφές που έχουν οι άνθρωποι με το περιβάλλον στο οποίο ζούνε. Ο οικοτουρισμός πρεσβεύει ότι το φυσικό περιβάλλον είναι το «σπίτι όλων μας» αν δεχτούμε ότι «eco» σημαίνει οίκος, αλλά και «σπίτι των κατοίκων της ευρύτερης περιοχής».

Σύμφωνα με τον Blamey (1997), για την ανάπτυξη του οικοτουρισμού πρέπει να υπάρχουν οι εξής τρεις βασικές αρχές: α) να υπάρχει πλούσιο φυσικό περιβάλλον, β) να υπάρχει αλληλεπίδραση του οικοτουρισμού με το φυσικό περιβάλλον, η οποία να στηρίζεται στην εκπαίδευση, στη μάθηση και στη συνειδητοποίηση της σημασίας του και γ) ο οικοτουρισμός θα πρέπει να είναι περιβαλλοντικά και οικονομικά αειφόρος.

Λαμβάνοντας υπόψη όλα τα παραπάνω καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι βασικό χαρακτηριστικό του οικοτουρισμού είναι ο τουριστικός προορισμός, που είναι πάντα το φυσικό περιβάλλον, και ιδιαίτερα αυτό που παρουσιάζει υψηλή οικολογική

αξία, όπως δάση, σπήλαια, λίμνες, φαράγγια, υδροβιότοποι, τόποι που φιλοξενούν σπάνια χλωρίδα και πανίδα κ.α., και το οποίο πρέπει να προστατευτεί ως στοιχείο πολιτιστικής κληρονομιάς. Επιπλέον, η βασική επιθυμία του οικοτουρίστα είναι να γνωρίσει και να αλληλεπιδράσει με το φυσικό περιβάλλον, αποκομίζοντας εμπειρίες άμεσα ή έμμεσα, χωρίς να οδηγεί σε υπερκαταναλωτισμό, εμπορευματοποίηση και απώλεια της ταυτότητας του τόπου επισκέψεως. Σύμφωνα με τον Σφακιανάκη (2000) ο οικοτουρισμός πρέπει να επικεντρώνεται στην τοπική κοινωνία, δηλαδή να διαχειρίζεται από τον ντόπιο πληθυσμό, να αναπτύσσεται σε μικρή κλίμακα και να στηρίζεται σε τοπικές δομές, σε διαφορετική περίπτωση θα εμπορευματοποιηθεί, θα γίνει καταναλωτικός και μακροχρόνια θα μετατραπεί σε μία άλλη μορφή τουρισμού. Συνεπώς ο οικοτουρισμός πρέπει να προστατεύει το φυσικό περιβάλλον και να υποστηρίζει τις αρχές στις οποίες βασίζεται η αρχή της αειφορίας ώστε να ευημερεί ο τοπικός πληθυσμός αλλά και οι τουρίστες να επιστρέφουν στον τόπο τους με ένα αίσθημα απόλαυσης και με μια σχετική ευαισθητοποίηση για τα περιβαλλοντικά ζητήματα (Ανδριώτης, 2008).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

2. ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ

2.1. ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ

Τα τελευταία χρόνια η προστασία και η ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς είναι βασικό στοιχείο της πολιτιστικής πολιτικής στις περισσότερες χώρες του κόσμου. Σύμφωνα με τον Μπεριάτο (2019) η οικονομική ωφέλεια δεν πρέπει να είναι ο στόχος της προστασίας της κληρονομιάς, αλλά η συνέπεια και το αποτέλεσμα της, διότι διαφορετικά οδηγούμαστε σε μια αντίληψη άκριτης εμπορευματοποίησής της. Ειδικότερα η χώρα μας, λόγω της ιστορίας της, διαθέτει πλούσια πολιτιστική και αρχιτεκτονική κληρονομιά καθώς και πολλά πολιτιστικά αγαθά διαφορετικής ιστορικής προέλευσης και διαφορετικών χρονικών περιόδων που εκτείνονται από την κλασική αρχαιότητα μέχρι τους νεώτερους χρόνους. Επιβεβαιώνεται έτσι η πλούσια ιστορία της και καθίσταται επιτακτική η προστασία όλων των παραπάνω μνημείων, τα οποία αποτελούν ακρογωνιαίο λίθο της εθνικής μας ταυτότητας (Καρατσώλης, 2018).

Διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς είναι «η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς με επιστημονικό τρόπο και με τη συμμετοχή του ανθρώπινου δυναμικού στις διάφορες δράσεις, καθώς και η σημασία της ως αποτέλεσμα της σύνδεσής της με το γενικότερο κοινωνικό σύνολο» (Πούλιος et al., 2015). Η διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς σχετίζεται με τα υλικά και άυλα αγαθά καθώς και με τη σημασία που της δίνουν διάφορες κοινωνικές ομάδες, λαμβάνοντας έτσι υπόψη εκτός από το υλικό στοιχείο και τις ομάδες που ενδιαφέρονται γι' αυτό (επιστήμονες, τοπική κοινωνία, τουρίστες, επισκέπτες).

Κατά τον Πούλιο τα μοντέλα διαχείρισης πολιτιστικής κληρονομιάς που έχουν αναπτυχθεί είναι:

- Το «υλικοκεντρικό» μοντέλο (material-based approach) που ασχολείται με το υλικό στοιχείο (material/fabric), το οποίο έχει σημαντική ιστορική, αρχαιολογική και επιστημονική σημασία. Στόχος εδώ είναι να διατηρηθεί οτιδήποτε κατέχουμε από το παρελθόν και να προστατευτεί από καταστροφές του παρόντος προς όφελος του μέλλοντος. Στην περίπτωση της διαχείρισης

αυτής εντοπίζονται οι καταστροφές των υλικών στοιχείων και αντιμετωπίζονται βάσει ενός «επιχειρησιακού σχεδίου», το οποίο αποτελεί, στην ουσία, μια τεχνική μελέτη αναστήλωσης ενός μνημείου. Ειδικοί επιστήμονες και κυρίως αρχαιολόγοι έχουν τον έλεγχο και την ευθύνη των έργων αποκατάστασης χωρίς κοινωνική συνεισφορά.

- Το «αξιοκεντρικό μοντέλο» (values-based approach) σύμφωνα με το οποίο, από τους ειδικούς (π.χ. αρχαιολόγοι), διάφορα άτομα επιθυμούν να συμμετέχουν στις διαδικασίες διαχείρισης της πολιτιστικής κληρονομιάς. Εδώ δίνεται έμφαση στη αξίες (values), δηλαδή στη σημασία που δίνουν αυτά τα άτομα στην πολιτιστική κληρονομιά. Στο αξιοκεντρικό μοντέλο διαχείρισης, εκτός από το εξειδικευμένο προσωπικό που ασχολείται με την προστασία των υλικών αγαθών εμπλέκονται και όσοι έχουν σχέση με τη διαφύλαξη των άυλων αγαθών, δηλαδή οι απλοί πολίτες μιας κοινωνίας. Επίσης, ως αξίες λογίζονται όχι μόνο όσες σχετίζονται με τη διατήρηση του υλικού στοιχείου, αλλά και αυτές που συνδέονται με τα άυλα πολιτιστικά αγαθά. Η διαχείριση έχει σαν βάση το «σχέδιο διαχείρισης», στο οποίο αναφέρονται οι συνολικές αξίες της πολιτιστικής κληρονομιάς και περιγράφεται αναλυτικά ο τρόπος με τον οποίο μπορούν να προστατευτούν. Η διαχείριση γίνεται με τη συνεχή και αδιάκοπη σύμπραξη του κοινωνικού συνόλου, ελεγχόμενοι όμως πάντα από τους αρμόδιους και ειδικευμένους υπαλλήλους, οι οποίοι έχουν την απόλυτη επίβλεψη και την τελική ευθύνη.
- Το μοντέλο «ζώσας πολιτιστικής κληρονομιάς» (living heritage approach), για το οποίο αυτό που έχει σημασία είναι η ζωντανή διάσταση της πολιτιστικής κληρονομιάς. «Ζώσα πολιτιστική κληρονομιά» θεωρείται η πολιτιστική κληρονομιά που συνεχίζει να διαμορφώνεται και να βελτιώνεται βασιζόμενη στην ακολουθία που υπάρχει ανάμεσα στην κοινωνία και στην κληρονομιά (continuity) και που εκδηλώνεται μέσα από τα πολιτιστικά αγαθά, υλικά και άυλα, τα οποία αποτελούν μια συνολική ενότητα. Το μοντέλο «ζώσας πολιτιστικής κληρονομιάς» ασχολείται κυρίως με την χρήση της πολιτιστικής κληρονομιάς από το κοινωνικό σύνολο ενώ δίνεται ιδιαίτερη σημασία στις καθιερωμένες αρχές και πρακτικές διαχείρισης μιας τοπικής κοινωνίας, με τις σύγχρονες επιστημονικές αρχές και πρακτικές διαχείρισης να έχουν δευτερεύοντα ρόλο (Πούλιος et al, 2015).

Κρίνεται λοιπόν αναγκαία η διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς ώστε να διατηρηθεί και να προστατευτεί προκειμένου να μείνει αναλλοίωτη στο χρόνο για να μπορέσει να παραδοθεί στις επόμενες γενιές. Είναι απαραίτητο να διατηρηθούν όχι μόνο τα σημαντικότερα μνημεία της πολιτιστικής κληρονομιάς της UNESCO αλλά και η άυλη πολιτιστική κληρονομιά, καθώς ο πολιτισμός δεν οριοθετείται αποκλειστικά και μόνο από τα υλικά αγαθά, γιατί ζει και εξελίσσεται συνεχώς (Lenzerini, 2011).

2.2. ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ

2.2.2. ΔΙΕΘΝΗΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

Αν δεχτούμε ότι τα βασικά πολιτιστικά αγαθά μιας χώρας αποτελούν ταυτόχρονα στοιχεία του παγκόσμιου πολιτισμού, τα οποία πρέπει να προστατευτούν, οδηγούμαστε στην ανάγκη για θεσμική παρέμβαση στοχεύοντας στην προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς (Κόνσολα, 1995).

Αναφέρθηκε και παραπάνω ότι υπάρχει μεγάλος αριθμός Διεθνών και Ευρωπαϊκών νομοθετημάτων σχετικά με την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς, τα οποία η χώρα μας έχει κυρώσει με νόμους. Τα πιο σημαντικά από αυτά είναι:

- α)** η Διεθνής Σύμβαση της Χάγης (1954) - Σύμβαση για την Προστασία των Πολιτιστικών Αγαθών σε περίπτωση Ένοπλης Σύρραξης, η οποία κυρώθηκε με τον Ν. 1114/1981. Η Σύμβαση αυτή θεωρείται η σοβαρότερη και συστηματικότερη προσπάθεια για τη διευθέτηση των ζητημάτων προστασίας των πολιτιστικών αγαθών σε καιρό πολέμου. Στην εισαγωγή της Σύμβασης αναφέρεται ότι στόχος είναι να προστατευτούν τα πολιτιστικά αγαθά κατά τη διάρκεια πολέμου, ο οποίος μπορεί να προκαλέσει σοβαρές βλάβες στα πολιτιστικά αγαθά (UNESCO, 1954). Αξιολογώντας την εφαρμογή της ανωτέρω σύμβασης διαπιστώνουμε ότι η αποτυχία της να εφαρμοστεί αποτέλεσε ως σήμερα εμπόδιο στις προσπάθειες της UNESCO για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς. Αιτίες της αποτυχίας εφαρμογής αποτέλεσαν πολιτικοί, στρατιωτικοί και νομικοί λόγοι, τους οποίους τα κράτη μέλη επικαλούνται για να μην συμμορφωθούν τους με τους όρους της

Σύμβασης καθώς και η ίδια η UNESCO, η οποία αδυνατούσε να προωθήσει αποτελεσματικά την εφαρμογή της Σύμβασης (Κόνσολα, 1995).

- β)** η Διεθνής Σύμβαση των Παρισίων (1972) – Σύμβαση για την Προστασία Παγκόσμιας Πολιτιστικής και Φυσικής Κληρονομιάς, η οποία κυρώθηκε με τον Ν. 1126/1981. Η Σύμβαση αυτή έχει μεγάλη αξία καθώς προστατεύει νομικά τόσο τον πολιτισμό όσο και την φύση. Δύο έννοιες, το φυσικό και το δομημένο περιβάλλον, που μέχρι τότε ήταν ξεχωριστές, ενοποιούνται νομικά, αναγνωρίζεται η αλληλεξάρτηση μεταξύ ανθρώπου και φυσικού περιβάλλοντος και εντείνονται οι κίνδυνοι για τα μνημεία και το φυσικό περιβάλλον από αλόγιστες πράξεις των ανθρώπων (Κόνσολα, 1995). Η Σύμβαση του 1972 θεωρήθηκε ιδιαίτερα επιτυχής καθώς κυρώθηκε από μεγάλο αριθμό κρατών, δεν έχει έντονα πολιτικό χαρακτήρα όπως η Σύμβαση της Χάγης και ο Κατάλογος της Παγκόσμιας κληρονομιάς εμπλουτίζεται συνεχώς με νέα «εξαιρετικής οικουμενικής αξίας» πολιτιστικά και φυσικά αγαθά (Κόνσολα, 1995).
- γ)** η Σύμβαση για την Προστασία της Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς στην Ευρώπη που υπογράφηκε στη Γρανάδα στις 3 Οκτωβρίου 1985 και κυρώθηκε από τη χώρα μας με τον Ν. 2039/1992. Η Σύμβαση ορίζει με περιοριστικό τρόπο τι αποτελεί την αρχιτεκτονική κληρονομιά, η οποία περιλαμβάνει τα μνημεία, τα αρχιτεκτονικά σύνολα, τους τόπους και τα τοπία. Οι περισσότερες διατάξεις δεν εφαρμόζονται αυτοδίκαια στο ελληνικό δίκαιο, δηλαδή δεν δημιουργούν άμεσα και ευθέως δικαιώματα και υποχρεώσεις, τις οποίες να μπορεί να επικαλεστεί κάποιος στα εθνικά δικαστήρια. Παρόλα αυτά προσφέρει στον δικαστή ερμηνευτικές βάσεις ώστε να αποσαφηνίσει το πεδίο προστασίας του άρθ. 24 παρ. 1 και 6 Συντ. Αυτό που είναι σημαντικό πάντως είναι ότι η Σύμβαση της Γρανάδας κατέχει σε νομικό επίπεδο έναν βοηθητικό χαρακτήρα σε σχέση με τις αντίστοιχες διατάξεις του Συντάγματος και έτσι η ευρεία ερμηνεία του ΣτΕ την υπερκαλύπτει (Χριστοφιλόπουλος, 2005).
- δ)** η Σύμβαση για τη Διατήρηση της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς (2003), η οποία κυρώθηκε με τον Ν. 3521/2006 και αναγνωρίζει την αξία της προστασίας της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς. Η UNESCO στοχεύει να εντοπίσει, να καταγράψει, να διαφυλάξει και να προβάλει τα στοιχεία κάθε κράτους που έχουν ορισμένη ιδιαιτερότητα για την παγκόσμια πολιτιστική κληρονομιά

(μύθοι, αφηγηματικά τραγούδια, χορός, μουσική, λαϊκό θέατρο, λαϊκά δρώμενα, γλώσσα, κ.α.)

Η προστασία του περιβάλλοντος, φυσικού και δομημένου, μέσα από θεσμικές διαδικασίες, είναι μια από τις σημαντικότερες εξελίξεις στο πεδίο των θεμελιωδών δικαιωμάτων, με οικουμενικό χαρακτήρα. Με βάση το Διεθνές Δίκαιο, οι ανωτέρω συμβάσεις δεσμεύουν νομικά και έχουν συνέπειες αν παραβιαστούν οι όροι τους, μόνο για τις χώρες που τις έχουν επικυρώσει με νόμο ενώ σε κάθε άλλη περίπτωση δεσμεύουν ηθικά τα κράτη και τονίζουν την σημασία της προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς.

2.2.3. ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ (αρθ. 24 Σ.)

Η αναγνώριση της σπουδαιότητας της πολιτιστικής κληρονομιάς για το ελληνικό δίκαιο αποτυπώνεται καταρχάς στο άρθρο 24 του Συντάγματος και δεύτερον σε τυπικούς νόμους και οικοδομικούς κανονισμούς. Στο ανωτέρω άρθρο ωστόσο δεν δίνεται ορισμός της έννοιας του περιβάλλοντος, ώστε αυτό να εκληφθεί στην ευρύτερη δυνατή μορφή του, κάνοντας σαφή την πρόθεση του συντακτικού νομοθέτη να επεκτείνει το προστατευτικό πεδίο των συνταγματικών διατάξεων.

Ορισμό του περιβάλλοντος δίνει η νομοθεσία και συγκεκριμένα το άρθρο 2 του Ν. 1650/1986 όπου ρητά ορίζεται ότι «περιβάλλον είναι το σύνολο των φυσικών και ανθρωπογενών παραγόντων και στοιχείων που βρίσκονται σε αλληλεπίδραση και επηρεάζουν την οικολογική ισορροπία, την ποιότητα ζωής, την υγεία των κατοίκων, την ιστορική και πολιτιστική παράδοση και τις αισθητικές αξίες». Με τη στενή έννοια, το περιβάλλον περιλαμβάνει το φυσικό περιβάλλον, δηλαδή τη φύση, με τα οργανικά και ανόργανα στοιχεία της, καθώς και τον άνθρωπο, ο οποίος αποτελεί οργανικό στοιχείο του ζωικού κόσμου ενώ με την ευρεία έννοια στο περιβάλλον εντάσσεται και το πολιτιστικό ή ανθρωπογενές περιβάλλον, δηλαδή τα δημιουργήματα του ανθρώπου (Σιούτη, 1993).

Για πρώτη φορά το Σύνταγμα του 1975 ρυθμίζει την έννοια του πολιτιστικού περιβάλλοντος μαζί με την έννοια του φυσικού περιβάλλοντος. Η συγκεκριμένη επιλογή του συντακτικού νομοθέτη επισημαίνει αφενός τη σημασία της περιβαλλοντικής ευαισθησίας και αφετέρου την θέλησή του να κατοχυρώσει νομικά τη δυνατότητα μιας ικανοποιητικής διαβίωσης των πολιτών (Τζουνοπούλου, 2016).

Τέθηκε έτσι το ζήτημα στη νομική κοινότητα αν οι δύο αυτές έννοιες αλληλοσυγκρούονται ή πρέπει να αντιμετωπίζονται ενιαία, για να καταλήξουμε στο συμπέρασμα ότι φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον αποτελούν τις αναγκαίες προϋποθέσεις για την ικανοποιητική διαβίωση του ανθρώπου και την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητάς του και της δραστηριότητάς του, όπως επιτάσσουν τα άρθρ. 2§1 και 5§1 Συντ. Σύμφωνα με τον Δεκλερέ (1995), «τόσο η αρχή της φυσικής κληρονομιάς όσο και η αρχή της πολιτιστικής κληρονομιάς είναι όροι της δυναμικής ευστάθειας (ισορροπίας) και αλληλεξάρτησης οικοσυστημάτων και ανθρωπογενών συστημάτων κατά τη διηρκή εξέλιξή τους στο χρόνο». Γι' αυτόν ακριβώς τον λόγο οι δύο αρχές διασφαλίστηκαν θεσμικά με ενιαίες νομικές διατάξεις που βρίσκονται στο κείμενο της Σύμβασης των Παρισίων του 1972 για την Προστασία της Παγκόσμιας Φυσικής και Πολιτιστικής Κληρονομιάς.

Με την αναθεώρηση του Συντάγματος του 2001, η προστασία του περιβάλλοντος αποτελεί πλέον εκτός από υποχρέωση και αυτόνομο δικαίωμα του κάθε ατόμου στο φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον, δηλαδή πρόκειται για εξουσία που απολαμβάνει το άτομο για την ικανοποίηση έννομου συμφέροντος. Το δικαίωμα στο περιβάλλον είναι ένα θεμελιώδες δικαίωμα, εφόσον βασίζεται σε διάταξη του Συντάγματος (24§1), δηλαδή διάταξη αυξημένης τυπικής ισχύος, η οποία δεσμεύει την νομοθετική, εκτελεστική και δικαστική εξουσία και συνεπώς δεν μπορεί να αρθεί η ισχύς της με απλό νόμο ή διοικητική πράξη (Σιούτη, 1993).

Το άρθρ. 24§1 του Συντάγματος διασφαλίζει το δικαίωμα του ατόμου σ' ένα υγιεινό περιβάλλον βασισμένο στις αρχές της οικολογίας ώστε οι άνθρωποι να ζουν και να δραστηριοποιούνται μέσα σ' αυτό με αξιοπρέπεια, απαιτώντας μια ξεχωριστή ποιότητα ζωής, η οποία αποτελεί αγαθό με αυτοτελή αξία (Τζουνοπούλου, 2016). Για την προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος το Κράτος οφείλει να παίρνει προληπτικά ή κατασταλτικά μέτρα στο πλαίσιο της βιωσιμότητας και της αιεφόρου ανάπτυξης, δηλαδή μιας ανάπτυξης που δεν μειώνει τους φυσικούς πόρους, αλλά τα προστατεύει κατά τέτοιο τρόπο ώστε να τα απολαύσουν και οι μελλοντικές γενιές (Σιούτη, 2011).

Στην πολιτιστική κληρονομιά αναφέρεται ειδικότερα το άρθρ. 24§6 ορίζοντας ότι: «Τα μνημεία, οι παραδοσιακές περιοχές και τα παραδοσιακά στοιχεία προστατεύονται από το Κράτος. Νόμος θα ορίσει τα αναγκαία για την πραγματοποίηση της προστασίας αυτής περιοριστικά μέτρα της ιδιοκτησίας, καθώς

και τον τρόπο και το είδος της αποζημίωσης των ιδιοκτητών». Η διάταξη αυτή παρέχει αυξημένη προστασία του πολιτιστικού περιβάλλοντος, δηλαδή των μνημείων και λοιπών πολιτιστικών αγαθών που οφείλονται σε ανθρώπινες ενέργειες και αποτελούν την πολιτιστική κληρονομιά γενικότερα, συμβάλλοντας στο να υπάρχει συνέχεια της ιστορικής μνήμης.

2.2.4. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

Εκτός από το Σύνταγμα η πολιτιστική κληρονομιά ρυθμίζεται και προστατεύεται από μια σειρά νόμων με σημαντικότερους τους εξής: α) ο Ν. 5351/1932 (ΦΕΚ Α/275) «περί αρχαιοτήτων», ο οποίος είχε ως αντικείμενο την προστασία των αρχαιοτήτων και γενικότερα καλλιτεχνικών και ιστορικών μνημείων πριν από το 1830, θεωρούμενων ως αρχαίων (αρ. 1 § 1) β) ο Ν. 1469/1950 (ΦΕΚ Α/169) «περί προστασίας ειδικής κατηγορίας οικοδομημάτων και έργων τέχνης μεταγενέστερων του 1830» και γ) ο Ν. 3028/2002 (ΦΕΚ Α/153) «Για την προστασία των Αρχαιοτήτων και εν γένει της Πολιτιστικής Κληρονομιάς». Σύμφωνα με τον τελευταίο αυτό νόμο, τα ακίνητα που χρονολογούνται πριν από 100 χρόνια και είναι μεταγενέστερα του 1830, προστατεύονται ως νεότερα μνημεία ενώ μπορούν να χαρακτηριστούν ως νεότερα μνημεία και ακίνητα νεότερα των τελευταίων 100 ετών εφόσον η προστασία τους δικαιολογείται από αρχιτεκτονικούς, πολεοδομικούς, λαογραφικούς ή γενικότερα ιστορικούς, και επιστημονικούς λόγους.

Ειδικότερα στα άρθρα 1 και 2 του Ν. 3028/2002 προσδιορίζονται τα πολιτιστικά αγαθά (μνημεία, ακίνητα και κινητά, αρχαιολογικοί χώροι), τα άυλα πολιτιστικά αγαθά καθώς και οι ιστορικοί τόποι, δηλαδή εκτάσεις στην ξηρά ή στη θάλασσα, στις λίμνες ή στα ποτάμια που αποτέλεσαν χώρο ιστορικών ή μυθικών γεγονότων. Ο νόμος αυτός ορίζει ρητά ότι «η προστασία των μνημείων, των αρχαιολογικών χώρων και των ιστορικών τόπων περιλαμβάνεται στους στόχους οποιουδήποτε επιπέδου χωροταξικού, αναπτυξιακού, περιβαλλοντικού και πολεοδομικού σχεδιασμού ή σχεδίων ισοδύναμου αποτελέσματος ή υποκατάστατων τους». Με τον Ν. 3028/02 έγινε για πρώτη φορά στην Ελλάδα μια ολοκληρωμένη, σαφής και συστηματική προσέγγιση της προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς, ο οποίος διεύρυνε την έννοια της, προσδιόρισε χωρικά και χρονικά το καθεστώς προστασίας της, εισήγαγε νέες αρχές για τη διαφύλαξη του ελληνικού πολιτισμού ενώ παράλληλα η μνημειακή-πολιτιστική κληρονομιά απέκτησε και χωρική διάσταση (Τζουνοπούλου, 2016).

Η προστασία των πολιτιστικών αγαθών από το Υπουργείο Περιβάλλοντος προβλέπεται και από τους Γενικούς Οικοδομικούς Κανονισμούς, αρχικά με τον ΓΟΚ του 1973 και πρόσφατα με τον Ν. 4067/16 (ΦΕΚ Α/79) για το Νέο Οικοδομικό Κανονισμό. Ειδικότερα σύμφωνα με το άρθρο 6 του ΝΟΚ χαρακτηρίζονται:

- α) ως (παραδοσιακά) προστατευόμενα σύνολα: οι οικισμοί ή τμήματα πόλεων ή οικισμών ή αυτοτελή οικιστικά σύνολα εκτός αυτών
- β) ως ζώνες ιδιαίτερου κάλλους: οι χώροι, τόποι, τοπία ή φυσικοί σχηματισμοί που συνοδεύουν ή περιβάλλουν στοιχεία αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, όπως και αυτοτελείς σχηματισμοί φυσικού ή ανθρωπογενούς χαρακτήρα
- γ) ως διατηρητέα, μεμονωμένα κτίρια ή τμήματα ή συγκροτήματα κτιρίων, στοιχεία του φυσικού ή ανθρωπογενούς περιβάλλοντος (αυλές, κήποι, κρήνες) και μεμονωμένα στοιχεία πολεοδομικού εξοπλισμού (πλατείες, γέφυρες).

Τέλος, σύμφωνα με το ίδιο άρθρο, με απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής, ύστερα από αιτιολογημένη έκθεση της αρμόδιας υπηρεσίας και γνώμη του Συμβουλίου Αρχιτεκτονικής, μπορεί να χαρακτηρίζεται ως διατηρητέα η χρήση ακινήτου με ή χωρίς κτίσματα εντός ή εκτός οικισμών καθώς και το όνομα ή η επωνυμία με την οποία η χρήση αυτή συνδέθηκε με το διατηρητέο χαρακτήρα της (ιστορικό, λαογραφικό).

Παρατηρούμε λοιπόν ότι δεν υφίσταται ενιαίο νομοθετικό πλαίσιο για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς στην Ελλάδα, αντίθετα υφίσταται πλαίσιο προστασίας για επιμέρους κατηγορίες πολιτιστικών αγαθών, το οποίο ρυθμίζεται μέσω ειδικών νόμων. Δημιουργούνται έτσι προβλήματα αναφορικά με την έκδοση και επιβολή διοικητικών πράξεων, οπότε οι ενδιαφερόμενοι προσφεύγουν στη δικαιοσύνη. Επιπλέον, η έλλειψη ενιαίου νομοθετικού πλαισίου σε συνδυασμό με τη μη ορθή ερμηνεία των κεντρικών εννοιών δημιουργεί δυσκολίες κατά την εξέταση των ζητημάτων προστασίας των αρχιτεκτονικών μνημείων από τα αρμόδια δικαστήρια καθώς επιχειρείται ιδιαίτερα προσεκτική στάθμιση των έννομων αγαθών (Καρατσώλης, 2018).

2.2.5. ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΚΑΙ ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ

Με τη λήξη του Β' Παγκοσμίου πολέμου και εξαιτίας των καταστροφών που είχε υποστεί το φυσικό και δομημένο περιβάλλον, επικράτησε παγκοσμίως η

αντίληψη για ανάγκη ανάληψης συντονισμένης δράσης από διεθνείς κυβερνητικούς οργανισμούς για την διαχείριση και αντιμετώπιση τους (Κόνσολα, 2006). Οι Παγκόσμιοι Οργανισμοί που έχουν σαν αντικείμενο την προστασία και ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς χωρίζονται σε δύο κατηγορίες: τους διακυβερνητικούς και τους μη κυβερνητικούς. Οι πρώτοι αναπτύσσουν δραστηριότητα σε πεδία που η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς κατέχει ξεχωριστή θέση ενώ οι δεύτεροι έχουν αρμοδιότητα σε ειδικότερους τομείς της πολιτιστικής κληρονομιάς, όπως τα μουσεία (ICOM), τα αρχιτεκτονικά μνημεία (ICOMOS), τη βιομηχανική κληρονομιά (TICCIH), τα έργα τέχνης (IC) (Κόνσολα, 1995). Οι σημαντικότεροι απ' αυτούς είναι:

- UNESCO (Οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών για την Εκπαίδευση, την Επιστήμη και τον Πολιτισμό), η οποία ιδρύθηκε το 1946 και εδρεύει στο Παρίσι. Η δράση της, εκτός από την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς, έχει **κανονιστικό χαρακτήρα** (σύνταξη Συμβάσεων), **επιχειρησιακό χαρακτήρα** (χορήγηση βοήθειας στα κράτη-μέλη για συντήρηση και ανάδειξη μνημείων) και **χαρακτήρα διάδοσης επιστημονικών και τεχνικών πληροφοριών** (έκδοση τεχνικών εγχειριδίων, μελετών και περιοδικών καθώς και η διοργάνωση συνεδρίων, η διεξαγωγή ερευνών και η προώθηση επιστημονικών ανταλλαγών).
- ICCROM (Διεθνές Κέντρο για τη Μελέτη της Συντήρησης και της Αποκατάστασης των Πολιτιστικών Αγαθών), το οποίο ιδρύθηκε το 1959, με απόφαση της UNESCO, ως αυτοτελής οργανισμός και έχει έδρα την Ρώμη. Βασικοί σκοποί του είναι η συλλογή, η μελέτη και η διάδοση στοιχείων σχετικών με τη συντήρηση και αποκατάσταση πολιτιστικών αγαθών καθώς και η παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών και η οργάνωση εκπαιδευτικών προγραμμάτων.
- ICOMOS (Διεθνές Συμβούλιο Μνημείων και Χώρων), το οποίο ιδρύθηκε το 1965, υπό την αιγίδα της UNESCO, και εδρεύει στο Παρίσι. Αποτελεί τον μόνο διεθνή μη κυβερνητικό οργανισμό που ασχολείται με θεωρητικά, μεθοδολογικά και τεχνικά θέματα προστασίας των μνημείων και των ιστορικών τόπων παγκοσμίως.

- ICOM (Διεθνές Συμβούλιο Μουσείων). Ιδρύθηκε το 1946 με πρωτοβουλία της UNESCO με σκοπό την ίδρυση, ανάπτυξη και διαχείριση μουσείων όλων των κατηγοριών. Αξίζει να αναφερθεί ότι το ICOM διαθέτει το μεγαλύτερο Κέντρο Μουσειολογικής Πληροφόρησης παγκοσμίως και στεγάζεται στην έδρα του οργανισμού, στο Παρίσι.
- OWHC (Οργανισμός Πόλεων της Παγκόσμιας Κληρονομιάς). Ιδρύθηκε το 1993 στη Φεζ του Μαρόκου από εκπροσώπους των ιστορικών πόλεων που περιλαμβάνονται στον Κατάλογο της Παγκόσμιας Κληρονομιάς και εδρεύει στο Κεμπέκ του Καναδά. Βασικός σκοπός του οργανισμού είναι η συνεργασία ανάμεσα στις πόλεις που αποτελούν μέλη του για την εξεύρεση λύσεων στα προβλήματα συντήρησης και ανάδειξης του μνημειακού τους πλούτου (Κόνσολα, 1995).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3:

3. ΛΙΜΝΑΙΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Από τα προϊστορικά χρόνια οι λίμνες ήταν σημεία πολιτισμού και οι άνθρωποι επέλεγαν να χτίσουν γύρω απ' αυτές τους οικισμούς τους, καθώς στις λίμνες μπορούσαν να βασίσουν την οικονομική τους δραστηριότητα (αλιεία, γεωργία). Οι ανασκαφές έχουν φέρει στο φως λιμναίους οικισμούς σε ευρωπαϊκό αλλά και ελληνικό επίπεδο. Στην Ελβετία βρέθηκαν λιμναίοι οικισμοί στην περιοχή των Τριών Λιμνών Neuchatel, Biennne και Morat κατά την περίοδο 4500 – 800 π.Χ. ενώ στην Ελλάδα λιμναίοι πολιτισμοί ανακαλύφθηκαν στο Δισπηλιό της Καστοριάς μεταξύ 5500 και 3500 π. Χ. (Πυργάκη, 2009) αλλά και στην Κάρλα κατά την νεολιθική περίοδο. Εκτός από την οικονομική δραστηριότητα που μπορεί να αναπτυχθεί σε μια παραλίμνια περιοχή, εξίσου σημαντικό είναι και το ίδιο το περιβάλλον από αισθητικής πλευράς. Ο Ρούσκας (2001) υποστηρίζει ότι «το νερό μας διδάσκει αφενός την αέναη κίνηση των ποταμών και αφετέρου την μεγάλη ηρεμία των λιμνών».

3.1. ΠΑΡΑΛΙΜΝΙΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Σε προηγούμενο κεφάλαιο αναφέρθηκε ότι βασικό χαρακτηριστικό του οικοτουρισμού είναι ο προορισμός, δηλαδή το φυσικό περιβάλλον με αυξημένη οικολογική αξία. Στους προορισμούς αυτούς ανήκουν οι λίμνες και οι υδροβιότοποι. Συνεπώς, θα λέγαμε ότι ο παραλίμνιος τουρισμός, ο οποίος σύμφωνα με τον Σφακιανάκη (2000) είναι μορφή του παράκτιου τουρισμού, αναπτύσσεται σε περιοχές όπου η πρόσβαση στη θάλασσα είναι δύσκολη και «έχει σχέση επαλληλίας με τον οικοτουρισμό».

Οι Hall & Harkonen (2006) υποστηρίζουν ότι οι λίμνες είναι μέρη όπου ενδείκνυνται για αναψυχή, αναζωογόνηση και για προσέλκυση τουριστών. Ειδικότερα, υποστηρίζουν ότι πολλές χώρες χρησιμοποιούν τις λίμνες σε διαφημιστικές καμπάνιες για τον τουρισμό, τόσο για τη διαφήμιση του τουριστικού προορισμού αυτού καθ' εαυτού όσο και για τις δραστηριότητες στις οποίες μπορεί να επιδοθεί ο επισκέπτης.

Σύμφωνα με τους Fadali & Shaw (1998), η κοινωνία δίνει μεγάλη σημασία στις λίμνες. Παραδοσιακά οι λίμνες έπαιζαν σημαντικό ρόλο στην ανθρώπινη ζωή καθώς

από τη διαθεσιμότητα του γλυκού νερού εξαρτιόταν η επιβίωση και η ανάπτυξη των κατοίκων της ευρύτερης περιοχής, απαιτώντας βιώσιμη χρήση και διαχείριση των λιμνών. Σήμερα θεωρούνται χώροι αναψυχής και τουρισμού προσελκύοντας επισκέπτες μέσω των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του τοπίου, της χλωρίδας και πανίδας αλλά και των πολιτιστικών στοιχείων της περιοχής (Cooper, 2006).

Παρά το γεγονός ότι οι λίμνες είναι συνδεδεμένες με την ανάπτυξη του πολιτισμού και σήμερα αποτελούν πόλο έλξης τουριστών, οι έρευνες για το συγκεκριμένο θέμα είναι ελάχιστες τόσο στην ελληνική αλλά κυρίως στην ξένη βιβλιογραφία δεδομένου του μικρού αριθμού των ελληνικών λιμνών. Οι περισσότερες μελέτες σχετικά με τις λίμνες περιορίζονται στα γεωμορφολογικά και περιβαλλοντικά χαρακτηριστικά παρά στη σχέση τους με την τουριστική ανάπτυξη. Στην Ευρώπη υπάρχουν χώρες που ο τουρισμός τους βασίζεται στον παραλίμνιο τουρισμό, όπως η Αγγλία, η Ελβετία, η αλπική Ιταλία συνδυάζοντας τόσο τους φυσικούς όσο και τους πολιτιστικούς τουριστικούς πόρους, φέρνοντας ωστόσο πολλές φορές τα αντίθετα αποτελέσματα καθώς η υπερβολική ανάπτυξη των χειμερινών θέρετρων στα βουνά επηρεάζει σοβαρά τις λίμνες με πλημμύρες (Boniface & Cooper, 2001).

Στον ελληνικό χώρο υπάρχουν λίμνες που έχουν αξιοποιηθεί τουριστικά και βρίσκονται σε επαφή με το αστικό περιβάλλον, όπως η λίμνη της Καστοριάς και η λίμνη των Ιωαννίνων, αλλά και εκτός αστικού ιστού όπως οι Πρέσπες, η λίμνη Πλαστήρα, η Κερκίνη και η Βεγορίτιδα. Παράγοντες που επιδρούν στην τουριστική ανάπτυξη μιας περιοχής είναι η τοποθεσία που βρίσκεται η λίμνη και η γειτνίασή της με περιοχές που παρουσιάζουν πολιτιστικό ή οικολογικό ενδιαφέρον καθώς και η ποιότητα και το βάθος των νερών της λίμνης, ώστε να μπορούν να επιδοθούν οι επισκέπτες της σε συγκεκριμένες δραστηριότητες, όπως κολύμπι ή βόλτα με σκάφη. Επιπλέον η προσβασιμότητα στην περιοχή και η δυνατότητα διαμονής αποτελούν παράγοντες που επηρεάζουν την επισκεψιμότητα. Σύμφωνα με τον Shah (2012) η δυνατότητα διαμονής σε ιδιαίτερα καταλύματα, εκτός από ξενοδοχεία και ξενώνες, είναι αυτή που προσφέρει μια ξεχωριστή εμπειρία στους επισκέπτες και μπορεί να προσελκύσει τουρίστες από έναν ευρύτερο κοινωνικά και οικονομικά κοινό. Η ανάπτυξη του παραλίμνιου τουρισμού μπορεί να βοηθήσει περιοχές, ορεινές κυρίως, που δεν είχαν αναπτύξει τουριστική δραστηριότητα, να ενισχύσει την τοπική

κοινωνία οικονομικά αλλά και να βελτιώσει την ποιότητα ζωής των μόνιμων κατοίκων.

Ωστόσο, επειδή οι λίμνες δεν διαθέτουν φυσικό μηχανισμό καθαρισμού σε αντίθεση με τη θάλασσα και είναι πιο ευάλωτες στη ρύπανση του νερού από τον τουρισμό (Boniface & Cooper, 2001) απαιτείται παρέμβαση της διοίκησης προκειμένου να διατηρηθεί τόσο η ποιότητα του νερού της λίμνης όσο και η τουριστική εμπειρία, αναγνωρίζοντας το βασικό χαρακτηριστικό των λιμνών που σύμφωνα με τους Hashimoto & Barret (1991) είναι ότι «οι λίμνες αποτελούν ένα από τα καλύτερα καθορισμένα οικοσυστήματα στη γη καθώς διαθέτουν σαφή όρια». Τέλος, απαραίτητη κρίνεται η ουσιαστική συμμετοχή των πολιτών και άλλων ενδιαφερομένων στον εντοπισμό και στην επίλυση κρίσιμων προβλημάτων στη λίμνη προκειμένου να συνεχίσει να υπάρχει αρμονική σχέση μεταξύ ανθρώπου και φύσης για την βιωσιμότητα των λιμνών.

3.2.ΔΙΕΘΝΗ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

Αν και η βασική λειτουργία των λιμνών θεωρείται η άρδευση, η ύδρευση και η παραγωγή ενέργειας, σε πολλές χώρες του εξωτερικού αλλά και στην Ελλάδα, πραγματοποιείται τουριστική αξιοποίηση των λιμνών, και ειδικότερα εναλλακτικών μορφών τουρισμού σε σχέση με το φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον, (Κουτσοβίδης - Λαγκόνε, 2016). Η οικονομική και τουριστική σημασία των λιμνών είναι δύσκολο να προσδιοριστεί, καθώς η τουριστική δραστηριότητα υφίσταται όχι μόνο στην ίδια τη λίμνη, αλλά και στην ευρύτερη περιοχή γύρω απ' αυτή (Hall & Harkonen, 2006).

3.2.1. PLITVICE LAKES – ΚΡΟΑΤΙΑ

Ανάμεσα στους οκτώ Εθνικούς Δρυμούς της Κροατίας, το Πάρκο των λιμνών Plitvice θεωρείται το μεγαλύτερο και πιο δημοφιλές αξιοθέατο της χώρας. Βρίσκεται στην κεντρική Κροατία, κοντά στα σύνορα με τη Βοσνία - Ερζεγοβίνη. Έχει έκταση 294,82 km και περιλαμβάνει 16 λίμνες, οι οποίες έχουν μεταξύ τους υψομετρικές διαφορές. Μολονότι χωρίζονται σε Άνω και Κάτω Λίμνες στην ουσία είναι ένα ενιαίο υδάτινο λιμναίο σύστημα κι ένας καταρράκτης με άλμα 72 μέτρων συγκεντρώνει όλα τα νερά της περιοχής. Στα λεκανοπέδια της πρώτης ομάδας υπάρχουν δολομίτες ενώ στη δεύτερης ηφαιστειογενής ασβεστόλιθος (Μεταξά, 2013). Η περιοχή χαρακτηρίζεται για τα ασβεστολιθικά της πετρώματα και τα νερά έρρεαν πάνω τους μετέφεραν

ιζήματα σε σημεία όπου υπήρχαν εμπόδια. Τα εμπόδια αυτά δημιούργησαν αρχικά φυσικά φράγματα και στη συνέχεια με το πέρασμα των χρόνων δημιούργησαν λίμνες με σπηλιές και καταρράκτες (travelpass.gr, 2014).

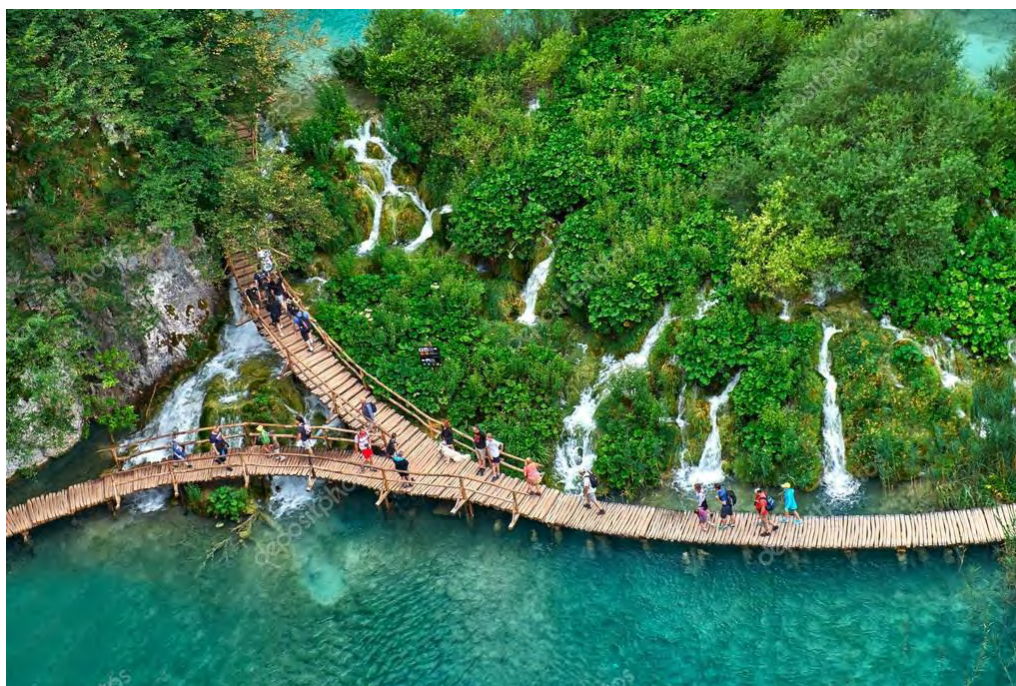
Εικόνα 1: The Plitvice Lakes (Πηγή: travelpass.gr)

Το 1893 ο Γκούσταβ Γιάνετσεκ δημιούργησε την Ένωση για την Προστασία και Φροντίδα των Λιμνών Plitvice, με βασικό σκοπό την τουριστική ανάπτυξη της περιοχής. Κατασκεύασε το πρώτο ξενοδοχείο μέσα στο Πάρκο, έφτιαξε μονοπάτια και θέσεις ανάπαυσης. Το 1928 θεσμοθετείται για πρώτη φορά η νομική προστασία της λίμνης, η οποία διήρκησε μόνο για έναν χρόνο και το 1948 η Σοσιαλιστική Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας ρύθμισε τα ζητήματα σχετικά με τη διοίκηση των Εθνικών Πάρκων και το Πάρκο ανακηρύχθηκε σε Εθνικό Δρυμό επίσης το 1949. Από το 1979 ανήκει στα Μνημεία Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς της UNESCO λόγω του «ιδιαίτερου φυσικού κάλλους» και της παραγωγής πορώδους λίθου χωρίς να δημιουργεί επιπτώσεις στο φυσικό περιβάλλον της περιοχής (Πασχάλη, 2012).

Η περιοχή χαρακτηρίζεται από πλούσια βλάστηση με έλατα, οξιές, πεύκα, σημύδες και σφενδάμια ενώ πρόκειται για έναν συνδυασμό αλπικής και μεσογειακής βλάστησης. Η μεγάλη ποικιλία οικογενειών φυτών οφείλεται στο μικροκλίμα της περιοχής, στα διαφορετικά εδάφη και στα διαφορετικά επίπεδα υψομέτρου. Υπάρχουν 1.267 είδη φυτών, από τα οποία 75 είναι ενδημικά, ενώ περιλαμβάνονται

55 διαφορετικά είδη ορχιδέας. Η περιοχή είναι επίσης καταφύγιο πολλών διαφορετικών ζώων και πουλιών. Ανάμεσά τους η ευρωπαϊκή καφέ αρκούδα, λύκοι, αγριόγατες, ελάφια, λαγοί, αλεπούδες, κουνάβια, κάπροι, κ.ά. Επίσης, έχουν καταγραφεί 321 είδη πεταλούδων, 161 είδη πουλιών, ανάμεσά τους 70 σπάνια είδη που απαντώνται μόνο εδώ και 21 είδη νυχτερίδων (NP Plitvicka jezera.hr, 2008).

Στο Πάρκο των λιμνών Plitvice υπάρχουν δραστηριότητες όλο τον χρόνο, όμως η πεζοπορία είναι η κατεξοχήν δραστηριότητα καθώς υπάρχουν καλά σηματοδοτημένα μονοπάτια κατασκευασμένα από ξύλινες σανίδες και ξύλινες γέφυρες καθώς επίσης και μονοπάτια στα οποία έχουν πρόσβαση άτομα με αναπηρικά καροτσάκια. Υπάρχουν πολλές διαδρομές, ανάλογα με τον χρόνο που διαθέτουν οι επισκέπτες αλλά και ανάλογα με τη φυσική τους κατάσταση. Εκτός από τα μονοπάτια γύρω από τις λίμνες, υπάρχουν και μονοπάτια μέσα στο δάσος καθώς επίσης και ορειβατικές διαδρομές. Το καλοκαίρι, που αποτελεί και την αιχμή της τουριστικής περιόδου, οι επισκέπτες μπορούν να κολυμπήσουν στα ποτάμια γύρω από το Πάρκο καθώς το κολύμπι μέσα στις λίμνες απαγορεύεται (Πασχάλη, 2012).

Εικόνα 2: Μονοπάτια στις Plitvice Lakes (Πηγή: depositphotos.com)

Χάρτης 1: Χάρτης διαδρομών στις Plitvice Lakes (Πηγή: plitvice – lakes.info)

Ο αριθμός των επισκεπτών αυξήθηκε από το 2007-2010 με μέσο ετήσιο ρυθμό 1,02% και συνεχίζει να αυξάνει συνεχώς εκτιμώντας ότι το 2020 οι επισκέπτες θα είναι 1.058.609 περισσότεροι σε σχέση με το 2010, στοιχείο που ανησυχεί τους υπευθύνους του Πάρκου, καθώς θεωρούν ότι θα επηρεαστεί το φυσικό περιβάλλον και ότι ο τουρισμός μακροπρόθεσμα θα επιφέρει ζημιές (Gracan et al, 2011). Η Vukadin υποστηρίζει ότι η έντονη ανάπτυξη του τουρισμού και η πρόβλεψη για την περαιτέρω αύξηση του αριθμού των επισκεπτών επιδεινώνει καταστάσεις, όπως οι περιβαλλοντικές απειλές (κυρίως υδρογεωλογικές), οι φυσικές και πολιτιστικές αλλαγές του τοπίου, η απώλεια της τοπικής ταυτότητας καθώς και η μείωση της ικανοποίησης των επισκεπτών και δημιουργεί μια έντονη ανισορροπία για όλες τις διαστάσεις της αειφορίας. Παρόλα αυτά ο Εθνικός Δρυμός Plitvice αναπτύσσεται μέχρι σήμερα σύμφωνα με τις αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης και έχει σαν βασικό στόχο την μειωμένη πληρότητα της περιοχής, προσπαθώντας να ελέγξει το μέγιστο όριο αριθμού επισκεπτών μέσα σε στο Πάρκο, όχι μόνο σε ετήσια βάση αλλά και σε καθημερινή, χωρίς να θέτει σε κίνδυνο τα χαρακτηριστικά και την ποιότητα του φυσικού περιβάλλοντος (Gracan et al, 2011). Τέλος, αξίζει να αναφερθεί ότι καθοριστικός παράγοντας για τη αειφόρο ανάπτυξη της προστατευόμενης περιοχής είναι ο τοπικός πληθυσμός, παρότι τα τελευταία χρόνια έχει καταγραφεί μια δημογραφική ερήμωση, που οφείλεται σε πολύ έντονη μετανάστευση, ιδίως από την ευρύτερη περιοχή κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '70 και από τη στενότερη περιοχή από το 2001 έως το 2011 (Marcovic et al., 2013). Σύμφωνα με την Vukadin (2016) η μελλοντική ανάπτυξη του Εθνικού Δρυμού Plitvice απαιτεί συνεχή μελέτη της οικονομικής, κοινωνικής και περιβαλλοντικής κατάστασης της περιοχής, έτσι

ώστε μελλοντικά να μπορεί να προσαρμοστεί σε μεγαλύτερο βαθμό στις αρχές της βιωσιμότητας.

3.2.2. LAKE DISTRICT – ΗΝ. ΒΑΣΙΛΕΙΟ

Η περιοχή Lake District, γνωστή και ως The Lakes, βρίσκεται στο βορειοδυτικό τμήμα της Αγγλίας και αποτελεί το δεύτερο μεγαλύτερο πάρκο της χώρας. Διαθέτει μια ποικιλία στην τοπογραφία της με πολλές λίμνες, βουνά, κοιλάδες και φαράγγια ενώ πλούσια είναι και η χλωρίδα και πανίδα της. Ειδικότερα, στο πάρκο ζει ο μεγαλύτερος πληθυσμός κόκκινου σκίουρου ενώ ευδοκιμούν δύο από τα λίγα σαρκοφάγα φυτά στη Βρετανία (Αθανασοπούλου, 2012).

Χαρακτηρίστηκε Εθνικός Δρυμός το 1951 ενώ από το 2017 έχει ενταχθεί στον Κατάλογο Μνημείων Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO. Η φυσική ομορφιά της συγκεκριμένης περιοχής, η οποία παραπέμπει σε αλπικό τοπίο, ενέπνευσε ποιητές, λογοτέχνες και ζωγράφους, ιδιαίτερα του 19ου αιώνα (Scott, 2010). Ειδικότερα ο ποιητής William Wordsworth έχει συνδέσει το όνομά του με την περιοχή καθώς το 1810 δημοσίευσε τον «Οδηγό για τις Λίμνες» με την ευχή να θεωρηθούν οι λίμνες ένα είδος εθνικής ιδιοκτησίας, την οποία κάθε άνθρωπος έχει δικαίωμα να απολαμβάνει. Με τον τρόπο αυτό, ήταν ένας από τους πρώτους που πρότεινε την έννοια των εθνικών πάρκων, αν και χρειάστηκε να περάσουν εκατόν πενήντα χρόνια για να γίνει το όνειρο του πραγματικότητα και να εδραιωθεί το πάρκο, τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο, ως τουριστικός προορισμός (Sharpley, 2009, Leslie, 1986).

Το εθνικό πάρκο της περιοχής των λιμνών District, συνολικής έκτασης 2.362 τ.χλμ. ανήκε στις περιοχές Cumberland, Westmorland και Lancashire ενώ σήμερα βρίσκεται εξ ολοκλήρου εντός της σύγχρονης επαρχίας Cumbria, η οποία για χρόνια παρέμενε αισθητά αποστασιοποιημένη από τα υπόλοιπα γεγονότα που συνέβαιναν στην Αγγλία (Scott, 2010). Όλη η έκταση της Αγγλίας με υψόμετρο από 900 μέτρα από την επιφάνεια της θάλασσας και πάνω, βρίσκεται εντός του Εθνικού Πάρκου, όπως το Scafell Pike, το ψηλότερο βουνό στην Αγγλία, ενώ στην περιοχή βρίσκονται επίσης η βαθύτερη και η μεγαλύτερη λίμνη της χώρας, η Wastwater και η Windermere, αντίστοιχα (www.lakedistrict.gov.gr). Η εκτροφή προβάτων και η εξόρυξη ορυκτών ήταν για αιώνες τα παραδοσιακά μέσα διαβίωσης στην περιοχή ενώ στις πιο πεδινές περιοχές αναπτύχθηκε και η γεωργία. Η ποίηση του William

Wordsworth αποτέλεσε έναν λόγο διαφήμισης της γραφικότητας της περιοχής και ήταν η πρώτη αιτία προσέλκυσης επισκεπτών, όμως η ολοκλήρωση του σιδηροδρόμου το 1847 και η βελτίωση του οδικού δικτύου το 1960 οδήγησαν στην αύξηση του τουρισμού, επιτρέποντας σε πολλούς ανθρώπους από ένα ευρύ φάσμα κοινωνικών τάξεων να επισκέπτονται το πάρκο, έστω και για ημερήσια εκδρομή (Scott, 2010, Sharpley, 2009). Ειδικότερα, μετά το 1950 λόγω της αύξησης του ελεύθερου χρόνου και των διαθέσιμων εισοδημάτων καθώς και την αύξηση των ιδιωτικών αυτοκινήτων η περιοχή γνώρισε μεγάλη δημοτικότητα και οι επισκέπτες πολλαπλασιάστηκαν. Στις αρχές της δεκαετίας του 1960 το εθνικό πάρκο είχε τόσο μαζικό τουρισμό που ένας σχολιαστής εκείνης της εποχής είχε παρατηρήσει ότι «ο τουρισμός γίνεται ο κυρίαρχος κλάδος στην περιοχή [...] σήμερα ο επισκέπτης αρχίζει να κατέχει τον τόπο και, αν δεν είμαστε προσεκτικοί, όλη η περιοχή θα μετατραπεί σε ένα απέραντο στρατόπεδο διακοπών» (Nicholson, 1963).

Εικόνα 3: Lake District (Πηγή: theindependent.co.uk)

Σήμερα ο τουρισμός αποτελεί την βασική πηγή εισοδήματος με 19 εκατομμύρια τουρίστες ετησίως ενώ 18.565 άτομα απασχολούνται σε εργασίες στην ευρύτερη περιοχή της Lake District (www.lakedistrict.gov.gr). Οι κρουαζιέρες στις λίμνες και τα νησάκια της, το κανό και το καγιάκ, η αλιεία (υπό περιορισμούς), οι καταδύσεις και το κολύμπι είναι από τις πιο δημοφιλείς δραστηριότητες που έχουν σχέση με το

υδάτινο στοιχείο. Οι επισκέπτες μπορούν επίσης να κάνουν αναρρίχηση, ποδηλασία και ιππασία όμως η κατεξοχήν διαδεδομένη δραστηριότητα στην περιοχή είναι η πεζοπορία και μάλιστα ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι πεζοπορίες με οδηγούς για άτομα με περιορισμένη κινητικότητα ή προβλήματα όρασης ενώ υπάρχουν και διαδρομές για άτομα που βρίσκονται σε αναπηρικά καρότσια (www.lakedistrict.gov.gr). Διαδεδομένος στην περιοχή είναι επίσης και ο πολιτιστικός τουρισμός καθώς θεατρικές παραστάσεις λαμβάνουν χώρα στο θέατρο δίπλα στη λίμνη στο Keswick, χριστουγεννιάτικες και πασχαλινές παραγωγές, αλλά και φεστιβάλ λογοτεχνίας, κινηματογράφου, τζαζ μουσικής και τεχνών.

Ο τουρισμός όμως έχει και τις αρνητικές του συνέπειες, όπως τη διάβρωση του εδάφους που προκαλείται απ' το περπάτημα με αποτέλεσμα να δαπανώνται σήμερα εκατομμύρια λίρες για την προστασία των μονοπατιών από την υπερβολική καταπόνηση (Αθανασοπούλου, 2012). Επιπλέον, η αύξηση του τουρισμού έχει προκαλέσει κυκλοφοριακή συμφόρηση και σοβαρά προβλήματα στάθμευσης στην ευρύτερη περιοχή του πάρκου με αποτέλεσμα να κρίνεται επιτακτική η βελτίωση της δημόσιας συγκοινωνίας για την αποφυγή κυκλοφοριακών ζητημάτων και μόλυνσης του περιβάλλοντος. Σε έρευνα που έγινε στην περιοχή διαπιστώθηκε ότι το 50% των επισκεπτών συμφώνησαν ότι προτιμούσαν να μην επισκεφτούν καθόλου τη λίμνη αν δεν μπορούσαν να φτάσουν εκεί με αυτοκίνητο τους, ενώ ήταν δεκτικοί να χρησιμοποιήσουν δημόσια μέσα μεταφοράς εάν αυτά ήταν διαθέσιμα (Cullinane & Cullinane, 1999). Στόχος του φορέα διαχείρισης της περιοχής θα πρέπει να είναι μια επιτυχημένη και κερδοφόρα τουριστική βιομηχανία, η οποία συγχρόνως θα προστατεύει το περιβάλλον και τον πολιτισμό. Αυτό βέβαια έρχεται σε αντίθεση με τις δραστηριότητες της πλειοψηφίας των σημερινών επισκεπτών, θέτοντας την περιοχή των λιμνών σε κίνδυνο, ώστε με την πάροδο του χρόνου να γίνει ένα ζωντανό μουσείο (Sharpley, 2009).

3.2.3. ΛΙΜΝΗ ΚΕΡΚΙΝΗ

Ένας από τους σημαντικότερους υγρότοπους της χώρας μας είναι η τεχνητή λίμνη Κερκίνη, η οποία βρίσκεται στο βορειοδυτικό τμήμα του νομού Σερρών. Δημιουργήθηκε το 1932 με την κατασκευή φράγματος στον ποταμό Στρυμόνα, κοντά στο χωριό Λιθότοπος, με σκοπό να προστατεύσει την περιοχή από τις πλημμύρες του ποταμού, όμως στη συνέχεια χρησιμοποιήθηκε για τη συσσώρευση νερού για άρδευση της πεδιάδας των Σερρών. Το 1982, η συνεχής μείωση της χωρητικότητας

της λίμνης λόγω των ιζημάτων που μεταφέρθηκαν από τον ποταμό οδήγησε στην κατασκευή νέου, υψηλότερου φράγματος και καινούριου αναχώματος, με αποτέλεσμα να ανέβει η στάθμη του νερού και να δημιουργηθούν προβλήματα στο φυσικό περιβάλλον και στο τοπίο (Oglethorpe & Miliadou, 2000).

Η οικολογική αξία του υγροτόπου έχει αναγνωριστεί και κατοχυρωθεί θεσμικά τόσο από την ελληνική νομοθεσία όσο και από διεθνείς συμβάσεις. Ειδικότερα, η λίμνη Κερκίνη είναι ένας από τους 11 υγροτόπους διεθνούς σημασίας της Ελλάδας που προστατεύεται από τη Σύμβαση Ramsar ενώ αποτελεί περιοχή του Ευρωπαϊκού Δικτύου «Natura 2000» με βάση την οδηγία 92/43/ΕΟΚ. Το Εθνικό Πάρκο Κερκίνης θεσμοθετήθηκε τον Νοέμβριο 2006 με την ΚΥΑ 42699/19-10-06 (ΦΕΚ 98/ΑΑΠ/8-11-06) «Χαρακτηρισμός του υγροτόπου Λίμνης Κερκίνης και της ευρύτερης περιοχής του ως Εθνικού Πάρκου και καθορισμός χρήσεων, όρων και περιορισμών δόμησης», με σκοπό την προστασία της εθνικής φυσικής κληρονομιάς της περιοχής ενώ καλύπτεται από τη Σύμβαση της Βόννης «για τη διατήρηση των αποδημητικών ειδών της άγριας πανίδας» και τη Σύμβαση της Βέρνης «για την διατήρηση της άγριας πανίδας και του φυσικού περιβάλλοντος».

Η περιοχή διαθέτει πλούσια βλάστηση καθώς και πανίδα ιδιαίτερης σημασίας. Ειδικότερα, στο Εθνικό Πάρκο έχουν παρατηρηθεί περισσότερα από 300 είδη πουλιών όπως ο κορμοράνος, ο νυχτοκόρακας, ο πετρίτης, ο μαυροπελαργός (Zalidis & Mantzavelas, 1994). Από αυτά 137 είδη φωλιάζουν, 134 είδη διαχειμάζουν και 163 είδη χρησιμοποιούν τον υγρότοπο και την ευρύτερη περιοχή ως ενδιάμεσο σταθμό ανάπαυσης και τροφοληψίας κατά τη διάρκεια των μεταναστευτικών ταξιδιών τους (www.kerkini.gr, 2019), ενώ ο αργυροπελεκάνος, η λαγγόνα και η νανόχηνα είναι τα είδη που απειλούνται με εξαφάνιση παγκοσμίως. Ενδιαφέρον παρουσιάζει και ο μεγάλος αριθμός των φλαμίνγκο που φτάνουν στην περιοχή το καλοκαίρι και παραμένουν εκεί μέχρι και τον Μάρτιο. Η παραμονή τους εξαρτάται από διάφορους παράγοντες, όπως το ύψος του νερού στη λίμνη, από την δυνατότητα εύρεσης επαρκούς ποσότητας τροφής ή από τα αν υπάρχουν προβλήματα σε κάποιον άλλο υγρότοπο στην Ελλάδα. Σε κάθε περίπτωση η παρουσία τους στην περιοχή μαρτυρά την υγεία του οικοσυστήματος (ant1news.gr, 2019). Πλούσιος είναι και ο κατάλογος των θηλαστικών που απαντώνται στο Πάρκο και στα βουνά που το περιβάλλουν, όπως το τσακάλι, ο λύκος, η αλεπού, η αγριόγατα, η νυφίτσα ενώ στην περιοχή της λίμνης υπάρχει ο μεγαλύτερος αριθμός προστατευόμενων νεροβούβαλων στην

Ελλάδα. Τα βουβάλια υπήρχαν παλαιότερα στους περισσότερους υγρότοπους της Μακεδονίας, της Θράκης και της Θεσσαλίας αλλά τα τελευταία 50 χρόνια περιορίστηκαν σε λίγους υγρότοπους της χώρας και ένας απ' αυτούς είναι και η λίμνη Κερκίνη (www.kerkini.gr, 2019). Στο Πάρκο και στη λίμνη υπάρχουν επίσης 30 είδη ψαριών, 25 είδη ερπετών και 11 είδη αμφίβιων ενώ τα ασπόνδυλα αντιπροσωπεύονται με τουλάχιστον 4.700 είδη από τα οποία τουλάχιστον 1.396 νέα είδη για την Ελλάδα και τουλάχιστον 46 νέα είδη για την επιστήμη, δηλαδή μέχρι στιγμής έχουν καταγραφεί μόνο στο Εθνικό Πάρκο Λίμνης Κερκίνης και πουθενά αλλού στον κόσμο (www.kerkini.gr, 2019).

Η λίμνη διαδραματίζει σημαντικό ρόλο για τον νομό Σερρών καθώς υποστηρίζει σημαντικά καλλιεργούμενες εκτάσεις με την παροχή νερού για άρδευση στις πεδιάδες του νομού Σερρών (Oglethorpe & Miliadou, 2000). Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια το οικοσύστημα της λίμνης Κερκίνης απειλείται σοβαρά. Τα βασικότερα προβλήματα που αντιμετωπίζει η περιοχή είναι οι πλημμύρες, οι μεγάλες ποσότητες ιζημάτων που μεταφέρονται στη λίμνη από παραπόταμους, μειώνοντας έτσι τη χωρητικότητά της και η κακή κατάσταση του δικτύου άρδευσης που υπάρχει αυτή τη στιγμή στην περιοχή προκαλώντας έτσι σημαντικές απώλειες νερού. Τέλος, αυτό που πρέπει να προστεθεί είναι ότι τα τελευταία χρόνια, έξι από τα πιο γνωστά είδη ψαριών έχουν εξαφανιστεί ολοκληρωτικά και ένας μεγάλος αριθμός πτηνών και θηλαστικών έχει αρχίσει να μειώνεται (Oglethorpe & Miliadou, 2000) ενώ εξίσου βασικές απειλές για την ευρύτερη περιοχή αποτελούν η παράνομη υλοτομία, η λαθροθηρία (ιδιαίτερα κατά την περίοδο αναπαραγωγής) καθώς και η χρήση παράνομων μεθόδων αλιείας και ευτροφισμού (Kamarianos et al., 1992).

Εικόνα 4: Λίμνη Κερκίνη (Πηγή: newsbeast.gr)

Η μορφή της τουριστικής ανάπτυξης στην οποία βασίζεται η περιοχή της λίμνης Κερκίνης είναι ο οικοτουρισμός, καθώς είναι μια περιοχή με ιδιαίτερη φυσική αξία που έχει αναγνωριστεί και προστατεύεται από την εθνική και διεθνή νομοθεσία. Οι επισκέπτες μπορούν να χρησιμοποιήσουν βάρκες, τις λεγόμενες «πλάβες» ή κανό ώστε να έρθουν σε άμεση επαφή με το νερό, πλησιάζοντας σε ασφαλή απόσταση τα πουλιά που βρίσκονται στο δάσος γύρω από τη λίμνη και να παρατηρήσουν την ορνιθοπανίδα όλο τον χρόνο. Επίσης, μπορεί να κάνει περιηγήσεις με άλογα, ποδήλατα ή απλή πεζοπορία ή να χρησιμοποιήσει τζιπ 4X4 για να επισκεφτεί τις πιο δύσβατες περιοχές του Εθνικού Πάρκου καθώς επίσης και ορειβασία ή αναρρίχηση στα βουνά της περιοχής (www.kerkini.gr, 2019).

Σημαντική ανάπτυξη γνωρίζει στην περιοχή του Εθνικού Πάρκου της Λίμνης Κερκίνης και ο εκπαιδευτικός τουρισμός, καθώς την επισκέπτεται ένας μεγάλος αριθμός ατόμων που αναζητούν εκπαίδευση και ευαισθητοποίηση για θέματα διατήρησης και προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος. Στην περιοχή λειτουργούν ο Φορέας διαχείρισης της Λίμνης και το Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Ποροΐων. Ο εκπαιδευτικός τουρισμός του Εθνικού πάρκου λαμβάνει χώρα με τη μορφή ημερήσιας εκδρομής για μαθητές σχολείων αλλά και για άτομα μεγαλύτερης ηλικίας.

Ωστόσο, επειδή η ανθεκτικότητα της λίμνης φθίνει τα τελευταία χρόνια, απαιτείται βιώσιμη διαχείριση προκειμένου να μπορεί να παρέχει υπηρεσίες και

αγαθά στην κοινωνία και να πραγματοποιεί τον ουσιαστικό ρόλο της. Η διαχείριση αυτή θα πρέπει να στηρίζεται τόσο στα οικονομικά συμφέροντα της περιοχής όσο και τη διατήρηση του οικοσυστήματος. Οι επιστήμονες που ανησυχούν για τη βιωσιμότητα της λίμνης έχουν διατυπώσει αρκετές προτάσεις, η πραγματοποίησή τους όμως συνεπάγεται υψηλό κόστος. Για τον λόγο αυτό, είναι πολύ σημαντικό να γνωρίζουν οι φορείς τη συνολική οικονομική αξία του υγρότοπου, συμπεριλαμβανομένης της αξίας του για μη χρήση, ώστε να μπορεί να επιτευχθεί η ανάλυση κόστους των διαφόρων προτάσεων (Oglethorpe & Miliadou, 2000).

Συμπερασματικά μπορούμε να πούμε ότι τα παραπάνω παραδείγματα καταδεικνύουν ότι οι λιμναίες περιοχές είναι μέρη γεμάτα ζωή με ιδιαίτερα οικοσυστήματα, με συνέπεια να προκαλούν το ενδιαφέρον για συνεχή επισκεψιμότητα, συμβάλλοντας έτσι και στην οικονομική ανάπτυξη του τόπου. Ειδικότερα, παρατηρούμε ότι σε όλα τα παραδείγματα υπάρχει μια στρατηγική ανάδειξης της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς μέσα από πολλές και διαφορετικές μορφές εναλλακτικού τουρισμού. Ωστόσο αυτό που διακρίνει τα παραδείγματα του εξωτερικού από αυτό της χώρας μας είναι ότι διαθέτουν σχέδιο διαχείρισης των απειλών που προκύπτουν από τον τουρισμό. Οι απειλές αυτές μπορεί να σχετίζονται αφενός με την μεγάλη επισκεψιμότητα της περιοχής και αφετέρου με απειλές που δέχεται το φυσικό περιβάλλον αυτό καθεαυτό, όπως ρύπανση, υπερεκμετάλλευση φυσικών πόρων, κίνδυνος απώλειας βιοποικιλότητας κ.α. Σε κάθε περίπτωση τα μέρη δίπλα σε λίμνες είναι πλούσια σε φύση και πολιτισμό και αν αξιοποιηθούν συστηματικά μπορούν να αποτελέσουν πόλο έλξης τουριστών, καθώς η γεωγραφική τους θέση τους δίνει ένα συγκριτικό πλεονέκτημα, λόγω της ιδιαιτερότητας του τοπίου. Απαιτείται ωστόσο ανάπτυξη σύμφωνα με τις αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης χωρίς να τεθεί σε κίνδυνο η ποιότητα του φυσικού περιβάλλοντος και να διαταραχθεί η οικολογική ισορροπία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

4. ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ: ΤΟ ΦΥΣΙΚΟ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΝΕΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΣΤΗ ΛΙΜΝΗ ΚΑΡΛΑ

4.1. Η ΚΑΡΛΑ ΚΑΙ ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ

4.1.1. ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΚΑΙ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Η ευρύτερη περιοχή της λίμνης Κάρλας αποτελεί το βόρειο άκρο της Περιφερειακής Ενότητας Μαγνησίας & Σποράδων, στην οποία ανήκει διοικητικά και συνορεύει δυτικά με την Περιφερειακή Ενότητα Λάρισας. Σύμφωνα με τον νόμο 3852/2010 (ΦΕΚ 87/Α/2010), με τον οποίο μεταρρυθμίστηκε η διοικητική διαίρεση της Ελλάδας το 2011 και επανακαθορίστηκαν τα όρια των αυτοδιοικητικών μονάδων του πρώην Δήμου Κάρλας, ο πρώην Δήμος Κάρλας ενσωματώθηκε στον ευρύτερο Δήμο Ρήγα Φεραίου. Συνορεύει βόρεια και βορειοδυτικά με τους δήμους Αγιάς και Κιλελέρ και νότια και νοτιοανατολικά με τους δήμους Βόλου και Ζαγοράς-Μουρεσίου αντίστοιχα. Διοικητικά, ο Δήμος Ρήγα Φεραίου διαιρείται σε 3 «δημοτικές ενότητες», τις ΔΕ Φερών, Κάρλας και Κεραμιδίου. Ο Δήμος Ρήγα Φεραίου καταλαμβάνει το 8,2% της συνολικής έκτασης της Μαγνησίας, διαιρεμένος σε πεδινές και ορεινές επιφάνειες. Περίπου το μισό της συνολικής επιφάνειας του Δήμου είναι πεδινό ενώ το υπόλοιπο 48% είναι ορεινό, κυρίως στις περιοχές των Καναλιών και Κερασιάς.

Η λίμνη Κάρλα, γνωστή κατά την αρχαιότητα με την ονομασία Βοιβής, βρίσκεται στη νοτιοανατολική πλευρά του Θεσσαλικού κάμπου, στους πρόποδες του Πηλίου και του Μαυροβουνίου και υπήρξε μία από τις μεγαλύτερες λίμνες της χώρας. Δημιουργήθηκε πριν από 500.000 χρόνια με την αποστράγγιση της περιοχής της Θεσσαλίας που ήταν κάποτε, σύμφωνα με την παράδοση, μία μεγάλη λίμνη. Όταν το νερό της λίμνης βρήκε διέξοδο προς το Αιγαίο, μέσω των Τεμπών και του Πηνειού, σε κάποια βυθίσματα έμειναν νερά, με αποτέλεσμα να σχηματιστούν λίμνες και έλη. Μία από αυτές ήταν η Λίμνη Βοιβήδα, νότια της λίμνης Νεσσωνίδας, υπολείμματα της μεγάλης θεσσαλικής λίμνης. Αναφορές για τη λίμνη συναντάμε και σε αρχαίους συγγραφείς όπως ο Όμηρος, ο Ησίοδος, ο Πίνδαρος, ο Ηρόδοτος και ο Ευριπίδης. Ο τελευταίος μάλιστα στην *Άλκηστη* (στ. 591) την χαρακτηρίζει ως «καλλίναον», δηλαδή σαν λίμνη που τα νερά της κυμάτιζαν όμορφα (Αδρύμη-Σισμάνη, 2013).

Το νερό της λίμνης προέρχονταν κυρίως από τον ποταμό Πηνειό και τους παραποτάμους του, Άμυρο και Ρεβενίκο, καθώς επίσης και από το ρέμα Ασμάκι, την πηγή Υπέρεια Κρήνη του Βελεστίνου και άλλα κοντινά ορεινά ρέματα. Αν και η λίμνη Κάρλα δεν είχε καμία διέξοδο προς την θάλασσα, ο υγρότοπος μετατρεπόταν με φυσικό τρόπο σε βοσκοτόπια κατά την εναλλαγή των εποχών (Φ.Δ.Π.Ο.Κα.Μα.Κε.Βε.Δε.Πη.,2006). Για πολλές χιλιετίες η λίμνη Κάρλα έπαιξε σημαντικό ρόλο στον πολιτισμό και την οικονομία ολόκληρης της Θεσσαλίας καθώς εδώ άκμασαν αρχαίοι πολιτισμοί που επηρέασαν την τέχνη, τον πολιτισμό και την ιστορία στα χρόνια που ακολούθησαν.

Βασικά χαρακτηριστικά της λίμνης ήταν η διακύμανση στη στάθμη της ανάλογα με τις πλημμύρες του Πηνειού και το ύψος των βροχοπτώσεων καθώς και η έντονη μεταβολή της έκτασής της. Τον χειμώνα του 1920-21 παρατηρήθηκε η μεγαλύτερη άνοδος της στάθμης του νερού της λίμνης, καθώς στον ποταμό Πηνειό δεν υπήρχαν αναχώματα, με αποτέλεσμα να πλημμυρίζουν οι πεδιάδες στην περιοχή της Λάρισας. Το 1937 – 40 απομονώθηκε η λεκάνη της Κάρλας από εκείνη του Πηνειού με την κατασκευή αναχώματος και η λίμνη άρχισε να τροφοδοτείται αποκλειστικά από τη δική της λεκάνη απορροής με έκταση 1.665 χλμ.², της οποίας το 1/3 αποξηραίνεται το 1950-51 και έτσι η λίμνη με χαμηλή πια στάθμη στα 3μ. περιορίζεται στο νοτιοανατολικό μέρος της. Αυτό αποτέλεσε και την βασική αιτία της «σιωπηρής αποδοχής της ολοκληρωτικής αποξήρανσης της το 1962» (Κοβάνη, 2002). Σύμφωνα με τους Zalidis & Gerakis (1999) όλες αυτές οι εναλλαγές στο τοπίο οδήγησαν στην αλλαγή του οικολογικού χαρακτήρα της περιοχής προκαλώντας αρνητικές κοινωνικές και περιβαλλοντικές επιπτώσεις στην περιοχή.

4.1.2. ΑΠΟΞΗΡΑΝΣΗ ΤΗΣ ΛΙΜΝΗΣ

Στο τέλος του 19ου αιώνα αποξηραίνονται στην Ελλάδα μια σειρά από λίμνες, υγροτόπους και βάλτους, χωρίς να έχουν προηγηθεί περιβαλλοντικές μελέτες, με βασικό σκοπό την γεωργική ανάπτυξη της εκάστοτε περιοχής. Η πιο γνωστή αποξήρανση λίμνης είναι αυτή της Κοπαΐδας, της μεγαλύτερης τότε λίμνης της Ελλάδας, με έκταση 250.000 στρέμματα, που βρισκόταν στην περιοχή της Βοιωτίας. Κατά την αρχαιότητα έλαβε χώρα η πρώτη αποξήρανση της λίμνης λόγω των πλημμυρών και των καταστροφών που προκαλούσε στα γύρω χωράφια. Το έργο αυτό συνδέεται με την ακμή των Μινυών στον Ορχομενό (Κοβάνη, 2002). Στα νεότερα

χρόνια, μόλις ιδρύθηκε το ανεξάρτητο ελληνικό κράτος ξεκίνησαν οι προτάσεις για την αποξήρανση της Κοπαΐδας ενώ το 1844 έγιναν οι πρώτες μελέτες.

Η μελέτη ωστόσο που συνέβαλε στην τελική υλοποίηση του σχεδίου, λαμβάνοντας υπόψη τα ειδικά χαρακτηριστικά της λίμνης αλλά και της ευρύτερης περιοχής, πραγματοποιήθηκε από τον μηχανικό C. Sauvage, ο οποίος εξέτασε τις δυνατότητες, τους στόχους και το κόστος αποξήρανσης (Καραβασίλη, 2000). Τα έργα αποστράγγισης ξεκινούν τη δεκαετία του 1880 από τη «Γαλλική Εταιρία αποξήρανσης και εκμετάλλευσης Κοπαΐδας» (1880 - 1886) ενώ ολοκληρώνονται από την Αγγλική Lake Copais (1887), στην οποία εκχωρήθηκαν τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις (Καραβασίλη, 2000). Με την ολοκλήρωση του έργου της αποξήρανσης ήρθαν στην επιφάνεια 200.000 στρέμματα καλλιεργήσιμης γης και εφαρμόστηκαν «βελτιωτικές μέθοδοι καλλιέργειας» που συνδέονταν με την ανάπτυξη εθνικού εισοδήματος (Κοβάνη, 2002). Ωστόσο, την περίοδο εκείνη επικρατούν επεισόδια και δικαστικές διαμάχες ανάμεσα στους παραλίμνιους καλλιεργητές και την Αγγλική Εταιρία μέχρι το 1954 που ιδρύθηκε ο Οργανισμός Κοπαΐδας και ξεκίνησε η διανομή των εδαφών στους αγρότες της περιοχής, προσδίδοντας στο έργο αποξήρανσης δημοκρατικό χαρακτήρα και επιβεβαιώνοντας την ανάγκη για ανάπτυξη στην πεδιάδα της Βοιωτίας (Κοβάνη, 2002). Μεταπολεμικά ακολούθησαν κι άλλες αποξηράνσεις λιμνών στη χώρα, όπως το 1942η λίμνη Ξυνιάδα στη Φθιώτιδα, το 1937 η λίμνη Γιαννιτσά στην Πέλλα, το 1951 η Σάρι Γκιόλ στην Κοζάνη, στο 1960 η λίμνη Λάντζα στη Θεσσαλονίκη, το 1969 η λίμνη της Αγουλινίτσας στην Ηλεία και τέλος αυτή της Κάρλας, που αποστραγγίστηκε οριστικά 1962 (Κοβάνη, 2002, Dodouras & Lyratzaki, 2012).

Η απόφαση για την αποξήρανση της λίμνης Κάρλας ελήφθη το 1959, ενώ νωρίτερα, το 1954, με εντολή του Υπουργείου Γεωργίας είχε πραγματοποιηθεί μελέτη από τον μηχανικό Ι. Παπαδάκη, στην οποία προβλεπόταν η κατασκευή αποστραγγιστικής σήραγγας προς τον Παγασητικό και ταμειυτήρα 64.700 στρεμμάτων, ώστε η λίμνη να χρησιμοποιούνταν για άρδευση με αρδευτικά κανάλια και να τροφοδοτούνταν με νερά του Πηνειού. Το σχέδιο προέβλεπε ότι η λίμνη θα περιοριζόταν σε 64.700 στρ. στο νοτιοανατολικό της τμήμα, με ανάχωμα στο δυτικό και σήραγγα 11,5 χλμ. προς τον Παγασητικό, παροχής 8,5m³/sec. Ωστόσο κατασκευάστηκε μόνο η σήραγγα παροχής 8,5m³/sec και όχι τα αναχώματα, οπότε η

λίμνη αποξηράνθηκε ολοκληρωτικά το 1962, εκτιμώντας τότε ότι πρόκειται για ένα από τα σπουδαιότερα έργα για την ανάπτυξη της ελληνικής γεωργίας.

Χάρτης 2: Η λίμνη Κάρλα πριν την αποξήρανση (Πηγή: Εκθεσιακό Κέντρο Φυσικής Ιστορίας και Πολιτισμού λίμνης Κάρλας και Μαυροβουνίου)

Οι βασικοί λόγοι που οδήγησαν στην αποξήρανση ήταν η ανάγκη για αντιπλημμυρική προστασία της περιοχής, η οποία λόγω της έκτασης της λίμνης που συχνά αυξομειώνονταν ανάλογα με τον όγκο του νερού που δεχόταν, κατέστρεφε τις καλλιέργειες των κατοίκων. Επίσης, η πρόταση της απόκτησης γεωργικών εκτάσεων από τον ντόπιο πληθυσμό δημιούργησε στους κατοίκους ένα κλίμα αποδοχής της αποξήρανσης της λίμνης, θεωρώντας την σωτήρια λύση για την γενικότερη ανάπτυξη της περιοχής, εξασφαλίζοντας 80.000 στρέμματα καλλιεργήσιμης γης στους αγρότες. Τέλος, η αντιμετώπιση της ελονοσίας στην περιοχή αποτέλεσε αιτία για την αποξήρανση αν και οι επιζώντες αλιείς της Κάρλας ακόμη και σήμερα μιλούν για το «περίεργο» φαινόμενο της ανυπαρξίας κουνουπιών μέσα στη λίμνη, σε αντίθεση με τις όχθες (Κοβάνη, 2002).

Οι αρνητικές επιπτώσεις από την αποξήρανση της λίμνης είναι τόσο περιβαλλοντικές όσο και κοινωνικές. Οι πιο σημαντικές απ' αυτές ήταν:

- Πτώση της υπόγειας υδροφορίας και έλλειψη νερού άρδευσης
- Προβλήματα αλατότητας και αλκαλικότητας στα χώματα
- Εμφάνιση ρηγμάτων μεγάλου βάθους και μήκους ακόμη και μέσα σε οικισμούς και καταστροφή κτισμάτων
- Φαινόμενα ρύπανσης του κλειστού Παγασητικού κόλπου λόγω της διοχέτευσης νερού που είχε βιομηχανικούς και γεωργικούς ρύπους
- Απώλεια της ιχθυοπανίδας και εξαφάνιση της αλιείας, ενός ιδιαίτερα σημαντικού οικονομικού κλάδου της περιοχής
- Απώλεια ενός υγροβιότοπου στο κέντρο της Ελλάδας και καταστροφή του συνδετικού κρίκου μεταξύ των υγροβιότοπων βόρειας και νότιας Ελλάδας, με συνέπεια την έλλειψη ενδιαίτηματος για χιλιάδες υδρόβια και παρυδάτια μεταναστευτικά πουλιά
- Καταστροφή γεωτρήσεων και αποξήρανση πηγών μεταξύ των οποίων και η ιστορική Υπέρεια Κρήνη στο Βελεστίνο
- Αλλαγές στο μικροκλίμα της περιοχής με την έλλειψη αποθήκευσης – ελευθέρωσης της θερμότητας και δέσμευσης της ηλιακής ακτινοβολίας από τη λίμνη (Εκθεσιακός χώρος Φυσικής Ιστορίας & Πολιτισμού Κάρλας, 2020).

Η Κοβάνη (2002) υποστηρίζει ότι η μη τήρηση του σχεδίου που προέβλεπε τη μετατροπή της λίμνης σε υδαταποθήκη ακυρώνει την οποιαδήποτε μελέτη σκοπιμότητας και ό,τι αυτή υποσχόταν και οδήγησε στην συνολική εξαφάνιση των αλιέων, μιας σημαντικής κατηγορίας εργαζομένων, μετατρέποντας τους σε «υποψήφιους κληρούχους διαρκούς αναμονής». Τα αγροτεμάχια που προέκυψαν από την αποξήρανση της Κάρλας δεν απέδωσαν τα προσδοκώμενα οφέλη καθώς πλημμύριζαν συχνά από τις βροχές ενώ τα άλατα που είχαν συγκεντρωθεί στο έδαφος της λίμνης δεν ευνοούσαν την ανάπτυξη των καλλιεργειών.

Τέλος, ιδιαίτερα σοβαρό ήταν το ζήτημα που προέκυψε με τις εκτάσεις γης που ήρθαν στην επιφάνεια μετά την αποξήρανση καθώς παρατηρήθηκε το φαινόμενο της καταπάτησης απ' όσους κατείχαν παραλίμνιες ιδιοκτησίες, με αποτέλεσμα τη

δημιουργία κυκλωμάτων εκμετάλλευσης, με πολιτική κάλυψη. Πολλοί καταπατητές απέκτησαν τίτλους κυριότητας με δικαστικές αποφάσεις, που κατέστησαν αμετάκλητες μετά την προσφυγή στον Άρειο Πάγο ενώ αργότερα εκδόθηκαν νόμοι με σκοπό την άρση των αδικιών (Κοβάνη, 2002). Τα πράγματα ήταν ακόμη πιο δύσκολα για τους μικροκαλλιεργητές, οι οποίοι συνειδητοποίησαν ότι ο κλήρος συγκεντρωνόταν στα χέρια μεγαλοτσιφλικάδων του θεσσαλικού κάμπου. Το Δημόσιο διατήρησε στην κυριότητά του μια μεγάλη έκταση για τη δημιουργία ταμιευτήρα, έργο που δεν υλοποιήθηκε όμως ποτέ. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την ετήσια και εκ περιτροπής δωρεάν παραχώρηση κλήρων στους δικαιούχους χωρίς όμως να τους δίνει το δικαίωμα ανάπτυξης δεσμών με τη γη, καθώς αυτή άλλαζε ιδιοκτήτες κάθε χρόνο ούτε υπήρχε η δυνατότητα της χρησικτησίας. Έτσι βρέθηκαν σε δυσχερή θέση καθώς δεν είχαν τα απαραίτητα μέσα για να καλλιεργήσουν τη γη και ήταν δύσκολο να διαχειριστούν σωστά το χρόνο γιατί η Πολιτεία μοίραζε τους κλήρους μέσα στην καλλιεργητική περίοδο (Κοντές, 2018).

4.1.3. ΕΠΑΝΑΣΥΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΛΙΜΝΗΣ ΚΑΡΛΑΣ

Η αποξήρανση της Κάρλας δημιούργησε περισσότερα προβλήματα απ' όσα προσπάθησε να λύσει και από τις αρχές της δεκαετίας του 1980 άρχισε να συζητείται το θέμα της κατασκευής ταμιευτήρα και να εκπονείται μια σειρά τεχνικών μελετών, αρχικά (1980) από το μελετητικό γραφείο «ΑΛΦΑ - ΩΜΕΓΑ - Ν. Νικολαΐδης» και αργότερα (1987) από το τεχνικό γραφείο Μαντζιάρα. Η υλοποίησή τους ωστόσο δεν προχώρησε γιατί σε ορισμένες περιπτώσεις υπήρξαν αντιδράσεις από τους κατοίκους σχετικά με την καταλαμβανόμενη από τα έργα έκταση ενώ σε άλλες η υλοποίηση θεωρούνταν αντιοικονομική. Το 1992, με πρωτοβουλία των Παρακάριων κοινοτήτων Κανάλια-Κάτω Κερασιά ανατέθηκε μελέτη στη «ΕΨΙΛΟΝ ΕΠΕ» με σκοπό τον εντοπισμό και την καταγραφή των επιπτώσεων από την κατασκευή του ταμιευτήρα στο κοινωνικό και οικονομικό περιβάλλον της περιοχής καθώς και την διατύπωση προτάσεων για την ορθή περιβαλλοντική διαχείριση.

Τελικά το 1999 εκπονήθηκε και παραδόθηκε η οριστική τεχνική μελέτη του έργου από τα συνεργαζόμενα γραφεία «ΜΑΧΑΙΡΑ Α.Ε., ΥΔΡΟΕΞΥΓΙΑΝΤΙΚΗ – ΛΑΖΑΡΙΔΗ και ΥΔΡΟΔΟΜΙΚΗ – ΜΑΝΤΖΙΑΡΑΣ» και η περιβαλλοντική μελέτη των Παπαρηγορίου – Παπαγεωργίου – Τορτοπίδη & Περλέρου, βάσει των οποίων αδειοδοτήθηκαν, εντάχθηκαν για χρηματοδότηση και δημοπρατήθηκαν τα έργα ανασύστασης της λίμνης. Το έργο ξεκίνησε τον Σεπτέμβριο 1999 από την Τεχνική

Εταιρεία ΑΤΤΙΚΑΤ και εντάχθηκε αρχικά στο Γ ΚΠΣ 2000-2006 ενώ συνεχίστηκε με πόρους του ΕΣΠΑ 2007-2013. Ο ταμιευτήρας θα τροφοδοτούνταν από την λεκάνη απορροής της Κάρλας, από βροχοπτώσεις στον καθρέφτη του ταμιευτήρα και με πρόσθετα νερά από τον Πηνειό με άντληση κατά τη διάρκεια του χειμώνα. Από το 1999 που ξεκίνησαν οι εργασίες επανασύστασης σημειώθηκαν αστοχίες, λάθη και καθυστερήσεις με αποτέλεσμα πολλές φορές να ελλοχεύει ο κίνδυνος μη ολοκλήρωσής του. Το 2014 η Περιφέρεια Θεσσαλίας κλήθηκε να διαχειριστεί το έργο λόγω της κρίσιμης περιφερειακής και τοπικής σημασίας για την περιοχή, το οποίο τελικά ολοκληρώθηκε το 2018, με συνολικό κόστος 245 εκατ. ευρώ.

Ο βασικός σκοπός του έργου της ανασύστασης της λίμνης Κάρλας ήταν να αποκατασταθεί η οικολογική ισορροπία της λίμνης Κάρλας και γενικότερα να αναβαθμιστεί περιβαλλοντικά η περιοχή. Ειδικότερα το έργο αναμένεται να συμβάλλει:

- στην ενίσχυση της αντιπλημμυρικής προστασίας της περιοχής
- στην ανάκαμψη της στάθμης του υπόγειου υδροφόρου ορίζοντα
- στην άρδευση 100.000 στρεμμάτων
- στην διατήρηση της βιοποικιλότητας
- στην αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής
- στην ενίσχυση της ύδρευσης του Βόλου με καλής ποιότητας νερό
- την αναβάθμιση της αισθητικής του τοπίου
- στην οικότουριστική ανάπτυξη της περιοχής

Αν και το έργο έχει ολοκληρωθεί και έχει χαρακτηριστεί ως το μεγαλύτερο περιβαλλοντικό και αναπτυξιακό έργο στην Ευρώπη, αυτό δεν σημαίνει ότι πρέπει να υπάρξει εφησυχασμός. Χρειάζεται να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στα προβλήματα που εμφανίστηκαν κατά τη διάρκεια υλοποίησης του έργου από την ρύπανση του υδροφόρου ορίζοντα ή από την ύπαρξη παθογόνων μικροοργανισμών ώστε να μην τεθεί σε κίνδυνο η ζωή και η ισορροπία του οικοσυστήματος.

Χάρτης 3: Χάρτης περιοχής Κάρλας (Πηγή: Φ.Δ.Π.Ο.Κα.Μα.Κε.Βε.Δε.Πη.)

4.2. ΦΥΣΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΚΑΡΛΑΣ

4.2.1 ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Οι Τσιούρης & Γεράκης (1991) υποστηρίζουν ότι οι υγρότοποι έχουν διάφορες λειτουργίες, από τις οποίες προκύπτει και η σημασία τους για τον άνθρωπο. Η πιο ουσιαστική είναι ότι συμβάλλουν στον εμπλουτισμό του υπόγειου υδροφορέα ενώ εξίσου σημαντική είναι και η οικολογική τους αξία εξαιτίας του μεγάλου αριθμού διαφορετικών ειδών πανίδας που φιλοξενούν. Επιπλέον, οι υγρότοποι έχουν και οικονομική σημασία καθώς δίνουν την δυνατότητα στους ανθρώπους να αναπτύξουν την γεωργία, την αλιεία, την δασοκομία την αναψυχή και άλλες δραστηριότητες, παραγωγικές και μη (Dodouras & Lyratzaki, 2012). Η λίμνη Κάρλα πριν την αποξήρανση του 1962 αποτελούσε έναν από τους πέντε σημαντικότερους υδροβιότοπους της Ελλάδας, με οικολογική, οικονομική και κοινωνική αξία.

Από γεωλογική άποψη ο σχηματισμός της Λίμνης Κάρλας οφείλεται σε τεκτονικό βύθισμα (τάφρος) κατά τους πρόσφατους γεωλογικούς χρόνους, ανάμεσα στην εποχή του Πλειόκαινου και Πλειστόκαινου (πριν 2,5 εκατομ. χρόνια) μεταξύ Λάρισας και Βελεστίνου (Κοβάνη, 2002). Η λίμνη καταλάμβανε το χαμηλότερο (NA) σημείο της πεδιάδας της Θεσσαλίας. Το νότιο και νοτιοανατολικό τμήμα της λίμνης

αποτελούνταν από ανθρακικά πετρώματα, σχιστόλιθους και μάρμαρα ενώ η δυτική πλευρά και το κέντρο της λίμνης αποτελούνταν κυρίως από νεογενή και τεταρτογενή ιζήματα. Η λεκάνη της Κάρλας, λόγω του σχηματισμού της σε ανθρακικά και μη ανθρακικά πετρώματα σε συνδυασμό με την έλλειψη ενός επιφανειακού συστήματος εκροής των υδάτων από τον χώρο της λεκάνης απορροής της, διαθέτει καρστικό χαρακτήρα και αποτελεί τεκτονικό βύθισμα που είναι γνωστό με τον όρο «ημιπόλγη», δηλαδή πόλγη με τη μία πλευρά της ανοιχτή (Ψιλοβίκος & Παλικαρίδου, 1999).

Το κλίμα στην περιοχή της Κάρλας έχει δεχθεί αρκετές αλλαγές στο πέρασμα των χρόνων. Πριν από την αποξήρανση επικρατούσε στην περιοχή αυξημένη υγρασία και οι βροχοπτώσεις ήταν συχνές. Η Κοβάνη (2002) υποστηρίζει ότι η λίμνη είχε την ιδιότητα να θερμαίνει τον αέρα που φυσούσε πάνω απ' αυτή. Η ομίχλη, την περίοδο εκείνη, δημιουργώντας μια ατμόσφαιρα θαλπωρής, δρούσε προστατευτικά για την ανθοφορία της αμυγδαλιάς, ενός ιδιαίτερα σημαντικού δέντρου για την παρακάρλια οικονομία. Επιπλέον η θέση του Μαυροβουνίου είχε συμβάλλει στη διαμόρφωση του μικροκλίματος στη λίμνη, καθώς εμπόδιζε τους βορειοανατολικούς ανέμους και επιτυγχάνονταν νηνεμία, υψηλότερη θερμοκρασία και υγρασία, φυσικές παράμετροι που συμβάλλουν θετικά στη μεγάλη παραγωγικότητα του λιμναίου οικοσυστήματος (Εκθεσιακός χώρος Φυσικής Ιστορίας & Πολιτισμού Κάρλας, 2020). Μετά την αποξήρανση βελτιώθηκε μεν το κλίμα αναφορικά με την υγρασία αλλά μειώθηκαν οι βροχοπτώσεις και οι χιονοπτώσεις καθώς δεν υπήρχε καινούρια τροφοδότηση των χαμηλών ανέμων στην περιοχή (zougla.gr, 2015). Στην περιοχή επικρατούσε πια περισσότερη παγωνιά, λιγότερες βροχές και η εξαφάνιση της πρωινής πάχνης είχε σαν με συνέπεια την συχνή καταστροφή της παραγωγής αμυγδάλων. Σήμερα, που το έργο της επανασύστασης έχει ολοκληρωθεί, παρατηρούμε ότι το κλίμα αλλάζει και πάλι με την εμφάνιση της ομίχλης, ειδικότερα στα όρια των νομών Μαγνησίας και Λάρισας, με περισσότερη υγρασία και βροχοπτώσεις. Πρόκειται λοιπόν για ένα τυπικό μεσογειακό ηπειρωτικό κλίμα που ξεχωρίζει για το θερμό και ξηρό καλοκαίρι και για τον ψυχρό και υγρό χειμώνα.

Το φυσικό περιβάλλον της περιοχής, που χαρακτηρίζεται από τον πιο εύφορο κάμπο της χώρας στα δυτικά και τους ορεινούς όγκους του Μαυροβουνίου και του Πηλίου ανατολικά, την καθιστά τοπίο με ιδιαίτερη φυσική κληρονομιά που πρέπει να προστατευθεί προς όφελος τόσο των σημερινών όσο και των μελλοντικών γενεών. Η περιοχή έχει ενταχθεί στους Τόπους Κοινοτικής Σημασίας του Δικτύου NATURA

2000 και η φυσική της κληρονομιά δεν περιορίζεται μόνο στον χώρο μέσα και γύρω από τη λίμνη αλλά και στο ευρύτερο περιβάλλον συμπεριλαμβάνοντας τη χλωρίδα και την πανίδα. Άλλωστε η άμεση γειτνίαση του χερσαίου και ορεινού οικοσυστήματος με τη λίμνη συμβάλλει σε μια συνολική αύξηση της βιοποικιλότητας στην ευρύτερη περιοχή της λίμνης και στην οικολογική ισορροπία της. Πρέπει να αναφερθεί εδώ ο ισορροπητικός ρόλος πολλών ειδών θηρευτών, που έψαχναν την τροφή τους στη λίμνη, και που ως ενδιαίτημά τους είχαν το Μαυροβούνι, όπως αρπακτικά πουλιά, λύκοι, τσακάλια, αλεπούδες κ.α. (Εκθεσιακός χώρος Φυσικής Ιστορίας & Πολιτισμού Κάρλας, 2020)

Στην περιοχή υπάρχουν εκτεταμένα δάση φυλλοβόλων πλατύφυλλων ειδών με καταγεγραμμένα πάνω από 450 είδη χλωρίδας, πολλά εκ των οποίων προστατεύονται από την εθνική νομοθεσία και διεθνείς συμβάσεις (ορχιδέες, καμπανούλες). Πριν την αποξήρανση της λίμνης η περιοχή περιελάμβανε πλωτή βλάστηση, έλη, καλαμιώνες, βραχονησίδες, καλλιεργούμενες εκτάσεις, δάση, τα οποία αποτελούσαν χώρους αναπαραγωγής και διαμονής ποικίλων οργανισμών. Ειδικότερα, μέσα στον χώρο της λίμνης με το μικρό βάθος, ιδιαίτερη σημασία έχει η υδρόβια βλάστηση από καλαμιώνες, των οποίων οι ρίζες έχουν την ιδιότητα να φιλτράρουν και να οξυγονώνουν το νερό της λίμνης. Επιπλέον, αποτελούν θέσεις φωλεοποίησης πουλιών, ψαριών και αμφίβιων ενώ παλιότερα αποτελούσαν τη φυσική άμυνα κατά του συχνού και υψηλού κυματισμού της λίμνης, που ήταν απαραίτητη για την διατήρηση της υδρόβιας ζωής (Κοβάνη, 2002).

Σύμφωνα με τον Gerakis (1992), η περιοχή κατηγοριοποιείται οικολογικά ως εξής:

- α) στην υποζώνη *Ostryo - Carpinion* της παραμεσογειακής ζώνης
- β) στην υποζώνη *Coccifero – Carpinetum* που καλύπτει το βορειοδυτικό τμήμα της λίμνης και το κάτω μέρος του Μαυροβουνίου
- γ) στην υποζώνη *Quercionilicis* της ευμεσογειακής ζώνης στο νότιο τμήμα της λίμνης και
- δ) στην υποζώνη *Fagionmoesiaca* στο όρος του Μαυροβουνίου

Στο πέρασμα των χρόνων οι ανθρώπινες παρεμβάσεις, όπως η υλοτομία, οι πυρκαγιές, η υπερβόσκηση τροποποίησαν τη βλάστηση στην περιοχή, επηρεάζοντας κυρίως την παραμεσογειακή και ευμεσογειακή ζώνη, όπου βρίσκονται και οι

περισσότεροι οικισμοί ενώ μεγάλο μέρος των ορεινών εδαφών της Κάρλας έχουν ήδη διαβρωθεί (Δόδουρας κ.α., 2014).

Τα βασικά είδη βλάστησης στην περιοχή της Κάρλας είναι δάση, θάμνοι, φρύγανα και λιβάδια. Στις βόρειες πλαγιές του Μαυροβουνίου και σε υψηλό υψόμετρο διαμορφώνεται η ζώνη της οξιάς που αποτελείται από την ανατολική οξιά (*Fagus orientalis*) και την κοινή οξιά (*Fagus sylvatica*), σε αμιγείς συστάδες ή σε μικτές συστάδες με δρυ. Στην περιοχή υπάρχουν επίσης δάση βελανιδιάς, καστανιάς και κουμαριάς. Οι θάμνοι, οι οποίοι είναι πιο εκτεταμένοι από τα δάση περιλαμβάνουν τον κοινό κέδρο, τον αγριόκεδρο, αειθαλή φυτά όπως το πουρνάρι και το φιλίκι και φυλλοβόλα όπως το ακανθώδες παλιούρι. Αν και η βλάστηση της λίμνης δεν έχει ερευνηθεί αναλυτικά, παρουσιάζει ωστόσο πλούτο και ποικιλομορφία και οι κύριοι τύποι που έχουν καταγραφεί γύρω από αυτή είναι λυγαριές, ιτιές, σμέουρα και βατόμουρα, κριθάρι και το ευάλωτο είδος της *Damasonium alisma*, ένα ανθοφόρο φυτό γνωστό ως καραμπόλα (Gerakis, 1992).

Στοιχείο του φυσικού περιβάλλοντος, εκτός από την βλάστηση, αποτελούν και τα σπήλαια της περιοχής, τα οποία ήρθαν στο φως από έρευνες της Εφορείας Σπηλαιολογίας και Παλαιοανθρωπολογίας την τελευταία δεκαετία. Η Εταιρεία Σπηλαιολογικών Ερευνών Θεσσαλίας «ο Χείρων» έχει καταγράψει και εξερευνήσει πάνω από 20 σπήλαια στην περιοχή της Κάρλας, κάποια από τα οποία παρουσιάζουν και αρχαιολογικό ενδιαφέρον. Ένα από τα πιο σημαντικά από αρχαιολογική άποψη είναι και το σπήλαιο Αγίου Αθανασίου, το οποίο βρίσκεται σε υψόμετρο 220μ στις δυτικές παρυφές του Μαυροβουνίου. Την δεκαετία του 1960 είχε διενεργηθεί μικρή έρευνα από τον αρχαιολόγο Δημήτρη Θεοχάρη, ο οποίος ανέφερε την ύπαρξη ευρημάτων της παλαιολιθικής εποχής ενώ οι μετέπειτα έρευνες μαρτυρούν την χρήση του σπηλαίου κατά την μυκηναϊκή περίοδο, αλλά και την νεολιθική εποχή. Ωστόσο η δράση λαθροανασκαφών στο σπήλαιο που έψαχνα για κρυμμένους θησαυρούς άλλων εποχών, προκάλεσε καταστροφές στις αρχαιολογικές επιχώσεις και έδωσε την αφορμή για περαιτέρω έρευνα (taxydromos.gr, 2011, Δόδουρας κ.α., 2014). Το εσωτερικό του σπηλαίου, στο οποίο οδηγεί η χαμηλή και στενή είσοδός του, αποτελείται από δυο θαλάμους που επικοινωνούν μέσα από έναν στενό διάδρομο επτά περίπου μέτρων. Στον πρώτο θάλαμο υπάρχουν μόνο κολώνες και κρούστες ενώ ο δεύτερος παρουσιάζει έναν ιδιαίτερο λιθωματικό διάκοσμο. Στην οροφή και στα τοιχώματα διακρίνονται διάφορα σπηλαιοθέματα, σταλακτίτες, σταλαγμίτες και

μικρές λεκάνες υπερχειλίσης. Οι πτώσεις ογκόλιθων που στη συνέχεια καλύφθηκαν από σταλακτίτες, δημιούργησαν ανάμεσά τους ανοίγματα, αφήνοντας ανοιχτό το ενδεχόμενο να υπάρχουν κι άλλοι θάλαμοι μέσα στο σπήλαιο. Οι ανασκαφές έφεραν στο φως αρκετά ευρήματα, κυρίως κεραμικά, σφονδύλια, κωνικά κομβία από στεατίτη και ένα χάλκινο ρωμαϊκό νόμισμα (archaiologia.gr, 2012).

Το Δρακοπήγαδο αποτελεί ένα ακόμη σημαντικό σπήλαιο της περιοχής που βρίσκεται στη δυτική πλευρά του Μαυροβουνίου, κοντά στο χωριό Κανάλια και σε υψόμετρο 440 μέτρων. Κατά την παράδοση, το Δρακοπήγαδο δημιουργήθηκε από το «Πάτημα του Δράκου», ο οποίος στηρίχθηκε στο ένα του πόδι για να πατήσει με το άλλο στο απέναντι βουνό και στο σημείο εκείνο δημιουργήθηκε το σπήλαιο. Πρόκειται για ένα κατακόρυφο σπήλαιο με βάθος 43 μέτρα και επικλινές έδαφος καλυμμένο από θάμνους. Διαθέτει μεγάλο άνοιγμα και πολλούς σταλακτίτες και σταλαγμίτες στα τοιχώματά του (iefimerida.gr, 2011). Παρά το ενδιαφέρον που παρουσιάζει, δεν είναι ακόμη επισκέψιμο εξαιτίας του μεγάλου βάθους και του δαπέδου που είναι περιορισμένο. Ωστόσο, αν γίνουν έργα που αφορούν την προσβασιμότητα της περιοχής και την ασφάλεια του χώρου, θα μπορούσε να αποτελέσει πόλο έλξης για τουρίστες και ερευνητές γεωλογικού ενδιαφέροντος.

Τέλος, το σπήλαιο Βάνια, δυτικά του Δρακοπήγαδου, είχε λειτουργήσει σαν καταβόθρα, δηλαδή το νερό της λίμνης οδηγούνταν εκεί από υπερχειλίση και μέσα από τους βράχους έφτανε στον υπόγειο υδροφορέα ενώ σήμερα χρησιμοποιείται σαν πηγή νερού (iefimerida.gr, 2011). Πολλά σπήλαια στην περιοχή της Κάρλας χρησιμοποιούνταν σαν ποιμνιοστάσια ή στάβλοι ζώων ενώ στα περιθώρια της λίμνης έχουν βρεθεί απολιθώματα ελεφάντων, αλόγων και λύκων.

Τα σπήλαια μαζί με τη βλάστηση αποτελούν φυσικό πλούτο της περιοχής και πρέπει να διαχειριστούν και να προστατευτούν με τον κατάλληλο τρόπο από τους ειδικούς ώστε να διατηρηθεί η αξία τους τόσο για χάρη της επιστήμης όσο και της αναψυχής.

4.2.2. ΒΙΟΤΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Ορνιθοπανίδα

Η ευρύτερη περιοχή της λίμνης Κάρλας διακρίνονταν για την ποικιλία των οικοσυστημάτων της. Στα νησάκια της λίμνης, στα γειτονικά βουνά και στα δάση συγκεντρώνονταν 143 είδη ορνιθοπανίδας, 55 από αυτά προστατεύονται σήμερα από

την οδηγία 409/79 της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (Zalidis et al, 2005). Εκτιμάται επίσης ότι στην Κάρλα ζούσαν κατά την διάρκεια του χειμώνα 1.000.000 πτηνά ενώ ακόμη και κατά την περίοδο της αποξηράνσης (1962) ξεχειμώνιαζε εκεί μεγάλος αριθμός πουλιών. Ειδικότερα, τον Φεβρουάριο του 1964, και ενώ η λίμνη είχε ήδη αποξηρανθεί, επισκέφτηκαν την περιοχή ορνιθολόγοι από το Διεθνές Γραφείο Έρευνας Υδρόβιων Πουλιών (IWRB), στα πλαίσια του προγράμματος «Υδρόβιες μετρήσεις κατά τη διάρκεια του χειμώνα», όπου κατέγραψαν 430.000 πουλιών, αριθμός που καθιστούσε την Κάρλα τον δεύτερο τόπο συγκέντρωσης. Τα κυριότερα είδη που ζούσαν μόνιμα ή διαχειμάζαν εκεί ήταν η βαλτόπαπια, ο πελεκάνος, ο άσπρος γλάρος, η νερόκοτα, ο κύκνος, ο σταχνοτσικνιάς, ο αργυροπελεκάνος, ο πρασινοσκούφης, το χηνάρι, ο μαυροπελαργός, το φερεντίι κ.α.

Ανάμεσα στα χιλιάδες πουλιά που φιλοξενούνται στην λίμνη είναι και ο ήταυρος, ένα είδος ερωδιού με χοντρό λαιμό, καστανό φτέρωμα με μαύρες ρίγες στη ράχη και στα φτερά και χαρακτηριστικό περπάτημα. Αυτό που τον κάνει να ξεχωρίζει είναι η φωνή του, η οποία μοιάζει με μουγκρητό βοδιού, ιδιαίτερα το χάραμα και το σούρουπο. Το μουγκρητό ακούγεται σε απόσταση 5 χιλιομέτρων, παρόλα αυτά το πουλί είναι δύσκολο να εντοπιστεί στο σύνηθες ενδιαίτημά του, λόγω του χρώματος των φτερών και της χαρακτηριστικής στάσης όταν αντιλαμβάνεται ότι κινδυνεύει. Παραμένει ακίνητο ανάμεσα στα καλάμια με σηκωμένο το ράμφος σε ευθεία γραμμή με το σώμα, δίνοντας την εντύπωση μικρού πασσάλου. Η φωνή του έδωσε αφορμή για τη γένεση διαφόρων λαϊκών θρύλων. Πίστευαν ότι ο Ήταυρος ήταν ένα τερατόμορφο θηρίο που έμοιαζε με φίδι ενώ είχε κεφάλι ταύρου που ζούσε σε λίμνες και βάλτους και με τα μουγκρητά του προμήνυε καταστροφές. Το κρυπτικό και σπάνιο αυτό είδος ερωδιού ζει, τρέφεται, ζευγαρώνει και αναπαράγεται κοντά σε καλάμιώνες και υδρόβια βλάστηση (Οικονόμου, 2017).

Άλλο ένα είδος σπάνιου, υδρόβιου πουλιού που ζει στην περιοχή και απειλείται με εξαφάνιση είναι ο αργυροπελεκάνος. Από το 2016 η λίμνη Κάρλα αποτελεί την δεύτερη μεγαλύτερη αποικία αργυροπελεκάνων στην Ελλάδα και έναν από τους τέσσερις υγρότοπους στην Ευρώπη όπου φωλιάζουν και τα δύο είδη πελεκάνων (ροδοπελεκάνος και αργυροπελεκάνος). Τον Αύγουστο της ίδιας χρονιάς ωστόσο εντοπίστηκαν στη λίμνη 214 νεκρά πουλιά, από τα οποία το 90% ήταν αργυροπελεκάνοι. Σύμφωνα με την Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία, οι θάνατοι τους οφείλονταν στη μικρή ποσότητα και την κακή ποιότητα του νερού στον

ταμειυτήρα καθώς και στις υψηλές θερμοκρασίες, οι οποίες δημιούργησαν τις κατάλληλες συνθήκες για την ανάπτυξη τοξικών κυανοβακτηρίων (είδη φυτοπλαγκτού) (ornithologiki.gr, 2016).

Εκτός από τα παρυδάτια πουλιά η περιοχή συγκεντρώνει μεγάλο αριθμό δασικών και αρπακτικών πουλιών. Το όρος Μαυροβούνιο αποτελεί ενδιαίτημα δύο σπάνιων ειδών αετού, του χρυσαετού (*Aquila chrysaetus*) και του φίδαετού (*circetus gallicus*) και έχει ενταχθεί στο πρόγραμμα προστασίας άγριας πανίδας. Εκεί φωλιάζουν επίσης 8 είδη δρυκολάπτη, σαΐνια, μπούφοι και κουκουβάγιες. Πρέπει να αναφερθεί ότι στα χωριά γύρω από τη λίμνη ζει και το κερκινέζι, ένα είδος μικρού, μεταναστευτικού γερακιού που ανήκει στα παγκοσμίως απειλούμενα είδη. Έρχεται στην Ελλάδα το καλοκαίρι για αναπαραγωγή και συνήθως φωλιάζει κάτω από τις στέγες ή τις αποθήκες, δηλαδή τις περισσότερες φορές κοντά στον άνθρωπο και κοντά στα χωράφια. Στην προστασία του συγκεκριμένου πουλιού στόχευε το πρόγραμμα LIFE + Φύση: «Διατήρηση και διαχείριση του κερκινεζιού (*Falco naumanni*) σε τρεις Ζώνες Ειδικής Προστασίας (ΖΕΠ) της Ελλάδας (LIFE11NAT/GR/001011) που υλοποιήθηκε από το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας την περίοδο 2012-2016, σε συνεργασία με τους αρμόδιους φορείς.

Με την αποξήρανση της λίμνης μεγάλο μέρος της ορνιθοπανίδας εξαφανίστηκε, όμως με την επανασύστασή της υπάρχουν οι κατάλληλες προϋποθέσεις για την επιστροφή της. Η λίμνη Κάρλα αποτελεί, μετά τον Αμβρακικό κόλπο, το δέλτα του Έβρου και την λιμνοθάλασσα του Μεσολογγίου, τον τέταρτο υδροβιότοπο της χώρας. Η περιοχή διαθέτει όλα τα χαρακτηριστικά που μπορούν να την καταστήσουν ιδανικό προορισμό για ορνιθοπαρατήρηση (birdwatching). Η δραστηριότητα αυτή έχει οπαδούς σε όλο τον κόσμο, αν και οι περισσότεροι επισκέπτες προέρχονται από την Αγγλία, Ολλανδία, Σκανδιναβία και Γερμανία (newpost, 2015). Η τουριστική δραστηριότητα ξεκινάει νωρίτερα από την τουριστική περίοδο, τον Απρίλιο - Μάιο, δηλαδή την περίοδο αναπαραγωγής και μετανάστευσης των πουλιών. Συνέπεια της δραστηριότητας αυτής είναι η συγκέντρωση μεγάλου αριθμού ορνιθοπαρατηρητών, γεγονός που θα τονώσει την τοπική οικονομία. Ωστόσο, αυτή τη στιγμή η περιοχή της Κάρλας είναι ανέτοιμη σε επίπεδο υποδομών να φιλοξενήσει ορνιθοτουρίστες και η μόνη λύση που μπορεί να υπάρξει είναι η διαμονή τους στον Βόλο ή στο Πήλιο, μέχρι να κατασκευαστούν καταλύματα. Ο Φορέας Διαχείρισης της περιοχής Οικοανάπτυξης Κάρλας - Μαυροβουνίου - Κεφαλοβρύσου - Βελεστίνου - Δέλτα

Πηγειού κάνει προσπάθειες για την ανάπτυξη του ορνιθοτουρισμού στην περιοχή έχοντας τοποθετήσει δύο παρατηρητήρια σε κατάλληλα σημεία θέας, συμβάλλοντας στην πληροφόρηση των επισκεπτών, τα οποία όμως σήμερα δεν είναι σε καλή κατάσταση και συνεπώς δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν.

Ιχθυοπανίδα

Σημαντική ήταν για τον υγρότοπο της Κάρλας και η ιχθυοπανίδα, η οποία συνέβαλλε στην ανάπτυξη της αλιείας και στον βιοπορισμό μεγάλου αριθμού κατοίκων της περιοχής. Το ψάρεμα και άλλες συναφείς δραστηριότητες που σχετίζονται μ' αυτό ήταν συνδεδεμένα με τη ζωή των ανθρώπων και την οικονομική ανάπτυξη της ευρύτερης περιοχής. Η ιχθυοπανίδα της Κάρλας ήταν μεγάλη και περιελάμβανε κυρίως κυπρίνους, (γριβάδια ή σαζάνια ή καρλιώτικα κατά την τοπική ονομασία), τα οποία φημίζονταν για την νοστιμιά τους και για την αυξημένη τιμή. Υπήρχαν επίσης πεταλούδες, τσιρώνια, κέφαλοι, γωβιοί και χέλια, τα οποία μάλιστα είχαν αρχίσει να εξαφανίζονται πριν την αποξήρανση της λίμνης. Το ενδημικό είδος του θεσσαλογωβιού έχει εκλείψει λόγω της αποξήρανσης ενώ στην πηγή Υπέρεια Κρήνη του Βελεστίνου τα είδη του φεροκωβιού και της φεροβελονίτσας του Βελεστίνου είχαν επηρεαστεί αρνητικά ως αποτέλεσμα της υπεράντλησης νερού (Δόδουρας κ.α., 2014). Μετά την αποξήρανση της λίμνης τα περισσότερα ψάρια πέθαναν καθώς το νερό της λίμνης κατέληξε μέσω σήραγγας στον Παγασητικό κόλπο. Παρόλα αυτά, ο γόνος ορισμένων ψαριών επιβίωσε και εντοπίστηκε σε αρδευτικά κανάλια, τάφρους αποστράγγισης και μικροταμιευτήρες, με αποτέλεσμα αυτή τη στιγμή ο ταμιευτήρας να έχει γεμίσει με μεγάλη ποσότητα ψαριών (Ζαλίδης κ.α., 1995).

Κατά τη διάρκεια του έργου της επανασύστασης και ενώ ο ταμιευτήρας γέμιζε με νερό εμφανίστηκαν κρούσματα θνησιμότητας ψαριών από τη απόβλητα που κατέληγαν στη λίμνη ή από παθογόνους μικροοργανισμούς. Ειδικότερα το 2009, σε αποστραγγιστική τάφρο που επικοινωνούσε με τη σήραγγα της Κάρλας εντοπίστηκαν εκατοντάδες νεκρά ψάρια λόγω ρύπανσης ή έλλειψης οξυγόνου. Ο κεντρικός ταμιευτήρας δεν είχε προλάβει να μολυνθεί καθώς εκείνη την εποχή τα νερά του Πηγειού δεν κατέληγαν στη λίμνη αλλά στη συγκεκριμένη τάφρο, η οποία ήταν αποδέκτης λυμάτων των βιομηχανιών της περιοχής και των φυτοφαρμάκων από τα λιπάσματα των χωραφιών της περιοχής (Γεωργιοπούλου, 2009, Οικονομου etal,

2012). Τα φαινόμενα αυτά επαναλήφθηκαν πολλές φορές μέσα στα επόμενα χρόνια και το 2011, εκτός από την ρύπανση, εντοπίστηκαν και τοξικοί μικροοργανισμοί (φυτοπλαγκτό) που αναπτύσσονταν γρήγορα καθώς ευνοούνταν από τις κλιματικές αλλαγές (newpost, 2011). Παρά τις προειδοποιήσεις των επιστημόνων ότι η Κάρλα θα είναι η επόμενη οικολογική καταστροφή υδροβιότοπου στην Ελλάδα εντοπίστηκε σε συγκεκριμένη τάφρο ένας ισχυρός τοξικός οργανισμός του φυτοπλαγκτού (*Prymnesium parvum*), στον οποίο οφείλονταν οι μαζικοί θάνατοι των ψαριών (Φωτόπουλος, 2018). Το πρόβλημα εκτός από οικολογικές συνέπειες προβλημάτισε τους φορείς γιατί σχετιζόταν και με την δημόσια υγεία.

Πανίδα άγριων ζώων - Θηλαστικά - Ερπετά

Τέλος, εκτός από την ορνιθοπανίδα και την ιχθυοπανίδα, σημαντική είναι και η πανίδα άγριων ζώων, θηλαστικών και ερπετών στην ευρύτερη περιοχή της Κάρλας. Η βίδρα, ο λύκος, το τσακάλι, το αγριογούρουνο, ο κόκκινος σκίουρος, η αλεπού και το ζαρκαδι είναι κάποια από τα είδη που έχουν καταγραφεί. Ο αριθμός των ζαρκαδιών μάλιστα συντηρείται από την ύπαρξη εκτεταμένων ζωνών απαγόρευσης κυνηγιού και την συνεχή καταγραφή των πληθυσμών του. Ο κόκκινος σκίουρος επίσης γίνεται στόχος των αγροτών με τοποθέτηση παγίδων καθώς προκαλεί ζημιές στις καλλιέργειες του κάστανου και του καρυδιού ενώ οι υπεύθυνοι προτείνουν προγράμματα εναλλακτικής προστασίας των καλλιεργειών ώστε να μην θανατώνονται τα ζώα (magnesianews.gr). Τα θηλαστικά της περιοχής εκτός από λαθροθηρία και τις παγίδες των καλλιεργητών κινδυνεύουν και από τους οδηγούς αυτοκινήτων που τα παρασέρνουν, χωρίς να το θέλουν, στην προσπάθειά τους να διασχίσουν τον δρόμο. Ένα από τα είδη θηλαστικών που έχει ενδιαφέρον και έχει επιλέξει ως ενδιαίτημα τη λίμνη Κάρλα είναι και η βίδρα, αν και αυτή τη στιγμή δεν είναι γνωστός ο αριθμός των ζώων που διαβιούν εκεί. Πρόκειται για ένα μικρόσωμο ζώο που ζει στις όχθες ποταμών και λιμνών, μόνο όπου τα νερά είναι απόλυτα καθαρά. Αποτελεί σπάνιο και απειλούμενο είδος θηλαστικού που αποτελεί δείκτη υγείας των νερών μιας λίμνης και για τον λόγο αυτό προστατεύεται από όλες της χώρες της E.E. (e-thessalia.gr, 2019). Μεγάλος είναι και ο αριθμός των ερπετών και των αμφίβιων που υπάρχουν στην περιοχή, είδη που δεν αναμένεται να επηρεαστούν αρνητικά από την επανασύσταση της λίμνης. Ειδικότερα, κάποια είδη του βουνού, όπως η σαλαμάνδρα και ο βάτραχος θα ωφεληθούν από τους συλλεκτήρες καθώς οι

τυχόν διαρροές θα σχηματίσουν μικρά υγροτοπικά συστήματα στην παρακείμενη περιοχή (Δόδουρας κ.α., 2014).

Συμπερασματικά θα λέγαμε ότι ενώ το έργο έχει ολοκληρωθεί εδώ και έναν χρόνο και ενώ όλοι αντιλαμβανόμαστε την υδρευτική και αρδευτική αξία του, κρίνεται αναγκαία η σωστή διαχείριση υδάτων, με σεβασμό στην κλονισμένη από την αποξήρανση ισορροπία του οικοσυστήματος, ώστε να μην τεθεί σε κίνδυνο η ζωή της πανίδας που επανήλθε στη λίμνη μετά από πολλά χρόνια. Θα ήταν χρήσιμο να συνεχίσουν να πραγματοποιούνται μηνιαίες δειγματοληψίες για την ποιότητα του νερού ώστε να εξασφαλιστεί ένα ασφαλές περιβάλλον για όλα τα έμβια όντα.

4.2.3. ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΝΕΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Εκτός από το φυσικό περιβάλλον, το οποίο αποτελεί αναμφίβολα αναπόσπαστο στοιχείο της πολιτιστικής κληρονομιάς της περιοχής της Κάρλας, εξαιρετικό ενδιαφέρον παρουσιάζει και το ανθρωπογενές περιβάλλον της, προϊστορικό και σύγχρονο. Το ανθρωπογενές περιβάλλον διακρίνεται σε δομημένο και πολιτιστικό περιβάλλον, με το οποίο και θα ασχοληθούμε αναλυτικά στο παρόν υποκεφάλαιο.

Ειδικότερα για τους προϊστορικούς οικισμούς, θα λέγαμε ότι η παρουσία και η επίδραση του νερού στον άνθρωπο αποτελούσε συνειδητό κριτήριο επιλογής της θέσης κατασκευής του οικισμού. Πολλοί προϊστορικοί οικισμοί χτίστηκαν δίπλα σε υγροτόπους με σκοπό οι άνθρωποι να αναπτύξουν εκεί την αλιεία, την γεωργία, την κτηνοτροφία και το κυνήγι (Dodouras & Lyratzaki, 2012) ενώ αντίστοιχα παραδείγματα συναντάμε και στη σύγχρονη εποχή με πόλεις που έχουν χτιστεί πάνω σε υγρό στοιχείο, όπως το Άμστερνταμ, η Βενετία, η Τύνιδα, η Μπανγκόκ (Ramsar COP8, 2002).

Το ενδιαφέρον για εξερεύνηση λιμναίων πολιτισμών εκδηλώθηκε στη χώρα μας στις αρχές του 20^{ου} αιώνα καθώς υπήρχαν βάσιμες ενδείξεις ότι είχαν χτιστεί οικισμοί κοντά σε λίμνες. Ωστόσο, στην Ελβετία, κοιτίδα των λιμναίων εγκαταστάσεων, ήδη από το 1854 έγιναν ανασκαφές στην πόλη Obermeilen και εντοπίστηκε στη λίμνη της Ζυρίχης οικισμός με πασσαλόπηκτες κατασκευές. Οι ανασκαφές αυτές έδωσαν την αφορμή να ξεκινήσουν έρευνες και σε άλλες χώρες γύρω από τις Άλπεις (Γερμανία, Ιταλία). Στη χώρα μας επικρατούσε για χρόνια η αντίληψη ότι τα ευρήματα των παραλίμνιων οικισμών δεν παρουσίαζαν το ίδιο

«μνημειακό» ενδιαφέρον με ευρήματα της κλασσικής περιόδου ενώ αντίθετη άποψη είχε ο Α. Ραγκαβής (1874), ο οποίος υποστήριζε ότι από τα λίθινα εργαλεία καταλήξαμε στα αριστουργήματα του Φειδία και του Πραξιτέλη (Σωφρονίδου, 2009).

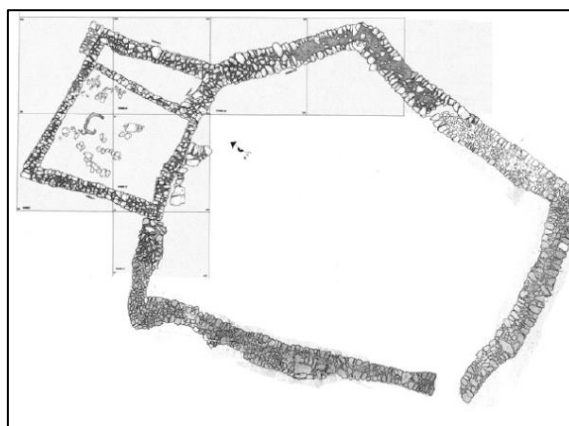
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΙ ΧΩΡΟΙ

Πριν την έναρξη των εργασιών επανασύστασης της λίμνης δεν υπήρχε σαφής εικόνα για την ανθρώπινη κατοίκηση και τις πολιτισμικές δραστηριότητες στην ευρύτερη περιοχή της Κάρλας (Αγνουσιώτης, 2008). Το 1999, με την έναρξη του έργου, η περιοχή απέκτησε πολιτιστική αξία καθώς πραγματοποιήθηκαν ανασκαφές μεγάλης κλίμακας που έφεραν στο φως αρχαίους λιμναίους οικισμούς. Οι ανασκαφές, που διήρκησαν συνολικά 13 χρόνια (2000-2013), πραγματοποιήθηκαν κατά την κατασκευή επτά συλλεκτήρων που απαιτούνταν για την τροφοδότηση της λίμνης με νερό. Οι αρχαίοι οικισμοί που εντοπίστηκαν κατά μήκος των αρχαίων συλλεκτήρων επιβεβαίωσαν την κατοίκησή τους από τη Νεολιθική μέχρι την Ύστερη Ελληνιστική περίοδο και αργότερα τη Βυζαντινή και τη Νεότερη εποχή (Αδρύμη - Σισμάνη, 2013). Πριν τη Νεολιθική περίοδο, δηλαδή κατά την Παλαιολιθική και Μεσολιθική εποχή δεν είχε εντοπιστεί ανθρώπινη δραστηριότητα στην Κάρλα, σε αντίθεση με το βόρειο τμήμα του Θεσσαλικού κάμπου, όπου ανακαλύφθηκαν οστά και εργαλεία της μέσης Παλαιολιθικής περιόδου. Παρόλα αυτά, σε δοκιμαστικές έρευνες που έγιναν σε σπήλαιο στις νότιες όχθες της λίμνης από τον αρχαιολόγο Δ. Θεοχάρη εντοπίστηκαν ευρήματα της Παλαιολιθικής εποχής ενώ απολιθωμένα οστά ζώων του Πλειστόκαινου έχουν βρεθεί στο Βελεστίνο και στην αποξηραντική αύλακα της Κάρλας. Τέλος, από έρευνες του ίδιου αρχαιολόγου, μικρά λίθινα εργαλεία που βρέθηκαν στη θέση Σαμάρι, στη νότια όχθη της λίμνης, μαρτυρούν ότι η περιοχή της λίμνης κατοικούνταν από την Μεσολιθική εποχή (Αγνουσιώτης, 2008).

Θερμοκήπια

Ο πρώτος οικισμός που ανακαλύφθηκε βρίσκεται στη βορειοανατολική πλευρά της λίμνης, στη θέση «Θερμοκήπια», στους πρόποδες του Μαυροβουνίου και αποτελεί σημαντικό οικισμό της Αρχαιότερης και Μέσης Νεολιθικής περιόδου (7^η και 6^η χιλιετία π.Χ.). Οι αρχαιολόγοι ερεύνησαν ένα μόνο κτίριο του οικισμού, το οποίο ήταν εξαιρετικά καλά διατηρημένο, με διαστάσεις 6,00 μ. x 5,50 μ. Το ορθογώνιο αυτό κτίριο, αν και έχει δίχωρη κάτοψη, πιθανολογείται ότι ήταν ένα μονόχωρο κτίριο με δύο κατασκευαστικές φάσεις. Οι τοίχοι ήταν χτισμένοι με πέτρα

ενώ στο εσωτερικό και εξωτερικό μέτωπο του τοίχου διακρίνονται υποδοχές ξύλινων δοκαριών για την διασφάλιση της σταθερότητας της κατασκευής και την υποστήριξη της οροφής. Αν θεωρηθεί ότι το κτίριο ήταν δίχωρο, δεν αποκλείεται η πιθανότητα ο χώρος αυτός να αποτελούσε ένα δεύτερο δωμάτιο του κτιρίου, το οποίο όμως δεν επικοινωνούσε με κάποια είσοδο με το προηγούμενο. Επίσης, ο βόρειος, νότιος και ανατολικός τοίχος του δεύτερου δωματίου έχουν μικρότερο πλάτος και διαφορετική τεχνική δόμησης, γεγονός που σημαίνει ότι πιθανόν προστέθηκε σε μεταγενέστερους χρόνους. Την ίδια τεχνική δόμησης διαθέτει και ο περίβολος του κτιρίου, που αποκαλύφθηκε στη νότια πλευρά του. Πρόκειται για έναν πέτρινο περίβολο, που οριοθετούσε μια υπαίθρια, κυκλική αυλή και αποτελούσε τμήμα της οικιστικής μονάδας. Ο περίβολος δεν αποτελούσε μια ενιαία κατασκευή αλλά διαμορφώθηκε σταδιακά και αυτό προκύπτει από τον διαφορετικό τρόπο θεμελίωσης και τοποθέτησης των λίθων, πιθανόν λόγω της ανάγκης για προστασία του χώρου. Στο εσωτερικό του κτιρίου βρέθηκαν και κινητά αντικείμενα, όπως διακοσμητικά κεραμικά αγγεία, σκεύη οικιακής χρήσης και πέτρινα εργαλεία, κατασκευασμένα κυρίως από το πέτρωμα οψιανός (Αδρύμη - Σισμάνη, 2013).

Εικόνα 5: Κάτοψη Νεολιθικού οικισμού στη θέση «Θερμοκήπια». Οικία Α και περίβολος (Αρχείο: Β. Αδρύμη-Σισμάνη)

Κορυφούλα

Ο δεύτερος οικισμός της νεολιθικής περιόδου βρέθηκε στην περιοχή «Κορυφούλα», στις ανατολικές όχθες της λίμνης, κατά τη διάρκεια κατασκευής του Συλλεκτήρα 4. Αποτελεί οικισμό που διασώζει αρχιτεκτονικά στοιχεία και ευρήματα που μαρτυρούν την χρήση του από τη Νεότερη Νεολιθική εποχή μέχρι το τέλος των ελληνιστικών χρόνων. Στον οικισμό αυτό βρέθηκαν οικίες της Νεότερης και Τελικής

Νεολιθικής περιόδου (5^η και 4^η χιλιετία π.Χ.) με πέτρινες κρηπίδες και πλίνθινες ανωδομές ενώ ο διαχωρισμός των επιμέρους χώρων γινόταν με ξύλινους πασσάλους, καλυμμένους με πηλό. Η κατοίκηση του οικισμού συνεχίστηκε πάνω στον λόφο, όπου εντοπίστηκε ένας μεγάλος οικισμός με περιβόλους απ' όπου συλλέχθηκαν όστρακα της Πρώιμης και Μέσης Εποχής του Χαλκού. Στη συνέχεια ο οικισμός κατοικήθηκε στην Ύστερη εποχή του Χαλκού, όπως αποδεικνύεται από τον μυκηναϊκό οικισμό στην εκβολή του Συλλεκτήρα 4, όπου χτίστηκε μυκηναϊκή πόλη με οργανωμένο νεκροταφείο, που αποτελούνταν από σειρές μικρών θολωτών τάφων. Επίσης, εντοπίστηκαν κεραμικά σκεύη, κοσμήματα από όστρακα, ειδώλια, εργαλεία κατασκευασμένα από πέτρα και οστά ζώων (Αδρύμη – Σισμάνη, 2013).

Παλαιόσκαλα

Ένας από τους σημαντικότερους οικισμούς που έφεραν στο φως οι ανασκαφές των αρχαιολόγων της ΙΕ'ΕΠΚΑ το 2002 είναι αυτός της «Παλαιόσκαλας», η συντήρηση, η αποκατάσταση και η ανάδειξη του οποίου εντάχθηκε στα χρηματοδοτούμενα προγράμματα του ΕΣΠΑ 2007-2013 με προϋπολογισμό 900.000 €. Η ανασκαφική έρευνα έγινε σε έκταση 3,5 στρεμμάτων ενόψει της κατασκευής του Συλλεκτήρα Σ 3, ο οποίος κατά την αρχική υδραυλική μελέτη διερχόταν μέσα από τον οικισμό. Μετά τις ανασκαφές, το Υπουργείο Πολιτισμού & Τουρισμού αποφάσισε να διατηρηθεί ο προϊστορικός οικισμός και να μετατοπιστεί ο Συλλεκτήρας στη δυτική πλευρά του. Ο οικισμός της «Παλαιόσκαλας» βρίσκεται ανατολικά της λίμνης Κάρλας, στους δυτικούς πρόποδες του Μαυροβουνίου. Πρόκειται για οικισμό που κατοικήθηκε στη Νεότερη και Τελική Νεολιθική περίοδο και στην Πρώιμη Εποχή του Χαλκού (5^η -3^η χιλιετία π.Χ.) ενώ κάποια δραστηριότητα συνεχίστηκε για σύντομο διάστημα και στην Ελληνιστική/Ρωμαϊκή περίοδο.

Ο οικισμός έχει τη μορφή κυκλικής μαγούλας με διάμετρο 200 μ. και ύψος 6 μ. και περιβάλλεται από λιθόκτιστους περιβόλους σε ομόκεντρη διάταξη, οι περισσότεροι από τους οποίους ήταν αναλημματικοί, έχοντας μόνο εξωτερικό μέτωπο και κλίση προς το κεντρικό και ψηλότερο τμήμα του οικισμού, για να συγκρατεί το έδαφος. Οι περιβόλοι ήταν κατασκευασμένοι από ασβεστολιθικές πέτρες μικρού και μεσαίου μεγέθους και συνδέονταν μεταξύ τους με λάσπη. Λειτουργούσαν προστατευτικά για τον οικισμό από τις αυξομειώσεις της στάθμης της λίμνης και από

τα επιφανειακά νερά από τις πλαγιές του Μαυροβουνίου που αποτελούσαν μέρος της λεκάνης απορροής της λίμνης.

Στο κεντρικό τμήμα του οικισμού υπάρχει λιθόκτιστο ορθογώνιο οίκημα («Κεντρικό Οίκημα»), το οποίο περιβάλλεται από δύο ομόκεντρους λιθόκτιστους περιβόλους, κοντά ο ένας στον άλλο. Πάνω σ' αυτό το κτίσμα χτίστηκε αργότερα ένα ορθογώνιο κτίσμα διαστάσεων 22,40 x 7,80 μ. με εντελώς διαφορετικό προσανατολισμό, το οποίο δεν έχει σχέση με τον προϊστορικό οικισμό αλλά χρονολογείται στους ρωμαϊκούς χρόνους. Νότια του «Κεντρικού Οικήματος» ανασκάφηκαν μικρά τετράπλευρα όμορα κτίσματα, τα οποία επίσης περιβαλλόταν από λιθόκτιστους περιβόλους. Οι ανασκαφές εντός των οικημάτων έφεραν στο φως κεραμικά σκεύη, πήλινα ειδώλια με μαρμαρίνο κεφάλι (ακρόλιθα), λίθινους πελέκεις, χάλκινες μυλόπετρες, σφοντύλια και οστέινα εργαλεία, ευρήματα που μαρτυρούν ότι η οικονομία του οικισμού βασιζόταν κυρίως στη γεωργία και την κτηνοτροφία, ενώ διαδεδομένο ήταν και το κυνήγι γύρω από την λίμνη. Αν και εντοπίστηκαν ελάχιστα οστά ψαριών και δεν βρέθηκαν σύνεργα ψαρέματος (αγκίστρια, βαρίδια), η αλιεία θεωρείται εξίσου δημοφιλής στον οικισμό, απλά οι κάτοικοι ψάρευαν με δίχτυα ή παγίδες κατά τον συνήθη τρόπο ψαρέματος των αλιέων στην Κάρλα (archaiologia.gr, 2012).

Τσιγγενίνα

Ο οικισμός «Τσιγγενίνα» βρίσκεται νοτιοανατολικά της λίμνης Κάρλας, στους δυτικούς πρόποδες του Μαυροβουνίου, σε απόσταση 3 χλμ. από το χωριό Κανάλια. Είναι χτισμένος σε πεδινό σημείο και πήρε το όνομα του από κάτοικο της περιοχής που ονομαζόταν Τσιγγινές (Αγνουσιώτης, 2008). Ο οικισμός ήρθε στο φως το 2001 κατά τη διάρκεια εκσκαφής για την κατασκευή του Συλλεκτήρα 6 και ακολούθησε ανασκαφή από την ΙΓ'ΕΠΚΑ που διήρκησε έξι χρόνια και πραγματοποιήθηκε σε έκταση 5 στεμμάτων. Πρόκειται για εκτεταμένο οικισμό της Μέσης Εποχής του Χαλκού (3^η χιλιετία π.Χ.) που διακρίνεται από στοιχειώδη χωροταξική οργάνωση, καθώς τα κτίρια διέθεταν ομοιόμορφο προσανατολισμό (Αδρύμη - Σισμάνη, 2013).

Στη θέση «Τσιγγενίνα» εντοπίστηκαν και ερευνήθηκαν επτά κτίρια συγκεντρωμένα σε τρία διαφορετικά σημεία της ανεσκαμμένης έκτασης με επικρατέστερο αρχιτεκτονικό τύπο το επίμηκες, μεγαροειδές κτίριο με λίθινη

κρηπίδα. Στις κατώτερες στρώσεις του κτιρίου υπάρχουν μεγάλοι επεξεργασμένοι λίθοι ενώ στις ανώτερες μικρότεροι με ύψος που έφτανε το 1,00 μ.. Το πλάτος των εξωτερικών τοίχων ήταν 0,50 – 0,60 μ. ενώ των εσωτερικών εγκάρσιων τοίχων ήταν μικρότερο και λειτουργούσαν σαν μεσοτοιχία ανάμεσα στα δωμάτια (Αγνουσιώτης & Αδρύμη - Σισμάνη, 2009).

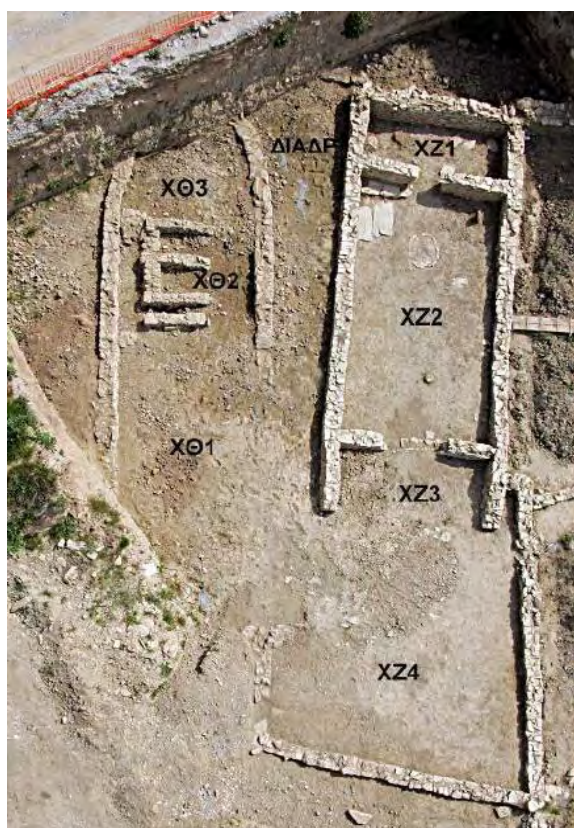
Τα περισσότερα κτίρια του οικισμού αποτελούνταν από δύο χώρους και συνιστούσαν αυτόνομες οικιστικές μονάδες, έχοντας την είσοδο στο νότιο τμήμα. Το δυτικό δωμάτιο ήταν το μεγαλύτερο και περιελάμβανε το μη φορητό εξοπλισμό, όπως εστίες, θρανία (χαμηλοί πάγκοι που λειτουργούσαν σαν μικρές επιφάνειες εργασίας ή τοποθέτησης χρηστικών σκευών), πήλινες κατασκευές και σκεύη καθημερινής χρήσης. Το ανατολικό δωμάτιο είναι το μικρότερο και χρησίμευε είτε ως αποθήκη καθώς στο εσωτερικό του αποκαλύφθηκαν πιθάρια και άλλα μεγάλα αποθηκευτικά αγγεία είτε ως «μαγειρείο», λόγω των σκευών παρασκευής φαγητού και θερμικών κατασκευών που εντοπίστηκαν (Αγνουσιώτης & Αδρύμη - Σισμάνη, 2009).

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το οικιστικό σύνολο Z - Θ, το μεγαλύτερο στον οικισμό της Τσιγγενίνας, το οποίο διαφέρει από τις υπόλοιπες κατασκευές ως προς τον αριθμό των χώρων. Πρόκειται για κτιριακό συγκρότημα, σύνθετης αρχιτεκτονικής μορφής, όπου δύο ανεξάρτητες κτίρια, ένα ορθογώνιο και ένα αψιδωτό, συνολικής έκτασης 280 τ.μ., συνενώνονται για τις ανάγκες του νοικοκυριού. Το κτίριο Z είναι ένα επίμηκες ορθογώνιο κτίσμα 84 τ.μ., με μεγαροειδή μορφή και διαστάσεις 14,00 μ. x 6,00. Αποτελείται από τρία επιμέρους δωμάτια που επικοινωνούν μεταξύ τους με εισόδους στον κεντρικό άξονα του κτιρίου ενώ στη δυτική πλευρά του κτιρίου προστέθηκε αργότερα λιθόκτιστος περίβολος. Βόρεια του κτιρίου Z εντοπίστηκε το κτίριο Θ, ένα επίμηκες αψιδωτό κτίσμα που αποτελούνταν επίσης από τρία δωμάτια ενώ μέρος του οικιστικού συνόλου αποτελούσε και ο στενόμακρος διάδρομος μεταξύ τους, έκτασης 30 τ.μ.

Στο κτίριο Θ καταργήθηκαν οι μεσοτοιχίες τωνωματίων και αποτελούσε πια ενιαίο χώρο ενώ οι μεταγενέστερες παρεμβάσεις έγιναν προκειμένου να ενοποιηθεί με το κτίριο Z για λόγους λειτουργικότητας. Έτσι, το οικιστικό σύνολο που δημιουργήθηκε ήταν ενιαίο, με συνοχή και πληρότητα και διακρίνονταν οι διαφορετικές χρήσεις των χώρων. Μετά τις παρεμβάσεις υπήρξε μετατροπή της χρήσης του αψιδωτού τύπου σπιτιού (κτίριο Θ) σε βοηθητικό χώρο ενώ το ορθογώνιο

μεγαροειδές (κτίριο Z) αποτέλεσε τον βασικό χώρο διαμονής. Στα παραπάνω κτίρια η τοιχοδομία είναι προσεγμένη και είναι όλα κατασκευασμένα με τις ίδιες τεχνικές δόμησης. Η κρηπίδα είναι λίθινη ενώ τα κτίρια είναι χτισμένα με ασβεστολιθικά πετρώματα της περιοχής και συνδετικό υλικό τη λάσπη από αργιλώδες χώμα ενώ τα κενά ανάμεσα στους αρμούς καλύφθηκαν από μικρότερες πέτρες (Αγνουσιώτης, 2008).

Από τα επτά κτίρια του οικισμού που ήταν απομακρυσμένα μεταξύ τους, τα πέντε σκεπάστηκαν ενώ το οικιστικό σύνολο Z-Θ ήταν το μοναδικό που εξαιρέθηκε και διατηρήθηκε ορατό και επισκέψιμο. Μεταφέρθηκε σε απόσταση 30μ. από το σημείο που εντοπίστηκε σε μια επιχείρηση που απαιτούσε λεπτούς χειρισμούς καθώς η τοιχοποιία διαχωρίστηκε σε μεγάλα τμήματα για να είναι ασφαλής η απόσπασή της και να μην προκληθούν ζημιές. Στη θέση όπου τοποθετήθηκαν τα κτίρια έγινε εκσκαφή κατάλληλων διαστάσεων, σε μικρό βάθος, ώστε να αναδεικνύονται στην αρχική τους μορφή (euronews.com, 2015).

Εικόνα 6: Το οικιστικό σύνολο Z-Θ (Πηγή: Δ. Αγνουσιώτης)

Στα κινητά ευρήματα του οικισμού περιλαμβάνονται 30 κεραμικά, ακέραια ή σχεδόν ακέραια αγγεία, 100 τμήματα αγγείων, περίπου 5.000 όστρακα και 30

μικρότερα ακόμη ευρήματα όπως λίθινα εργαλεία και σύνεργα υφαντουργίας. Τα αποθηκευτικά σκεύη (πιθάρια, αμφορείς) και μαγειρικά σκεύη (χύτρες) βρέθηκαν σε συγκεκριμένους χώρους του οικιστικού συνόλου, γεγονός που υποδηλώνει ότι εξυπηρετούσαν τις ανάγκες των ενοίκων για αποθήκευση αγροτικού πλεονάσματος και παρασκευής τροφής (Αγνουσιώτης & Αδρύμη - Σισμάνη, 2009).

Τσερλή

Στη θέση «Τσερλή», ανατολικά του οικισμού Καλαμακίου, ανακαλύφθηκε ένα οικοδόμημα των Ελληνιστικών χρόνων. Πρόκειται για μια αγροικία 26 χώρων που αποτελείται από μια μεγάλη ορθογώνια αυλή, η οποία περιβάλλεται από δωμάτια και προσκτίσματα. Στη βόρεια και δυτική πλευρά της αυλής υπήρχαν τα καθημερινά δωμάτια, το μαγειρείο, οι αποθήκες και τα εργαστήρια. Στη νότια και ανατολική πλευρά της αυλής ήρθαν στο φως δύο μεγάλα ορθογώνια δωμάτια στα οποία βρέθηκε μεγάλος αριθμός σκύφων (αγγεία πόσεως) και κρατήρων για την ανάμιξη του κρασιού με το νερό, γεγονός που δηλώνει ότι οι χώροι χρησιμοποιούνταν από άνδρες για συμπόσια. Ένας ακόμη χώρος που παρουσιάζει ενδιαφέρον βρίσκεται στο μέσο της δυτικής πλευράς του κτιρίου και διαθέτει πλακόστρωτο δάπεδο, οπότε υποθέτουμε ότι ο χώρος χρησιμοποιούνταν σαν λουτρό. Επιπλέον, ανάμεσα στις πλάκες του δαπέδου είναι ενσωματωμένη μια λίθινη βάση ελαιοπιεστηρίου για δεύτερη χρήση και συμπεραίνουμε ότι πρόκειται για χώρο στον οποίο γινόταν το πλύσιμο του καρπού της ελιάς πριν την σύνθλιψή του ή ακόμη και η ίδια η σύνθλιψη. Μετά την καταστροφή του κτιρίου η ελαιοπαραγωγική δραστηριότητα πραγματοποιούνταν στην κεντρική αυλή, όπου βρέθηκε η μια από τις τρεις λίθινες βάσεις ελαιοπιεστηρίου (Καραπάνου, 2015).

Εικόνα 7: Κάτοψη αγροικίας «Τσερλή» (Πηγή: Σ. Καραπάνου)

Τα θεμέλια των τοίχων της αγροικίας σώζονται ενώ από την ανωδομή, που ήταν κατασκευασμένη από άψητα πλιθιά (τούβλα), διασώθηκαν ελάχιστα τμήματα. Οι πήλινες κεραμίδες της στέγης είχαν αγοραστεί από το κεραμικό εργαστήριο του ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΕΟΥ, όπως προκύπτει από την αναγραφή του ονόματος πάνω στις κεραμίδες. Στο κτίριο εντοπίστηκαν δύο φάσεις κατασκευής, στη δεύτερη εκ των οποίων τροποποιήθηκε η κάτοψη ορισμένων χώρων και υψώθηκε το επίπεδο του δαπέδου της. Το μέγεθος του κτιρίου, η μεγάλη κεντρική αυλή και οι δύο χώροι του συμποσίου με τον μεγάλο αριθμό αγγείων και κρατήρων, υποδηλώνουν μια «κεντρική» λειτουργία του κτιρίου, ως χώρος συγκέντρωσης ανθρώπων εκτός από τους ένοικους. Οι ένοικοι πιθανόν να ήταν παραγωγοί λαδιού με ξεχωριστή θέση στην κοινωνία και με οικονομική άνεση που τους επέτρεπε να κατέχουν μια άνετη κατοικία και έναν αστικό τρόπο ζωής. Στα κινητά ευρήματα περιλαμβάνονται 500 όστρακα ανάγλυφων σκύφων διακοσμημένα με παραστάσεις από τον Τρωικό πόλεμο, όστρακα αγγείων, πιθάρια, μυλόπετρες, πήλινες αγνύθες (υφαντικά βάρη αργαλειού) και χάλκινα νομίσματα (Καραπάνου, 2015).

Αμυγδαλή 1

Στη θέση Αμυγδαλή 1 εντοπίστηκε και ανασκάφηκε μέρος του οικισμού, οριοθετημένος από περίβολο, ο οποίος ανήκει στη Νεολιθική εποχή. Γύρω από τον

λιθόκτιστο αυτόν περίβολο, μήκους 32 μ. πλάτους 0,26-0,40 μ. και ύψους 1,33 μ., εντοπίστηκαν δύο ακόμη περίβολοι, οι οποίοι πιθανόν προστέθηκαν αργότερα για την ενίσχυση του πρώτου. Η κατασκευή - ενίσχυση των θεμελίων με πλάκες που είναι τοποθετημένες κάθετα και επαναλαμβάνεται, όπως θα δούμε παρακάτω και στον οικισμό Αμυγδαλή 3, χρησίμευε για την προστασία του οικισμού από τις αυξομειώσεις των νερών της λίμνης. Στα κινητά ευρήματα περιλαμβάνονται κεραμικά της νεολιθικής εποχής, τμήματα ειδωλίων και εργαλεία από πέτρα και οστά ζώων (Καραπάνου, 2015).

Αμυγδαλή 2

Στη θέση Αμυγδαλή 2 ανασκάφηκε οικοδόμημα (αγροικία) των Ελληνιστικών χρόνων (2^{ος} αιώνας π.Χ.) που πιθανόν λειτουργούσε ως πανδοχείο. Το κτίριο αποτελούνταν από τρεις αυλές, δέκα δωμάτια και ακόμη δύο χώρους - προσκτίσματα στη βορειοανατολική πλευρά. Το κτίριο κατασκευάστηκε σε δύο φάσεις, στη δεύτερη εκ των οποίων προστέθηκαν δύο χώροι στη δυτική αυλή και πραγματοποιήθηκαν επισκευές. Βόρεια του οικισμού βρέθηκαν επίσης κιβωτιόσχημοι τάφοι, ο ένας από τους οποίους περιείχε κίονες εσωτερικά στα τοιχώματά του. Στο νοτιοδυτικό τμήμα της αγροικίας βρέθηκε ένας κυκλικός κεραμικός κλίβανος, με διάμετρο 3,50 μ. για ψήσιμο κεραμιδιών στέγης των πρώιμων ελληνιστικών χρόνων, τα λιθόκτιστα τοιχώματα του οποίου σώζονται (Καραπάνου, 2015).

Αμυγδαλή 3

Στη θέση Αμυγδαλή 3 αποκαλύφθηκε τμήμα ενός μεγάλου, ορθογώνιου πιθανόν λιθόκτιστου περιβόλου που χρονολογείται στη Μέση Εποχή του Χαλκού. Στο εσωτερικό του περιβόλου υπήρχαν ημιυπαίθριοι χώροι και ένα λιθόκτιστο θρανίο. Νοτιοδυτικά του περιβόλου βρέθηκε η λίθινη θεμελίωση ενός ορθογώνιου οικοδομήματος, οι τοίχοι του οποίου σώζονται σε ύψος 0,84 μ. Η αρχιτεκτονική και τα κινητά ευρήματα δεν βοηθούν να προσδιοριστεί η ακριβής χρήση του χώρου, πιθανολογείται όμως ότι χρησίμευε για τον σταβλισμό ζώων ενώ το ορθογώνιο οικοδόμημα ίσως αποτελούσε ένα είδος πύργου για την εποπτεία του περιβόλου. Η ισχυρή θεμελίωση του οικοδομήματος με κάθετα τοποθετημένες λίθινες πλάκες, όμοια με εκείνη της Αμυγδαλής 1, προκύπτει από την ανάγκη των κατοίκων να προστατευτούν από τις μεταβολές των νερών της λίμνης (Καραπάνου, 2015).

Οι ανασκαφικές έρευνες που έγιναν με αφορμή τα έργα επανασύστασης της λίμνης Κάρλας έφεραν στο φως μεγάλο αριθμό οικισμών ιδιαίτερου αρχαιολογικού ενδιαφέροντος από την Νεολιθική εποχή μέχρι τους Ελληνιστικούς χρόνους. Οι ανασκαφές απέδειξαν ότι οι κάτοικοι συνυπήρχαν αρμονικά με το φυσικό περιβάλλον της λίμνης, η οποία τους παρείχε τη δυνατότητα για ποιοτική διαβίωση και οικονομική ανάπτυξη. Δημιουργήθηκε και αναπτύχθηκε έτσι ο πολιτισμός του νερού βασιζόμενος την παρουσία και την επίδραση του υγρού στοιχείου.

ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΑΓΙΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ (ΚΑΝΑΛΙΑ)

Ο ναός του Αγίου Νικολάου στα Κανάλια αποτελεί ένα από τα πιο σημαντικά βυζαντινά μνημεία της κάρλιας πολιτιστικής κληρονομιάς. Πρόκειται για μια βυζαντινή εκκλησία, ένα χιλιόμετρο νότια των Καναλίων, που χτίστηκε στα τέλη του 12^{ου} ή τις αρχές του 13^{ου} αιώνα μ.Χ.. Είναι ένας επιμήκης, κεραμοσκέπαστος ναός με τοιχογραφίες που ανήκουν σε διαφορετικές εποχές. Ειδικότερα, οι αρχικές τοιχογραφίες πραγματοποιήθηκαν στο δεύτερο μισό του 13^{ου} αιώνα και διατηρούνται στο Ιερό Βήμα και στον βόρειο τοίχο του ναού, οι δεύτερες που αναπαριστούν μορφές Αγίων και παράσταση της Δευτέρας Παρουσίας διατηρήθηκαν στο νάρθηκα και χρονολογούνται στις αρχές του 17^{ου} αιώνα ενώ το τρίτο στρώμα πραγματοποιήθηκε το 1744, σύμφωνα με επιγραφή του ναού (Γιαλούρη, 2012). Για το χτίσιμο των τοίχων χρησιμοποιήθηκαν υλικά της αρχαιότητας και της πρώιμης χριστιανικής εποχής. Πριν την αποξήρανση της λίμνης, ο ναός βρισκόταν στις όχθες της και προστάτευε τους ψαράδες όταν κινδύνευαν από τα κύματα της ενώ προπολεμικά, στον προαύλιο χώρο του, πραγματοποιούνταν η συσκευασία και το εμπόριο φρούτων της περιοχής (Λεφούσης, 1997). Στον ίδιο χώρο οι κάτοικοι των Καναλίων γιόρταζαν τη Πρωτομαγιά, θέλοντας να τιμήσουν τον άγιο για ένα θαύμα που έγινε στην περίοδο της Τουρκοκρατίας, σύμφωνα με λαϊκό θρύλο. Στο πέρασμα των χρόνων ο ναός έπαθε αρκετές ζημιές από σεισμούς και εγκαταλείφθηκε. Ειδικότερα μετά τον σεισμό του 1955 παρουσιάστηκαν προβλήματα στατικότητας όμως χάρη στις προσπάθειες της 7^{ης} Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων, που φρόντισε για την προσωρινή υποστήλωσή του, παρέμεινε όρθιος. Το 2006 ξεκίνησαν οι εργασίες αναστήλωσής του στα πλαίσια του ΕΣΠΑ 2007-2013 και το 2015 κατέστη και πάλι επισκέψιμος, αποτελώντας σήμερα στοιχείο της προβολής της πολιτιστικής κληρονομιάς της περιοχής.

ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΗΣ ΤΟΥ ΣΩΤΗΡΟΣ ΦΛΑΜΟΥΡΙΟΥ

Η Ιερά Μονή Φλαμουρίου, αφιερωμένη στη Μεταμόρφωση του Σωτήρα, βρίσκεται στην Άνω Κερασιά, χωριό αναμνήσεων από το 1944, όταν καταστράφηκε από τα γερμανικά στρατεύματα κατοχής. Ιδρυτής της είναι ο Όσιος Συμεών, ο οποίος σύμφωνα με την παράδοση έχτισε στο Πήλιο την Ιερά Μονή Φλαμουρίου μετά από επίσκεψη στον Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως για να πάρει την ευλογία του για την ίδρυση της Μονής. Εκεί θεράπευσε την κόρη του Σουλτάνου Σουλεϊμάν του Μεγαλοπρεπή, ο οποίος στη συνέχεια, σε ένδειξη ευχαρίστησης, έστειλε στο Φλαμούρι καράβια με οικοδομικά υλικά και εργάτες για να κατασκευαστεί το μοναστήρι (Τσαντίρης, 2017).

Η μονή χτίστηκε μεταξύ του 16^{ου} και 17^{ου} αιώνα και παρουσιάζει μορφολογικά στοιχεία του μεταιχμίου δύο εποχών, της μεταβυζαντινής και της προχωρημένης Τουρκοκρατίας, καθώς στην κατασκευή διακρίνονται δύο διαδοχικές φάσεις με διαφορετική χάραξη και μορφολογία. Έχει τετράπλευρη διάταξη συνεχόμενων κτιρίων, κελιών, τράπεζας και εργαστηρίων γύρω από το Καθολικό, το οποίο χτίστηκε μεταγενέστερα από τους διαδόχους του όσιου Συμεών και ανήκει στον αθωνικό τύπο, με τον αντιπροσωπευτικό βυζαντινό ρυθμό (σταυροειδής εγγεγραμμένος με τρούλο). Η τοιχογράφηση καλύπτει όλους τους θόλους του κυρίως ναού, ωστόσο η χρονολόγηση της δεν προκύπτει με ακρίβεια καθώς δεν υπάρχουν επιγραφές ενώ εξαιρετικό ενδιαφέρον παρουσιάζει το ξυλόγλυπτο τέμπλο. Στον κύριο χώρο της μονής ισχύει, από την ίδρυσή της, ο κανόνας του άβατου για τις γυναίκες (thenewspaper.gr, 2019).

ΟΙΚΙΣΜΟΙ

Τα παρακάρλια χωριά Κανάλια, Κερασιά, Κεραμίδι, Βένετο και Γλαφυρές έχουν χαρακτηριστεί ως παραδοσιακοί οικισμοί σύμφωνα με τα ΦΕΚ Δ 374/4-7-80 και Δ 383/15-6-97, αποκαλύπτοντας τις διάφορες φάσεις της εξέλιξης της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής (Φ.Δ.Π.Ο.Κα.Μα.Κε.Βε.Δε.Πη.,2006).

Τα Κανάλια είναι το χωριό που βρίσκεται πιο κοντά στη λίμνη και για τον λόγο αυτό το μεγαλύτερο μέρος των ψαράδων προέρχονταν από 'κει. Διαθέτει γραφικά σπίτια, μονώροφα ή διώροφα και τα περισσότερα από αυτά κατασκευάστηκαν ή μετά τη γερμανική κατοχή, καθώς το χωριό καταστράφηκε ολοσχερώς, ή μετά τον σεισμό του 1955, οπότε υπάρχει μια ομοιομορφία καθώς

κατασκευάστηκαν βάσει του ίδιου σχεδίου. Παραδοσιακό χρώμα έχει η πλατεία του χωριού, η οποία είναι στρωμένη με πλάκες και είναι καλυμμένη από μουριές ενώ ιστορικά μνημεία έχουν κηρυχθεί τα αρχοντικά Λιόλιου και Βαΐρη.

Η Κερασιά, χτισμένη στις βορειοδυτικές πλαγιές του Πηλίου έχει ενταχθεί στο Ελληνικό Δίκτυο Μαρτυρικών Πόλεων και Χωριών 1940-1945. Εκεί βρίσκεται το πέτρινο γεφύρι που χτίστηκε το 1886 στις όχθες του ποταμού Κερασιώτη και αποτελείται από δύο άνισα τόξα κατασκευασμένα από γκριζοπράσινο σχιστόλιθο, δείγμα παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του 19^{ου} αιώνα. Η γέφυρα κηρύχθηκε ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο το 1988 και το 1993 πραγματοποιήθηκαν συμπληρωματικές εργασίες αποκατάστασης. Το γεφύρι αυτό αποτελούσε πέρασμα των κατοίκων της Κερασιάς αλλά και των γύρω χωριών για το Βόλο. Σύμφωνα με την τοπική παράδοση, για την διασφάλιση της σταθερότητας της γέφυρας, οι κατασκευαστές έπρεπε να θυσιάσουν έναν νεαρό άντρα που ονομαζόταν Μπόζας, ο οποίος θάφτηκε ζωντανός στα θεμέλια της γέφυρας (Δόδουρας κ.α., 2014).

Το Κεραμίδι που αποτελεί τυπικό δείγμα ηλαιορίτικης αρχιτεκτονικής με κτίρια κατασκευασμένα από σκαλισμένο τοπικό σχιστόλιθο και λιθόστρωτα καλντερίμια που ξεκινούν ακτινωτά από την κεντρική πλατεία του χωριού. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει ο ναός του Αγίου Γεωργίου, ρυθμού βασιλικής, που χρονολογείται από το 1787 καθώς και το κτίριο του σχολείου με το λιθόστρωτο προαύλιο. Λίγα χιλιόμετρα έξω από το Κεραμίδι διασώζονται τα ερείπια ενός παλιού κάστρου που χρονολογείται στα Ελληνιστικά ή Μακεδονικά χρόνια. Το κάστρο ήταν η ακρόπολη της αρχαίας πόλης Κασθαναίας, η οποία έχει προταθεί να ταυτιστεί – χωρίς όμως να έχουν γίνει ανασκαφές- με τη θέση που βρίσκεται βορειοανατολικά του Κεραμιδίου (Αδρύμη - Σισμάνη, Χ.Η.).

Το Βένετο είναι ένα ορεινό χωριό που δεν έχει την σφιχτή οικιστική συνοχή που έχει το Κεραμίδι, αλλά απλώνεται σε μεγάλη έκταση μέσα στο δάσος. Η περιοχή ήταν γνωστή κατά την αρχαιότητα με την ονομασία «Ιπνοί», όπου - σύμφωνα με τον Ηρόδοτο- καταστράφηκε ο περσικός στόλος λόγω κακοκαιρίας το 480 π.Χ. (Αδρύμη - Σισμάνη, Χ.Η.). Από ευρήματα στην περιοχή το χωριό χρονολογείται στα προχριστιανικά χρόνια ενώ το νεότερο χωριό χτίστηκε στα χρόνια της Τουρκοκρατίας, εξουσιαζόμενο και εκμεταλλευόμενο από την Μονή Φλαμουρίου (Εκθεσιακός χώρος Φυσικής Ιστορίας & Πολιτισμού Κάρλας, 2020). Η κεντρική

εκκλησία της Υπαπαντής του Χριστού χτίστηκε το 1767 και διαθέτει ένα από τα ωραιότερα ξυλόγλυπτα τέμπλα του Πηλίου. Στα νεότερα χρόνια, οι συνέπειες του Εμφυλίου και οι κατολισθήσεις που συνέβαιναν στο χωριό, ανάγκασαν τους λιγοστούς κατοίκους να το εγκαταλείψουν για πολλά χρόνια. Εγκαταστάθηκαν στο Βόλο, σε συνοικία που ονομάζονταν «Βενετιώτικα» ενώ τα τελευταία χρόνια έχουν επιστρέψει στον οικισμό ανακαινίζοντας τα παλιά σπίτια ή κατασκευάζουν καινούρια (taxydromos.gr, 2012).

ΜΟΝΟΠΑΤΙΑ

Στοιχείο της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής της περιοχής αποτελούν και τα λιθόστρωτα μονοπάτια. Τα πιο παλιά από αυτά κατασκευάστηκαν κατά τη διάρκεια του 17^{ου} και 18^{ου} αιώνα από Ηπειρώτες τεχνίτες, που έφτασαν στην περιοχή για να χτίσουν αρχοντικά, εκκλησίες και βρύσες. Οι τεχνίτες αυτοί επισκεύαζαν τα λιθόστρωτα μονοπάτια και γεφύρια της περιοχής σαν αντάλλαγμα για το δικαίωμα που είχαν αποκτήσει να βόσκουν τα ζώα τους σε τοπικά βοσκοτόπια (Δόδουρας κ.α., 2014). Τα μονοπάτια αποτελούσαν το παλιό οδικό δίκτυο της περιοχής, μέσω των οποίων πραγματοποιούνταν με ζώα οι μετακινήσεις των ανθρώπων και η διακίνηση των αγαθών του τόπου. Ωστόσο, η διάνοιξη του δρόμου, η εγκατάλειψη των μονοπατιών στην πυκνή βλάστηση καθώς και οι ζημιές που προκάλεσαν οι δυνατές βροχοπτώσεις είχαν σαν αποτέλεσμα να μην χρησιμοποιούνται πια για πεζοπορίες.

Εκτός από τα λιθόστρωτα μονοπάτια (καλντερίμια) υπάρχουν και άλλα μονοπάτια στην ευρύτερη περιοχή της Κάρλας, τόσο στον ορεινό όγκο όσο και κατά μήκος των ακτών της λίμνης. Οι διαδρομές ποικίλουν σε επίπεδο δυσκολίας ώστε να μπορεί ο κάθε περιπατητής να επιλέγει αυτό που ταιριάζει στη φυσική του κατάσταση. Επίσης οι διαδρομές στην Κάρλα μπορούν να επιλεγούν με βάση κριτήρια φυσικού ή αρχαιολογικού ενδιαφέροντος, προσφέροντας αναζωογόνηση, πνευματική και σωματική. Από την περιοχή (Κεραμίδι, Βένετο) διέρχεται και το εθνικό μονοπάτι Ο2 που συνδέει το Πήλιο με τον Όλυμπο. Αυτό που κρίνεται επιτακτικό είναι τα παραπάνω μονοπάτια να εντοπιστούν, να καθαριστούν από τη βλάστηση που τα έχει καλύψει και να συντηρηθούν. Επίσης είναι απαραίτητη η σηματοδότηση σύμφωνα με τους διεθνείς κανόνες, ώστε να μπορούν να χρησιμοποιηθούν με ευκολία από τους περιπατητές.

ΦΟΡΕΙΣ ΜΕΛΕΤΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΔΕΙΞΗΣ ΤΗΣ ΛΙΜΝΗΣ ΚΑΡΛΑΣ

Μουσείο Λιμναίου Πολιτισμού (ΚΕΜΕΒΟ)

Σημαντικό ρόλο στην ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς της περιοχής έχει παίξει το Μουσείο Λιμναίου Πολιτισμού Κάρλας με πολλές και διαφορετικές δράσεις στα δεκαπέντε χρόνια λειτουργίας του. Βρίσκεται στα Κανάλια και σκοπός του είναι πρωτίστως η έρευνα, η μελέτη και η προστασία του περιβάλλοντος και η προβολή της πολιτιστικής κληρονομιάς της περιοχής. Για τον λόγο αυτό, διοργανώνει ανοιχτές στον κόσμο εκδηλώσεις και ημερίδες σε συνεργασία με φορείς και συλλόγους της περιοχής, προκειμένου να τους ευαισθητοποιήσει περιβαλλοντικά και να τους ενημερώσει με απώτερο σκοπό την διατήρηση και την δημιουργία πολιτιστικής ταυτότητας της παρακάρλιας περιοχής. Ειδικότερα, οι υπεύθυνοι του Μουσείου έχουν εκπονήσει για τους μαθητές των σχολείων μια σειρά από εκπαιδευτικά προγράμματα προκειμένου να λάβουν τις απαραίτητες γνώσεις μέσα από βιωματική διαδικασία και να αντιληφθούν καλύτερα τον πολλαπλό τρόπο με τον οποίο επέδρασε και επιδρά η λίμνη στο φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον (taxydromos.gr, 2019).

Στην κεντρική αίθουσα του Μουσείου εκτίθενται ομοιώματα των ψαροκαλύβων, των ψαράδων, των παραδοσιακών τρόπων αλιείας και του карабиού της Κάρλας. Το Μουσείο διαθέτει πλούσιο φωτογραφικό υλικό του Δ. Λέτσιου, του Τ. Γλούπα και της Β. Παπαϊωάννου ξεδιπλώνοντας μπροστά στα μάτια του επισκέπτη τον ιδιαίτερο τρόπο ζωής των ψαράδων, την αποξήρανση της λίμνης και τον μετέπειτα αγώνα των αγροτών για δικαίωση. Ειδικότερα, το ΚΕΜΕΒΟ εξασφάλισε τη συλλογή των φωτογραφιών της ουμανίστριας φωτογράφου Β. Παπαϊωάννου σε συνεργασία με το Μουσείο Μπενάκη, το οποίο ανέδειξε το έργο της. Διαθέτει επίσης πλούσιο αρχαικό υλικό σε χάρτες, άδειες αλιείας και μακέτες της περιοχής της Κάρλας ενώ στο τμήμα Φυσικής Ιστορίας υπάρχουν λεπτομερείς πληροφορίες για την ιχθυοπανίδα και ορνιθοπανίδα της λίμνης.

Εκθεσιακό Κέντρο Φυσικής Ιστορίας και Πολιτισμού Λίμνης Κάρλας και Μαυροβουνίου (ΜΟΥΣΕΙΟ ΚΑΡΛΑΣ)

Στα Κανάλια εδρεύει ο Φορέας Διαχείρισης Κάρλας-Μαυροβουνίου-Κεφαλοβρύσου Βελεστίνου - Δέλτα Πηνειού (Φ.Δ.Κα.Κε.Βε.Δε.Πη.) που συστάθηκε το 2003 βάσει του Ν. 2742/1999 και αποτελεί Ν.Π.Ι.Δ.. Επανιδρύθηκε με το Ν. 4519/2018 (ΦΕΚ Α'25/20-2-2018) με νέα ονομασία και διευρυμένα τα όρια της

προστατευόμενης περιοχής. Εκεί βρίσκεται και λειτουργεί το Εκθεσιακό Κέντρο Φυσικής Ιστορίας και Πολιτισμού Λίμνης Κάρλας και Μαυροβουνίου (Μουσείο Κάρλας) με σημαντική συμβολή στην ανάδειξη της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς του τόπου.

Ο χώρος αποτελείται από δύο εκθεσιακές αίθουσες εκ των οποίων η πρώτη είναι αφιερωμένη στο φυσικό περιβάλλον και την οικολογία της περιοχής και η δεύτερη στο λιμναίο πολιτισμό. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι δύο μακέτες στο κέντρο της κάθε μίας εκ των δύο αιθουσών, συνοδευόμενες από οπτικοακουστικό – ψηφιακό πρόγραμμα. Η πρώτη μακέτα παρουσιάζει την τεκτονική δημιουργία της περιοχής, την παλιά λίμνη με τις αυξομειώσεις της επιφάνειας της μέσα στο χρόνο, την κίνηση του νερού και τους γεωλογικούς σχηματισμούς ενώ η δεύτερη αποτυπώνει το ανθρωπογενές περιβάλλον της περιοχής. Παρουσιάζονται οι οικισμοί όλων των χρονολογικών φάσεων, προϊστορικοί και αρχαίοι αλλά και οι μετέπειτα οικισμοί των νεότερων χρόνων με αναφορά στις οικονομικές δραστηριότητες των κατοίκων.

Στις δύο αίθουσες υπάρχουν εκθέματα από τα κυριότερα πετρώματα της γεωλογίας του Μαυροβουνίου και της γεωλογικής βάσης της λίμνης Κάρλας όπως ασβεστόλιθοι, γνεύσιοι και σχιστόλιθοι, πλούσιο φωτογραφικό υλικό της σπάνιας πανίδας και χλωρίδας της περιοχής και αρχαιολογικά ευρήματα της προϊστορικής εποχής. Υπάρχουν επίσης εκθέματα από τη ζωή στην παλιά λίμνη Κάρλα, πληροφορίες για την κατασκευή και τον εξοπλισμό της ψαράδικης καλύβας καθώς και στοιχεία διάφορων οικονομικών δραστηριοτήτων των ανθρώπων στο βουνό και την παλιά λίμνη.

ΑΛΙΕΙΑ

Αναφέρθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο ο σημαντικός ρόλος της ιχθυοπανίδας για την περιοχή, πάνω στην οποία βασίστηκε ο βιοπορισμός του μεγαλύτερου αριθμού των κατοίκων της. Η αλιεία ήταν αυτή που καθόριζε σε μεγάλο βαθμό τον τρόπο ζωής, τις γιορτές, τη διασκέδαση και γενικότερα τον πολιτισμό της περιοχής. Κατά την περίοδο του ψαρέματος οι αλιείς ζούσαν σε ομάδες 6–8 ατόμων που ονομάζονταν «ντουκιάνια» σε οικισμούς κοντά στη λίμνη, στις νεροκαλύβες ή ψαροκαλύβες και βελτίωναν τις τεχνικές ψαρέματος, δείγμα του αλιευτικού πολιτισμού της περιοχής (Κοντές, 2018). Οι ψαράδες διέμεναν στη λίμνη για

διάστημα εννέα μηνών, από το τέλος Αυγούστου μέχρι και την Κυριακή των Βαΐων, επιστρέφοντας στο χωριό ανά 15 ημέρες (πάντα Σαββατοκύριακο) για να προμηθευτούν τα αναγκαία και για να συναντήσουν τις οικογένειες τους. Από το Πάσχα μέχρι και τον Δεκαπενταύγουστο η αλιεία απαγορευόταν για να προστατευθεί ο γόνος και το διάστημα αυτό ονομαζόταν «απεργία». Οι αλιείς ψάρευαν με δίχτυα ή «κατίκια», μια τεχνική που χρησιμοποιούνταν αποκλειστικά από τους αλιείς της Κάρλας και αποτελούσε δείγμα της εφευρετικότητάς τους. Επρόκειτο για καλάμια του βάλτου πλεγμένα με ραγάζια (μαλακά καλάμια), τα οποία ήταν βυθισμένα στο νερό και στερεωμένα στον πυθμένα της λίμνης σχηματίζοντας παγίδες για τα ψάρια (Κοβάνη, 2002).

Το μεγαλύτερο μέρος των ψαράδων προέρχονταν από τα Κανάλια και το Κεραμίδι, όπως προκύπτει από τον πίνακα που ακολουθεί, και διέθεταν άδεια αλιείας από τη «Δημόσια Εταιρεία Εκμετάλλευσης Λίμνης Βοιηίδας» που ίσχυε για ένα χρόνο, εξαιρουμένου του διαστήματος της «απεργίας». Το εμπόρευμα μεταφέρονταν στις τρεις ιχθυόσκαλες που βρίσκονταν περιμετρικά της λίμνης και το 25% των αλιευμάτων παρακρατούνταν από το Κράτος ως φόρος, αποτελώντας έτσι ένα σημαντικό κρατικό έσοδο ενώ η φορολογία κατά την ιταλογερμανική κατοχή έφτασε το 60% (Ρούσκας, 2001). Στα αλιεύματα προς φορολόγηση δεν συμπεριλαμβάνονταν τα ψάρια που οι αλιείς ψάρευαν για τις οικογένειές τους καθώς και εκείνα που προέρχονταν από ερασιτεχνική αλιεία (Κοβάνη, 2002). Στη περιοχή της λίμνης υπήρχαν φύλακες, που ονομάζονταν «βαλτοφύλακες», οι οποίοι επέβλεπαν να μην γίνεται το εμπόριο και η διακίνηση των ψαριών χωρίς δημοπρασία στις ιχθυόσκαλες και χάνει το Δημόσιο φόρους ενώ κατά την περίοδο της «απεργίας» πραγματοποιούσαν περιπολίες ώστε να μην γίνεται ψάρεμα (Ρούσκας, 2001). Κατά τη διάρκεια της «απεργίας» δεν λειτουργούσαν οι ιχθυόσκαλες και οι ψαράδες αναποδογύριζαν τις βάρκες τους στην άκρη της λίμνης για να αποφεύγεται η λαθραλιεία. Όριζαν μάλιστα συγκεκριμένα πρόσωπα ως «καραβοφύλακες» που πρόσεχαν τις βάρκες και τα υπόλοιπα εργαλεία και πληρώνονταν από τους ψαράδες (Ρούσκας, 2001).

	Κοινότητες	1948-1954	1955-1956	1957-1958	1958-1959	1959-1960	1960-1961
Μαγνησία	Κανάλια	296	218	155	143	150	129
	Κεραμίδι	139	95	64	70	64	65
	Ριζόμυλος	5	0	0	1	1	1
	Στεφανοβίκειο	85	30	16	29	34	33
Λάρισα	Αμυγδαλή	43	17	21	20	20	9
	Αρμένιο	2	0	0	0	0	0
	Γλαύκη	1	3	0	0	0	0
	Έλαφος	3	0	0	0	0	0
	Καλαμάκι	14	7	7	8	0	0
	Καστρί	0	4	1	0	0	0
	Μελία	2	0	0	0	0	0
	Νιάματα	0	2	1	0	0	0
	Σωτήριο	7	5	3	2	6	3
Σύνολο	597	381	268	273	275	240	

Πίνακας 1: Εγγεγραμμένοι ψαράδες στη λίμνη Κάρλα κατά την περίοδο 1948-1961

(Πηγή: Διεύθυνση Αλιείας Βόλου - Κοβάνη, 2002)

Εκτός από τον τρόπο διαβίωσης των ψαράδων στη λίμνη και τις τεχνικές ψαρέματος, ιδιαίτερο ενδιαφέρον ως στοιχείο του λιμναίου πολιτισμού της περιοχής παρουσιάζουν και οι βάρκες που χρησιμοποιούσαν στην Κάρλα, οι οποίες ονομαζόταν πλατσίδες. Επρόκειτο για βάρκες ίσιες, χωρίς καρίνα, με μια καμπύλη στην πρύμνη και στην πλώρη για να διευκολύνει την ανάπτυξη ταχύτητας και χωρούσε έξι άτομα. Ήταν απλές στην κατασκευή τους και φτιάχνονταν αποκλειστικά στα χωριά της Κάρλας, αποτελώντας μέρος της ντόπιας ναυπηγικής τέχνης και παράδοσης (Δόδουρας κ.α., 2014). Οι κάτοικοι του Κεραμιδίου είχαν βάρκες με καρίνα, οι οποίες χρησιμοποιούνταν αργότερα για ψάρεμα στο Αιγαίο, όταν η λίμνη αποξηράνθηκε.

ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΕΣ ΓΙΟΡΤΕΣ

Μέρος του πολιτισμού της περιοχής της Κάρλας αποτελούσαν οι γιορτές και τα πανηγύρια με πιο γνωστή απ' όλες την «Γιορτή της Ανθισμένης Αμυγδαλιάς», η οποία καθιερώθηκε το 1956 με εμπνευστή τον γεωπόνο Αλέξανδρο Κωστακόπουλο. Η γιορτή άρχιζε με τον εκκλησιασμό στον Άγιο Τρύφωνα, ένα εκκλησάκι έξω απ' το χωριό. Μετά τη λειτουργία και ακολουθώντας τη Φιλαρμονική Βόλου ο κόσμος επέστρεφε στο χωριό, όπου προσφέρονταν στους καλεσμένους γεύμα και από ένα σακουλάκι αμύγδαλα από τη σοδειά και στη συνέχεια ακολουθούσαν παραδοσιακοί χοροί. Την ημέρα εκείνη εκτός από τις παραπάνω εκδηλώσεις γινόταν και βόλτες με τις βάρκες μέσα στη λίμνη για όλους (Ρούσκας, 2001). Η γιορτή, η οποία λάμβανε χώρα την Κυριακή της Αποκριάς, δεν συνέχισε με επιτυχία και τα επόμενα χρόνια, καθώς μία από τις χρονιές που ακολούθησαν ο καιρός ήταν κακός και εξαιτίας της παγωνιάς προκλήθηκαν ζημιές στην παραγωγή των αμυγδάλων. Οι ντόπιοι θεώρησαν το γεγονός κακοτυχία και απέδωσαν ειδωλολατρική έννοια στον εορτασμό της συγκεκριμένης γιορτής με αποτέλεσμα να καταργηθεί την αμέσως επόμενη χρονιά (Λεφούσης, 1997).

Τέλος, αξίζει να γίνει αναφορά στις μικρές γιορτές που οργάνωναν οι ψαράδες τα Σαββατοκύριακα που επέστρεφαν στο χωριό, το οποίο όλον τον υπόλοιπο καιρό ήταν γυναικοκρατούμενο. Τις ημέρες της επιστροφής τους το χωριό άλλαζε όψη και ιδιαίτερα το κεντρικό σημείο του χωριού, η πλατεία, η οποία έπαιρνε ζωή από τους οργανοπαίκτες των Καναλιών και των γύρω χωριών που κατέφθαναν για να διασκεδάσουν τους ψαράδες (Κοβάνη, 2002). Χαρακτηριστική είναι η διάθεση των αλιέων για γλέντι και ξόδεμα χρημάτων, η οποία οφείλονταν στην στέρηση που βίωναν κατά τη διάρκεια της διαμονής τους στις ψαροκαλύβες.

4.2.4. SWOT ΑΝΑΛΥΣΗ

Η SWOT ανάλυση αποτελεί εργαλείο του στρατηγικού σχεδιασμού, το οποίο χρησιμοποιείται κυρίως σε επιχειρήσεις προκειμένου να ληφθούν αποφάσεις αναφορικά με τους στόχους και τους τρόπους επίτευξης. Ο συγκεκριμένος τρόπος ανάλυσης προκύπτει απ' τον συνδυασμό των θεωριών που αναδεικνύουν το εξωτερικό περιβάλλον και των στοιχείων που δίνουν έμφαση στο εσωτερικό περιβάλλον (πόροι/ ικανότητες), προκειμένου να επιτευχθεί ο σχεδιασμός και η ανάλυση της στρατηγικής (Weihrich, 1982 όπ.αναφ. στο Κούρτης, 2004).

Παρόλα αυτά οι Hill & Westbrook (1997) υποστηρίζουν ότι η SWOT ανάλυση δεν είναι απόλυτα αποτελεσματικό εργαλείο ανάλυσης και πολιτικής ενώ πολλές φορές μπορεί να οδηγήσει σε αστοχία. Οι λόγοι που συμβαίνει αυτό είναι ότι στην έρευνα εμπλέκονται πολλοί παράγοντες, οι οποίοι δεν ιεραρχούνται και πρακτικά δεν στοιχειοθετούνται ενώ πολλές φορές πραγματοποιείται από μη εξειδικευμένο προσωπικό. Σύμφωνα με τον Κούρτη (2004), οι παραπάνω λόγοι δεν ευσταθούν καθώς αφορούν την ανεπάρκεια του προσωπικού να την εφαρμόσει σωστά στα πλαίσια του στρατηγικού σχεδιασμού και όχι τη θεωρητική δομή και επάρκεια του εργαλείου. Αντίθετα, υποστηρίζει ότι η SWOT ανάλυση είναι το σημείο εκκίνησης του στρατηγικού σχεδιασμού, το οποίο αν χρησιμοποιηθεί παράλληλα με άλλα συμπληρωματικά εργαλεία επιβεβαιώνεται η αποστολή της επιχείρησης και διαμορφώνονται οι δράσεις για την επίτευξη των στόχων.

Δύο από τα συνθετικά στοιχεία της συγκριτικής αυτής αξιολόγησης χαρακτηρίζονται ως πλεονεκτήματα (δυνάμεις) ή μειονεκτήματα (αδυναμίες) ανάλογα με το αν το περιβάλλον ενισχύει ή αποδυναμώνει μιας επιχείρηση ή έναν τόπο. Τα άλλα δύο στοιχεία, οι ευκαιρίες και οι απειλές, αφορούν το εξωτερικό περιβάλλον και μπορούν να μεταβάλλονται μέσα στο χρόνο (Κούρτης, 2004).

Μετά την ανάλυση των χαρακτηριστικών του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος που προσδιορίζουν το εύρος των δυνατοτήτων στην περιοχή της Κάρλας, το εργαλείο της SWOT ανάλυσης έχει σκοπό να τα αξιολογήσει συνοπτικά με στόχο τη διερεύνηση των προοπτικών ανάπτυξης εναλλακτικών μορφών τουρισμού.

<p><u>ΔΥΝΑΤΑ ΣΗΜΕΙΑ</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Περιοχή με φυσικό πλούτο και βιοποικιλότητα • Η ένταξη της περιοχής σε καθεστώς προστασίας (Δίκτυο Natura 2000) μαρτυρά την οικολογική της αξία • Γεωγραφική θέση – καλή οδική σύνδεση με τις πόλεις του Βόλου και της Λάρισας • Σημεία πολιτιστικού ενδιαφέροντος (εκκλησίες, μοναστήρια, γεφύρια) • Ύπαρξη αρχαιολογικών χώρων • Ύπαρξη Μουσείων • Ύπαρξη Φορέα Διαχείρισης • Υπάρχουσες υποδομές (σχολεία, Κέντρο Υγείας) • Παραδόσεις- ήθη-έθιμα • Πόλος έλξης επισκεπτών όλο τον χρόνο • Περιοχή με συλλογική συνείδηση της ανάγκης για συνετή και ενεργό διαχείριση της φυσικής κληρονομιάς 	<p><u>ΑΔΥΝΑΜΑ ΣΗΜΕΙΑ</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Έλλειψη οδικών διασυνδέσεων μεταξύ των χωριών της Κάρλας και του Πηλίου/Όσσας • Ανεπαρκής τουριστικών καταλυμάτων και άλλων τουριστικών υπηρεσιών • Μείωση του πληθυσμού και εγκατάλειψη της γης (Άνω Κερασιά, Γλαφυρές) • Ανεπαρκείς κοινωνικές υποδομές, ιδιαίτερα σε απομονωμένους οικισμούς • Εγκατάλειψη των αρχαιολογικών χώρων • Έλλειψη καθαρισμών των μονοπατιών από τη βλάστηση • Έλλειψη παρατηρητήριων για την παρακολούθηση της ορνιθοπανίδας
<p><u>ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Αξιοποίηση της φυσικής ομορφιάς και βιοποικιλότητας • Ανάπτυξη δραστηριοτήτων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και ευαισθητοποίηση στις περιοχές που παρουσιάζουν περιβαλλοντικό ενδιαφέρον (Karla School) • Ανάπτυξη ερευνητικών και επιστημονικών δραστηριοτήτων • Ανάπτυξη αγροτουριστικών και οικοτουριστικών δραστηριοτήτων με στόχο την αειφόρο ανάπτυξη της περιοχής • Κίνητρο για αξιοποίηση των πολιτιστικών στοιχείων • Έκθεση τοπικών προϊόντων • Γιορτές με τοπικό χαρακτήρα (π.χ. ψαράδικη βραδιά, γιορτή της ανθισμένης αμυγδαλιάς) • Συνεργασία του Φορέα Διαχείρισης με τον Δήμο Ρήγα Φεραίου και την Περιφέρεια Θεσσαλίας • Ενθάρρυνση δημιουργίας νέων επιχειρήσεων από μόνιμους κατοίκους • Αξιοποίηση των μονοπατιών για περιπατητικές διαδρομές 	<p><u>ΑΠΕΙΛΕΣ</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Κίνδυνος απώλειας βιοποικιλότητας, ρύπανση εδάφους, υποβάθμιση τοπίου • Διατάραξη οικολογικής ισορροπίας (π.χ. παράνομη υλοτομία, παράνομο κυνήγι, παράνομη εκχέρσωση)

Από την παραπάνω ανάλυση καθίσταται σαφές ότι η ευρύτερη περιοχή της Κάρλας παρουσιάζει σημαντικά πλεονεκτήματα που σχετίζονται με το ιδιαίτερο φυσικό περιβάλλον και τον πολιτιστικό της πλούτο αλλά και αδυναμίες και ελλείψεις σε ό,τι αφορά την τουριστική ανάπτυξη και την προσέλκυση επισκεπτών. Οι παρεχόμενες υπηρεσίες και υποδομές είναι ελλιπείς αποδεικνύοντας ότι η περιοχή δεν θα μπορούσε να συμβάλλει στην αυξημένη ικανοποίηση και εμπειρία του επισκέπτη. Ωστόσο, η αξιοποίηση των ευκαιριών που παρουσιάζει δύναται να αναστρέψει την υφιστάμενη κατάσταση και να αλλάξει την εικόνα της περιοχής, καθιστώντας την από αμιγώς γεωργοκτηνοτροφική σε αγροτουριστικό ή οικοτουριστικό προορισμό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

5. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΤΗΣ ΚΑΡΛΑΣ

Έχοντας εντοπίσει τα δυνατά και αδύναμα σημεία, τις ευκαιρίες και απειλές που υπάρχουν στην περιοχή της Κάρλας και των γύρω χωριών, κρίνεται απαραίτητη η αξιολόγησή τους προκειμένου να οδηγηθούμε σε προτεινόμενες δράσεις για τη βιώσιμη ανάπτυξή της και την προσέλκυση τουριστών. Με δεδομένο ότι η περιοχή της λίμνης διαθέτει πολλά πλεονεκτήματα που σχετίζονται με το φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον, αντιλαμβανόμαστε ότι οι μορφές τουρισμού που θα μπορούσαν να αναπτυχθούν είναι ήπιας μορφής, όπως ο οικοτουρισμός, ο αγροτουρισμός και ο πολιτιστικός τουρισμός. Σύμφωνα με τους Dodouras & Lyratzaki (2012), ο ποιοτικός εναλλακτικός τουρισμός στη λίμνη Κάρλα μπορεί να λειτουργήσει ως μέτρο διασφάλισης, ώστε να μην χαθεί η τοπική ταυτότητα και αυθεντικότητα και να προωθηθεί το φυσικό και πολιτιστικό προϊόν. Ωστόσο, η περιοχή προσφέρεται και για άλλες μορφές τουρισμού, όπως ο περιπατητικός, ο αθλητικός και ο εκπαιδευτικός τουρισμός. Οι δράσεις που προτείνονται για την τουριστική αξιοποίηση της περιοχής αναλύονται αναλυτικά παρακάτω.

Καταρχήν προτείνεται η **ανάπτυξη του οικοτουρισμού**, καθώς η περιοχή διαθέτει αξιόλογο φυσικό περιβάλλον, οικοσυστήματα και πλούσια βιοποικιλότητα. Ειδικότερα, η πρόταση αυτή εστιάζει στην **ανάπτυξη του birdwatching**, μιας αυξανόμενης τάσης που υπάρχει παγκοσμίως τα τελευταία χρόνια για παρατήρηση πτηνών στο φυσικό τους περιβάλλον. Η τάση αυτή, εκτός του ότι έχει φανατικούς φίλους σε όλο τον κόσμο, διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη διεξαγωγή επιστημονικών συμπερασμάτων σε επίπεδο μελέτης και έρευνας. Επομένως κρίνεται απαραίτητη η κατασκευή παρατηρητηρίων σε σημεία όπου θα διευκολύνεται η διαχείριση και ο έλεγχος των επισκεπτών, ενώ παράλληλα οι θέσεις αυτές θα πρέπει να παρέχουν την απαραίτητη κάλυψη, ώστε να μην παρενοχλούνται τα πτηνά.

Εκτός, από την ορνιθοπαρατήρηση, στην περιοχή μπορεί να λάβει χώρα και **παρατήρηση της άγριας πανίδας** σε κατάλληλα σημεία όπου συχνάζουν είδη άγριας ζωής. Και στις δύο περιπτώσεις, κρίνεται απαραίτητη η χρήση των απαιτούμενων μέσων παρατήρησης, όπως τηλεσκόπια, κιάλια καθώς και ερμηνευτικών στοιχείων, όπως φωτογραφίες και αφίσες με επισημάνσεις των ειδών που συχνάζουν στην

περιοχή. Τέλος, θα ήταν χρήσιμο να δημιουργηθούν οι στοιχειώδεις υποδομές για την υποδοχή των επισκεπτών, όπως χώροι στάθμευσης και μάλιστα μακριά από τα παρατηρητήρια καθώς η ανεξέλεγκτη παρουσία και μετακίνηση των επισκεπτών μπορεί να προκαλέσει ενόχληση στα είδη και να τα αναγκάσει να κρυφτούν ή να απομακρυνθούν. Εκτός από τα παρατηρητήρια θα μπορούσαν να κατασκευαστούν και οργανωμένες θέσεις θέας και θέσεις ανάπαυσης των επισκεπτών (π.χ. στέγαστρα με παγκάκια) σε κατάλληλα επιλεγμένες θέσεις για την ανάδειξη των φυσικών ή/και ανθρωπογενών στοιχείων της περιοχής καθώς και για την παρατήρηση της λίμνης από διαφορετικά σημεία.

Ενεργό ρόλο στην ανάπτυξη του οικοτουρισμού έχει και ο **περιπατητικός τουρισμός**, καθώς τα μονοπάτια περιπάτου στη συγκεκριμένη περιοχή είναι πολλά και συνδέουν τους οικισμούς μεταξύ τους λόγω της μακροχρόνιας κατοίκησης τους. Με τον τρόπο αυτό μπορεί ο περιηγητής να περιπλανηθεί τόσο στην ορεινή περιοχή του Μαυροβουνίου και στην πεδινή της Κάρλας και να ανακαλύψει το ιδιαίτερο φυσικό περιβάλλον της. Κρίνεται ωστόσο αναγκαίο να γίνουν κάποια συμπληρωματικά έργα, όπως η χάραξη και η συντήρηση των ήδη υπαρχόντων μονοπατιών για τη δημιουργία δικτύου πεζοπορικών διαδρομών καθώς και ο καθαρισμός της βλάστησης για να απελευθερωθεί η λειτουργική επιφάνεια του μονοπατιού. Οι διαδρομές αυτές μπορεί να ποικίλουν ανάλογα με τη φυσική κατάσταση και τα ενδιαφέροντα των περιπατητών, σε κάθε περίπτωση όμως θα πρέπει κατά μήκος των μονοπατιών να δίνονται σαφείς πληροφορίες της διαδρομής με πινακίδες. Η χάραξη του δικτύου των μονοπατιών θα πρέπει να είναι τέτοια που να ενοποιεί διαφορετικά στοιχεία του περιβάλλοντος, τόσο οικολογικά όσο και πολιτιστικά, να τα αναδεικνύει κατάλληλα και να διευκολύνει την περιβαλλοντική εκπαίδευση του επισκέπτη.

Στις διαδρομές που θα χαραχτούν μπορούν να προστεθούν και **διαδρομές για ποδηλάτες**, καθώς η ποδηλασία αποτελεί δημοφιλή δραστηριότητα αναψυχής χωρίς να επιβαρύνει το φυσικό περιβάλλον. Κρίνονται επίσης αναγκαία κάποια συμπληρωματικά έργα, όπως η κατασκευή σιδερένιων στηριγμάτων για τη στάθμευση και το κλείδωμα των ποδηλάτων και η δημιουργία ενός χώρου ενοικίασης ποδηλάτων για όσους δεν διαθέτουν δικό τους ποδήλατο και επιθυμούν να περιηγηθούν στην περιοχή μ' αυτό τον τρόπο.

Επιπλέον, προτείνονται οι **διαδρομές ιππέων**, οι οποίες θα απευθύνονται σε άτομα που ενδιαφέρονται για τη περιήγηση στο φυσικό περιβάλλον μέσα από την ιππασία, καλύπτοντας έτσι τις ανάγκες συγκεκριμένης ομάδας επισκεπτών που ασχολείται συστηματικά με αυτή τη δραστηριότητα. Απαραίτητο κρίνεται βέβαια να τηρηθούν οι βασικές προϋποθέσεις της μελλοντικής επένδυσης για κατασκευή ιππικού ομίλου και της πλήρωσης των προδιαγραφών για την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος. Αναφορικά λοιπόν με τα μονοπάτια, θα λέγαμε ότι θα ήταν χρήσιμο να δημιουργηθεί μια διάκριση μονοπατιών: για περπάτημα, για τρέξιμο, για ποδηλασία και για ιππασία, ώστε να διασφαλίζεται η ομαλότερη λειτουργία τους.

Μέρος αυτών των διαδρομών που θα συμβάλλουν στην ανάδειξη του πολιτισμού της περιοχής Κάρλας μπορούν να αποτελέσουν και οι **διαδρομές που οδηγούν στους σωζόμενους αρχαιολογικούς χώρους** συνδυάζοντας τον πολιτιστικό τουρισμό με τον οικοτουρισμό. Οι αρχαιολογικοί χώροι αποτελούν ένα σύνολο που θα προσελκύσει το ενδιαφέρον και θα αυξήσει την ικανοποίηση και την εμπειρία συγκεκριμένης κατηγορίας επισκεπτών καθώς μέσα από τις φυσιολατρικές διαδρομές μπορεί να δημιουργηθεί ένας ευρύτερος πολιτιστικός πυρήνας, με τη συνδρομή των Εφοριών Αρχαιοτήτων. Τέλος, προτείνεται η **κατασκευή πλωτού ξύλινου μονοπατιού κατά μήκος του ταμιευτήρα**, το οποίο θα χρησιμοποιούν οι πεζοί ή/και οι ποδηλάτες για τη θέαση της λίμνης.

Στην περιοχή μελέτης οι βασικές χρήσεις γης εντοπίζονται στον πρωτογενή τομέα και συγκεκριμένα στις οικονομικές δραστηριότητες της γεωργίας και της κτηνοτροφίας. Ωστόσο, στα πλαίσια του οικοτουρισμού, προτείνεται η **δημιουργία Γυναικείου Συνεταιρισμού ή/και μικρών επιχειρήσεων παραγωγής τοπικών προϊόντων**, τα οποία θα μπορούσαν να παίζουν ενεργό ρόλο στην προβολή της περιοχής, στην αύξηση της επισκεψιμότητας και στην ικανοποίηση του επισκέπτη, ο οποίος φτάνοντας σε έναν προορισμό ενδιαφέρεται να δοκιμάσει αλλά και να αγοράσει τοπικά παραδοσιακά προϊόντα.

Εκτός από τον οικοτουρισμό, η περιοχή προσφέρεται και για την **ανάπτυξη του αγροτουρισμού** με την κατασκευή αγροτουριστικών καταλυμάτων στα χωριά γύρω από την λίμνη, που θα προσφέρουν διανυκτέρευση με πρωινό (**Bed and Breakfast**), στα πλαίσια της αρμονικής σχέσης με το περιβάλλον. Τα αγροτουριστικά καταλύματα μπορεί να ανήκουν σε αγρότες της περιοχής, σε μονάδες οικογενειακής ή συνεταιριστικής μορφής, και το πρωινό μπορεί να παρασκευάζεται από προϊόντα

τοπικής παραγωγής. Επίσης, μια άλλη μορφή αγροτουρισμού αποτελεί η φιλοξενία του επισκέπτη μέσα στο ίδιο το αγρόκτημα σε κατάλληλα διαμορφωμένο χώρο παίρνοντας μέρος εθελοντικά στις αγροτικές εργασίες (π.χ. συλλογή φρούτων και λαχανικών). Με αυτή την εναλλακτική μορφή τουρισμού εξασφαλίζεται συμπληρωματικό εισόδημα για την αγροτική οικογένεια τόσο από τη διαχείριση της αγροτουριστικής μονάδας όσο και μέσα από την πώληση των τοπικών προϊόντων. Με τον τρόπο αυτό ο εγχώριος τοπικό πληθυσμός δύναται να συγκρατηθεί στον τόπο καταγωγής του και να συμβάλλει στην οικονομική του ανάπτυξη.

Θα μπορούσαμε επίσης να προτείνουμε τη **δημιουργία ενός χώρου κατασκήνωσης (camping)** σε ειδικά επιλεγμένη θέση της περιοχής. Ο χώρος αυτός θα προσφέρεται για διημέρευση και διανυκτέρευση των επισκεπτών, είτε είναι μεμονωμένοι είτε οργανωμένες ομάδες. Θα συνεισφέρει μ' αυτόν τον τρόπο στη δημιουργία ενός ολοκληρωμένου δικτύου υποδομών που θα προσφέρει τις απαραίτητες υπηρεσίες στον επισκέπτη εφόσον βέβαια τηρηθεί το υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο για τους χώρους κατασκήνωσης.

Η λίμνη μετά την επανασύστασή της προσφέρεται και για **δραστηριότητες μέσα στο νερό - κωπηλασία, κανό, κολύμβηση, βόλτα με βάρκες** –προσελκύοντας μικρούς και μεγάλους επισκέπτες ως νέος χώρος αναψυχής. Οι δραστηριότητες αυτές απαιτούν τη δημιουργία υποδομών και την κατάλληλη διαμόρφωση του χώρου (π.χ. δημιουργία προβλήτας). Το έργο της κατασκευής κωπηλατοδρομίου θα αποτελέσει σημαντικό έργο για όλη την Μαγνησία, μια περιοχή με παράδοση στο ναυταθλητισμό και ειδικότερα στην κωπηλασία. Τέλος, μια ακόμη δραστηριότητα σχετική με το νερό που θα μπορούσε μακροπρόθεσμα να λάβει χώρα στη λίμνη αποτελεί και το **ερασιτεχνικό ψάρεμα**, όταν το επιτρέψουν οι συνθήκες καθώς η λίμνη είναι υπό δημιουργία και δεν έχουν διαμορφωθεί πλήρως τα πεδία διαβίωσης και αναπαραγωγής των ψαριών. Σε κάθε περίπτωση, οι δραστηριότητες που έχουν ως βάση το νερό θα μπορούν να υλοποιηθούν μετά την πάροδο εύλογου χρονικού διαστήματος και σε συνάρτηση με την εξέλιξη του υγροτοπικού οικοσυστήματος.

Προτείνεται επίσης η **αναβίωση παλαιότερων γιορτών στην περιοχή**, όπως η «Γιορτή της ανθισμένης αμυγδαλιάς» και η «Ψαράδικη βραδιά» καθώς και μια διοργάνωση που θα απευθύνεται τόσο στο ευρύ κοινό όσο και σε υπηρεσίες, τοπικές αρχές και Μ.Μ.Ε., διάρκειας 2-3 ημερών, η οποία θα περιλαμβάνει:

- Ημερίδες για περιβαλλοντικά θέματα σχετικά με τη λίμνη
- Εκθέσεις και προβολή τοπικών προϊόντων
- Διανομή ενημερωτικού υλικού για τη λίμνη
- Εκδηλώσεις για παιδιά
- Μουσικές εκδηλώσεις
- Ξεναγήσεις στην περιοχή και ορνιθοπαρατήρηση

Η συγκεκριμένη διοργάνωση θα μπορούσε να πραγματοποιείται σε συγκεκριμένη περίοδο κάθε χρόνο, ώστε να αποτελέσει θεσμό για την περιοχή, με τη συνεργασία του Φορέα Διαχείρισης και του Δήμου/Περιφέρειας.

Σε προηγούμενο κεφάλαιο αναφέρθηκε η λειτουργία του Εκθεσιακού χώρου στην περιοχή της Κάρλας, η συμβολή του οποίου είναι εξαιρετικά σημαντική σε επίπεδο εκπαίδευσης και περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης των πολιτών. Στο παραπάνω μουσείο προτείνεται η δημιουργία χώρου όπου θα πραγματοποιείται **πώληση αναμνηστικού/ενημερωτικού υλικού**, σχετικό με το οικολογικό και πολιτιστικό προφίλ της περιοχής, καλύπτοντας την ανάγκη των επισκεπτών για επιπλέον γνώση σχετικά με το θεματικό περιεχόμενο του Μουσείου και συνεισφέροντας στα λειτουργικά έξοδα του Μουσείου.

Με βάση τις παραπάνω προτάσεις μπορεί να επιτευχθεί η επιτυχημένη βελτίωση της δυναμικής της περιοχής της λίμνης Κάρλας με την προϋπόθεση να υπάρξουν επενδύσεις, δημόσιες και ιδιωτικές, που θα βασίζονται σε όραμα και προοπτική. Με τον τρόπο αυτό η περιοχή θα αποτελέσει πόλο έλξης για πολλές ομάδες επισκεπτών (π.χ. περιηγητές, φυσιολάτρες, εκδρομείς Σαββατοκύριακου, ομάδες σχολείων, επιστήμονες κ.α.) προωθώντας διαφορετικές μορφές «ήπιου» τουρισμού που θα συμβάλλουν στην προσπάθεια ανάπτυξης ενός υγιούς μοντέλου τουριστικής ανάπτυξης προβάλλοντας ταυτόχρονα την πολιτιστική της κληρονομιά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

6. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η παρούσα μελέτη σκοπό είχε να αναδείξει την πολιτιστική και φυσική κληρονομιά της ευρύτερης περιοχής της Κάρλας και να διερευνήσει αν τα παραπάνω θα μπορούσαν να αποτελέσουν κίνητρο για την ανάπτυξή της μέσα από εναλλακτικές μορφές τουρισμού, διατηρώντας την ταυτότητά της και ενισχύοντας την ανταγωνιστικότητα της.

Ωστόσο, σήμερα η λίμνη Κάρλα παρά τον φυσικό και πολιτιστικό πλούτο που διαθέτει δεν φαίνεται να διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην περιφερειακή τουριστική βιομηχανία, αντιθέτως παρουσιάζει σημαντικές αδυναμίες και ελλείψεις ως προς το τουριστικό προϊόν και τις παρεχόμενες υπηρεσίες, αποδεικνύοντας ότι η περιοχή δεν συμβάλλει στην αυξημένη ικανοποίηση και θετική εμπειρία του επισκέπτη. Οι σχεδόν ανύπαρκτες τουριστικές υποδομές και δραστηριότητες και η απουσία υπηρεσιών υψηλής ποιότητας λειτουργούν ως τροχοπέδη της τουριστικής ανάπτυξης. Η τοπική οικονομία δεν είναι αρκετά αναπτυγμένη και, κατά συνέπεια, πάσχει από διαρθρωτική ανεργία και εσωτερική μετανάστευση.

Από την άλλη πλευρά όμως η αξιοποίηση της υφιστάμενης και μελλοντικής δυναμικής της περιοχής και των πλεονεκτημάτων που παρουσιάζει μπορούν να ανατρέψουν την παρούσα κατάσταση και ν' αλλάξουν την εικόνα της, καθιστώντας την πόλο έλξης για συγκεκριμένες κατηγορίες τουριστών. Ειδικότερα, η αξιοποίηση της πλούσιας ορνιθοπανίδας της λίμνης θα μπορούσε να προσελκύσει ορνιθοπατηρητές όχι μόνο από τη χώρα μας αλλά και από την υπόλοιπη Ευρώπη ενώ το ιδιαίτερο φυσικό περιβάλλον αποτελεί ευκαιρία ανάπτυξης του οικοτουρισμού. Η συγκεκριμένη μορφή τουρισμού μπορεί να προάγει την προστασία των περιοχών ενισχύοντας την τοπική οικονομία, δημιουργώντας νέες θέσεις εργασίας και πηγές εισοδήματος στον τοπικό πληθυσμό ενώ παράλληλα μπορεί να ευαισθητοποιήσει τους κατοίκους των περιοχών καθώς και τους τουρίστες για την αναγκαιότητα διατήρησης του φυσικού και πολιτισμικού πλούτου. Στόχος θα πρέπει να είναι τουριστικά έργα μικρής κλίμακας, όπου οι ντόπιοι κάτοικοι θα έχουν τον έλεγχο ώστε να μπορούν να προωθήσουν την αειφορία, επιτρέποντας στις τοπικές κοινότητες να βελτιώσουν την ευημερία τους, να διατηρήσουν τις παραδοσιακές

κοινωνικο-πολιτιστικές αξίες και να ενισχύσουν την τοπική τους ταυτότητα, προσανατολισμένες γύρω από τη φυσική και πολιτιστική κληρονομιά της περιοχής.

Έμφαση θα πρέπει να δοθεί και στον πολιτιστικό πλούτο της περιοχής, ιδίως στα αρχαιολογικά ευρήματα, τα οποία ήρθαν στο φως τα τελευταία είκοσι χρόνια αλλά και στα αξιόλογα πολιτιστικά μνημεία, τα οποία αν αναδειχτούν σωστά μπορούν να προσελκύσουν συγκεκριμένη μερίδα επισκεπτών που ενδιαφέρονται για τον πολιτιστικό τουρισμό. Επίσης, η ανάδειξη του πολιτισμού της περιοχής της Κάρλας μέσα από τη διατήρηση των τοπικών ηθών και εθίμων και τη στήριξη των παραδοσιακών δραστηριοτήτων μπορεί να συμβάλλει στην κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη της.

Σε κάθε περίπτωση, για την επίτευξη των στόχων που θα οδηγήσει στην ανάπτυξη της περιοχής απαιτείται η συνεργασία των τοπικών, περιφερειακών και κεντρικών φορέων ενώ δεδομένη θεωρείται η συνεργασία μεταξύ του ιδιωτικού και του δημόσιου τομέα. Ιδιαίτερη σημασία πρέπει να δοθεί στην τοπική κοινωνία, αφού η διαμόρφωση του τελικού τουριστικού προϊόντος και των παρεχόμενων υπηρεσιών θα αποτελέσει αποκλειστική αρμοδιότητά της και από αυτή θα εξαρτηθεί η αύξηση της επισκεψιμότητας και η ικανοποίηση του επισκέπτη. Ξεχωριστή θέση σε όλη αυτή την διαδικασία έχει ο Φορέας Διαχείρισης της περιοχής, ο οποίος μέσα από την προσπάθεια για προστασία και διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος, καθορίζει σε σημαντικό βαθμό την εξέλιξη της περιοχής αναδεικνύοντας τη φυσική και πολιτιστική κληρονομιά της.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ

Εικόνα 1: Ανάκτηση 23/2/2020 από

<https://www.travelpass.gr/2014/01/%CE%BB%CE%AF%CE%BC%CE%BD%CE%B5%CF%82-plitvice-%CF%80%CE%B1%CF%81%CE%B1%CE%BC%CF%85%CE%B8%CE%AD%CE%BD%CE%B9%CE%BF%CF%82-%CF%84%CF%8C%CF%80%CE%BF%CF%82-%CE%BA%CF%81%CE%BF%CE%B1%CF%84%CE%AF%CE%B1/>

Εικόνα 2: Ανάκτηση 23/2/2020 από

<https://gr.depositphotos.com/119666296/stock-photo-plitvice-croatia-july-29-tourist.html>

Εικόνα 3: Ανάκτηση 23/2/2020 από

<https://www.independent.co.uk/travel/uk/lake-district-best-things-to-do-see-beatrix-potter-scafell-pike-a8400801.html>

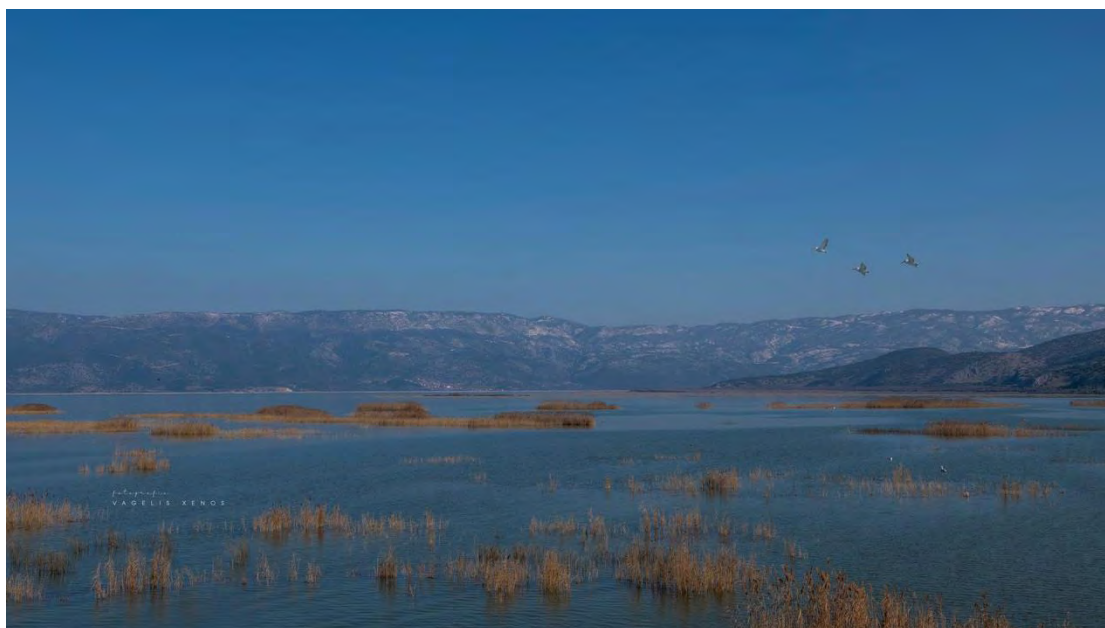
Εικόνα 4: Ανάκτηση 23/2/2020 από

<https://www.newsbeast.gr/travel/destinations/arthro/2104046/limni-kerkini-ena-taxidi-galinis>

Εικόνα 5: Νεολιθικός οικισμός στη θέση «Θερμοκήπια». Οικία Α και περίβολος, Κάτοψη (Αρχείο: Β. Αδρύμη-Σισμάνη)

Εικόνα 6: Το οικιστικό σύνολο Ζ - Θ στην Τσιγγενίνα (Πηγή: Δ. Αγνουσιώτης)

Εικόνα 7: Κάτοψη αγροικίας «Τσερλή» (Πηγή: Σ. Καραπάνου)

Εικόνα 8: Λίμνη Κάρλα
(Πηγή: Βαγγέλης Ξένος)

Εικόνα 9: Ορνιθοπανίδα στην Κάρλα
(Πηγή: Βαγγέλης Ξένος)

Εικόνα 10: Ορνιθοπανίδα στην Κάρλα
(Πηγή: Βαγγέλης Ξένος)

Εικόνα 11: Ήταυρος (*Botaurus stellaris*)
(Ανάκτηση 23/2/2020 από
<https://www.larissanet.gr/2017/04/17/o-itavros-to-mythiko-teras-tis-karlas/>)

Εικόνα 12: Κιρκινέζι (Falco tinnunculus)
(Ανάκτηση 23/2/2020 από wikipedia.org)

Εικόνα 13: Άγιος Νικόλαος Καναλίων
(Ανάκτηση από προσωπικό αρχείο)

Εικόνα 14: Ιερά Μονή Μεταμόρφωσης του Σωτήρος Φλαμουρίου
(Ανάκτηση 23/2/2020 από <https://www.monastiria.gr/osios-symeon-pilio/>)

Εικόνα 15: Οικισμός Κερασιάς
(Πηγή: Λίμνη Κάρλα - περιπατητικός οδηγός. Αθήνα: Med-INA)

Εικόνα 16: Πέτρινο Γεφύρι Κερασιάς

(Ανάκτηση 23/2/2020 από

https://www.flickr.com/photos/pantelis_sampanis/42788904282)

Εικόνα 17: Οικισμός Κεραμιδίου

(Ανάκτηση 23/2/2020 από

<https://pagasitikosnews.com/featured/dimoprathike-se-chrono-rekor-to-ergo-tis-kataskeyis-toy-dromoy-14chlm-keramidi-rakopotamos/>)

Εικόνα 18: Το Εθνικό Μονοπάτι Ο2 (Κεραμίδι)
 (Πηγή: Λίμνη Κάρλα -περιπατητικός οδηγός. Αθήνα: Med-INA)

Εικόνα 19: Μουσείο Λιμναίου Πολιτισμού ΚΕ.ΜΕ.ΒΟ.
 (Ανάκτηση από προσωπικό αρχείο)

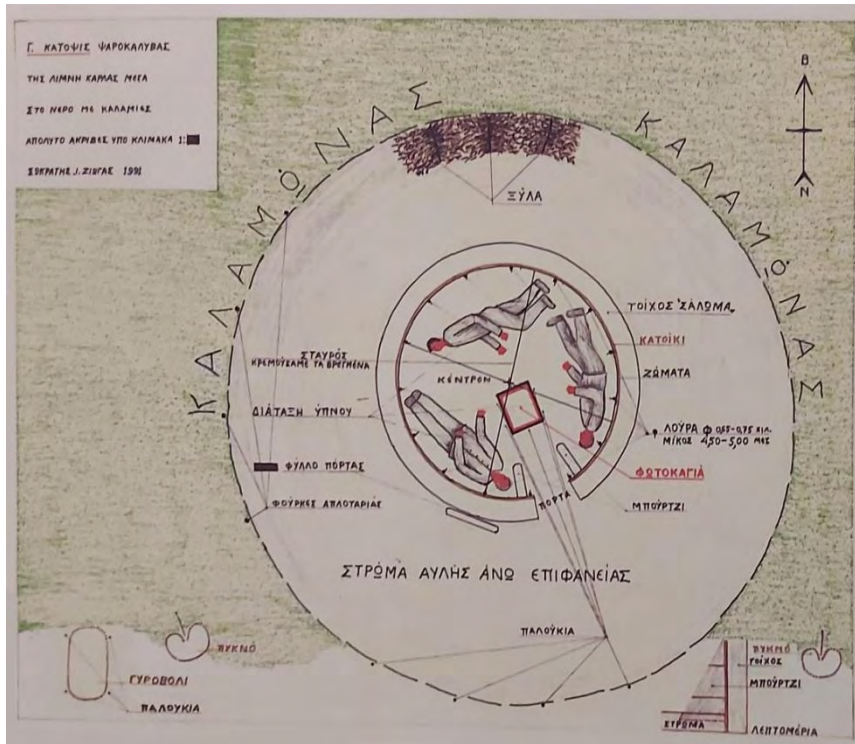

Εικόνα 20: Άδειες αλλοιώς
(Ανάκτηση από προσωπικό αρχείο από το Μουσείο Λιμναίου Πολιτισμού ΚΕ.ΜΕ.ΒΟ.)

Βούλα Παπαϊωάννου, Βάρκες. Κανάλια Βόλου
Θεσσαλίας, 1945-1946. Φωτογραφικό αρχείο Μουσείου
Μπεντάκη

Εικόνα 21: Φωτογραφικό αρχείο Β. Παπαϊωάννου
(Ανάκτηση από προσωπικό αρχείο από το Μουσείο Λιμναίου Πολιτισμού
ΚΕ.ΜΕ.ΒΟ.)

Εικόνα 22: Κάτοψη ψαροκαλύβας (Ανάκτηση από προσωπικό αρχείο από το Μουσείο Λιμναίου Πολιτισμού ΚΕ.ΜΕ.ΒΟ. - Φωτογραφία: Σ. Ζιώγας, 1991)

Εικόνα 23: Τα ψάρια και τα πουλιά της Κάρλας (Ανάκτηση από προσωπικό αρχείο από το Μουσείο Λιμναίου Πολιτισμού ΚΕ.ΜΕ.ΒΟ.)

Εικόνα 24: Εκθεσιακό Κέντρο Φυσικής Ιστορίας και Πολιτισμού λίμνης Κάρλας και Μαυροβουνίου
(Πηγή: Φ.Δ.Κα.Μα.Κε.Βε.Δε.Πη)

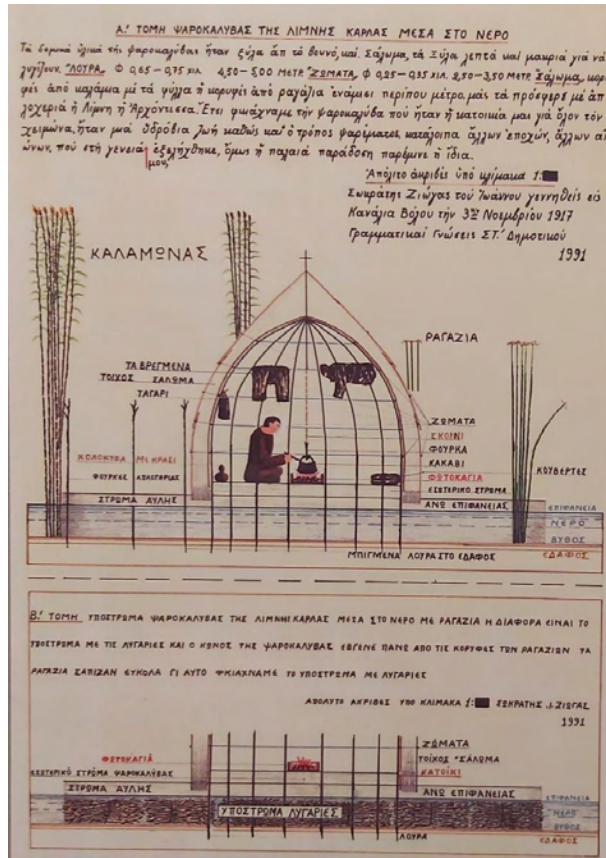
Εικόνα 25: Εκθεσιακό Κέντρο Φυσικής Ιστορίας και Πολιτισμού λίμνης Κάρλας και Μαυροβουνίου - Αίθουσα αφιερωμένη στο φυσικό περιβάλλον
(Πηγή: Φ.Δ.Κα.Μα.Κε.Βε.Δε.Πη)

Εικόνα 26: Εκθεσιακό Κέντρο Φυσικής Ιστορίας και Πολιτισμού λίμνης Κάρλας και Μαυροβουνίου - Αίθουσα αφιερωμένη στο λιμναίο πολιτισμό (Πηγή: Φ.Δ.Κα.Μα.Κε.Βε.Δε.Πη)

Εικόνα 27: Ομοίωμα του караβιού της Κάρλας στον εξωτερικό χώρο του Εκθεσιακού Κέντρου Φυσικής Ιστορίας και Πολιτισμού λίμνης Κάρλας και Μαυροβουνίου (Ανάκτηση από προσωπικό αρχείο)

Εικόνα 28: Η ψαροκαλύβα της Κάρλας

(Ανάκτηση από προσωπικό αρχείο από το Εκθεσιακό Κέντρο Φυσικής Ιστορίας και Πολιτισμού λίμνης Κάρλας και Μαυροβουνίου - Φωτογραφία: Σ. Ζιώγας, 1991)

Εικόνα 29: Απλώνοντας τα δίχτυα

(Πηγή: Αρχείο Τ. Τλούπα)

Εικόνα 30: Τα ψάρια της Κάρλας - 1953

(Πηγή: Αρχείο Τ. Τλούπα)

Εικόνα 31: Ψαράδες στη λίμνη Κάρλα – 1952

(Πηγή: Αρχείο Τ. Τλούπα)

Εικόνα 32: Ψαροκαλύβα στη λίμνη Κάρλα
(Πηγή: Αρχείο Δ. Λέτσιου)

Εικόνα 33: Η αποξήρανση της λίμνης Κάρλας
(Πηγή: Αρχείο Τ. Τλούπα)

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΧΑΡΤΩΝ

Χάρτης 1: Ανάκτηση 23/2/2020 από

<https://www.plitvice-lakes.info/maps/map-plitvice-lakes1/>

Χάρτης 2: Εκθεσιακό Κέντρο Φυσικής Ιστορίας και Πολιτισμού λίμνης Κάρλας και Μαυροβουνίου

Χάρτης 3: Φ.Δ.Κα.Μα.Κε.Βε.Δε.Πη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ**ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ**

Αγνουσιώτης, Δ. (2008). *Η μεσοελλαδική κατοίκηση στη Θεσσαλία. Μαρτυρίες από ένα σύνθετο οικιστικό σύνολο του οικισμού της «Τσιγγενίνας» στην περιοχή της λίμνης Κάρλας*. Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Σχολή Επιστημών του Ανθρώπου, Τμήμα Ιστορίας Αρχαιολογίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας

Αγνουσιώτης, Δ. & Αδρύμη – Σισμάνη, Β. (2009). Η Μέση εποχή του Χαλκού στη Θεσσαλία. Μαρτυρίες από ένα οικιστικό σύνολο του οικισμού της «Τσιγγενίνας» στην περιοχή της λίμνης Κάρλας. Στο Πρακτικά 3ου Αρχαιολογικού Έργου Θεσσαλίας και Στερεάς Ελλάδας, Μάρτιος 2009 (επιστ. επιμ. Α. Μαζαράκης) Βόλος: Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Ι.Α.Κ.Α.

Αδρύμη – Σισμάνη, Β. (2013). Αγρότες και ψαράδες «Παρά καλλίναον βοιβίαν λίμναν». *Ανάσκαμμα*, 6 (2013), σελ. 49-62

Αλέγρας, Γ. (2003). Περιβάλλον, Τοπική Ανάπτυξη και Αγροτική Διαφοροποίηση. Στο Η. Μπεριάτος – Δ. Ψαλτόπουλος, *Περιβάλλον και Ανάπτυξη της Υπαίθρου*, 1η εκδ. Αθήνα: Θεμέλιο

Ανδριώτης, Κ. (2005). *Τουριστική Ανάπτυξη & Σχεδιασμός*. Αθήνα: Σταμούλη Α.Ε.

Ανδριώτης, Κ. (2008). *Αειφορία και Εναλλακτικός Τουρισμός*. Αθήνα: Σταμούλη Α.Ε.

Αποστολόπουλος, Κ. & Σδράλη, Δ. (2009). *Εναλλακτικός και Ήπιος τουρισμός υπαίθρου, θεωρητική προσέγγιση και εφαρμογές*. Αθήνα: ΕΛΛΗΝΟΕΚΔΟΤΙΚΗ

Βαρτζιώτη, Ο. (2005). Η λέξη πολιτισμός και η σημασία της. *Ελληνικά*, 55 (2)

Γαραντζιώτη, Ι. (2015). Η πολιτιστική κληρονομιά υπέρτατο αναπτυξιακό εργαλείο για την ανάταξη της χώρας από την κρίση. Η σημασία της UNESCO για την προστασία της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς. *Εθνική Σχολή Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης, Τμήμα Διοίκησης και Οικονομικής Διαχείρισης*

Δεκλερής, Μ. (1995). «Ο Δωδεκάδελτος του περιβάλλοντος - Αρχές της Βιωσίμου Αναπτύξεως». Αθήνα: Σάκκουλας

Δόδουρας, Σ., Λυρατζάκη, Ε. & Παπαγιάννης, Θ. (2014). Λίμνη Κάρλα – περιπατητικός οδηγός. Αθήνα: Med-INA

Εκθεσιακός χώρος Φυσικής Ιστορίας & Πολιτισμού Κάρλας (2020)

Ζαλίδης, Γ., Δημητριάδης, Ξ. & Χατζηγιαννάκης, Σ. (1995). Ο ιδεότυπος της τέως λίμνης Κάρλας ως βάση αξιολόγησης των προταθεισών λύσεων κατασκευής του ομώνυμου ταμιευτήρα. Ελληνικό Κέντρο Βιοτόπων – Υγροτόπων (Ε.Κ.Β.Υ.)

Ηγουμενάκης, Ν. & Κραβαρίτης, Κ. (2004). Τουρισμός. Βασικές έννοιες. Αθήνα: Interbooks

Καραβασίλη, Μ. (2000). Προστασία και Συντήρηση Νεότερης Μνημειακής Κληρονομιάς: Ο υλικός και ο ανθρώπινος χώρος στο Ιστορικό Αγροτοβιομηχανικό Συγκρότημα της Lake Copais Co. στην Κωπαίδα. Διδακτορική διατριβή, Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Τμήμα Επικοινωνίας & Μ.Μ.Ε.

Καραπάνου, Σ. (2015). Η Ελληνιστική αγροικία στη θέση «Τσερλή» Καλαμακίου, Ανατολική Θεσσαλία. Λάρισα: Υπουργείο Πολιτισμού, Παιδείας και Θρησκευμάτων, Εφορεία Αρχαιοτήτων Λάρισας

Καραχάλης, Ν-Γ. (2007). Πολιτισμός και Τοπική Ανάπτυξη: Ο ρόλος των πολιτιστικών και τουριστικών περιοχών στη σύγχρονη πόλη. Διδακτορική διατριβή, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Τμήμα Οικονομικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης,

Κοβάνη, Ε. (2002). Λιμνών Αποξηράνσεις, μελέτη αειφορίας και πολιτιστικής ιστορίας. Αθήνα: Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών

Κοκκώσης, Χ. – Τσάρτας, Π. (2001). Βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη και περιβάλλον. Αθήνα: Κριτική

Κοκκώσης, Χ., Τσάρτας, Π. & Γκρίμπα, Ε. (2011). Ειδικές και Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού. Αθήνα: Κριτική

Κόνσολα, Ν. (1995). Η Διεθνής προστασία της παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς. Αθήνα: Παπαζήση

- Κόνσολα, Ν. (2006). Πολιτιστική Ανάπτυξη και Πολιτική. Αθήνα: Παπαζήση
- Κόνσολα, Ν. & Καραχάλης, Ν. (2010). Πολιτιστική Δράση και Τοπική Ανάπτυξη: Τα φεστιβάλ στις ελληνικές πόλεις της περιφέρειας, άρθρο στο Μητούλα Ρ. (επ.), Πρακτικά 16ου Συνεδρίου Συλλόγου Ελλήνων Περιφερειολόγων – Η Περιφερειακή Διάσταση της Νέας Στρατηγικής ΕΥΡΩΠΗ 2020, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο – ΣΕΠ, Αθήνα (2010), σελ. 364-375
- Κόνσολα, Ν. (2013). Στρατηγικό σχέδιο πολιτιστικού τουρισμού για την Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου. Στο Ελληνικό τμήμα της Ευρωπαϊκής Εταιρείας Περιφερειακής Επιστήμης (ERSA-GR), 11ο Τακτικό επιστημονικό συνέδριο Αγροτική οικονομία, ύπαιθρος χώρος, περιφερειακή και τοπική ανάπτυξη, Πάτρα, 14 -15 Ιουνίου.
- Κούρτης, Π. (2004). Η SWOT ανάλυση: ένα χρήσιμο αλλά όχι αυτοδύναμο εργαλείο στρατηγικού σχεδιασμού. Αθήνα: Παπαζήση
- Κουτσοουρίδης, Α. – Λαγκόνε, Μ.(2016). Πιλοτική Μελέτη Τουριστικής Ανάπτυξης Λιμναίας περιοχής με τη συμβολή των ΣΓΠ και της τηλεπισκόπησης. Η περίπτωση της Λίμνης Πλαστήρα. Διπλωματική εργασία, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Πολυτεχνική Σχολή, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας & Ανάπτυξης
- Λαγός, Δ. (2005). Τουριστική Οικονομική. Αθήνα: Κριτική
- Λεφούσης, Η. (1997). Κανάλια και Κάρλα τέως Δήμος Βοίβης, οι άνθρωποι, ο τόπος, η λίμνη. Βόλος: Κοινότητα Καναλιών, Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία Καναλιών
- Λουκάτος, Α., Αντζουλάτος, Γ. & Πραγιάτη, Μ. (2003). Περιβάλλον και γεωργική ανάπτυξη στο νησιωτικό χώρο: η περίπτωση της Βόρειας Κεφαλονιάς. Στο Η. Μπεριάτος – Δ. Ψαλτόπουλος, Περιβάλλον και Ανάπτυξη της Υπαίθρου, 1η Εκδ. Αθήνα: Θεμέλιο
- Μπεριάτος, Η. (2019). Η σημασία του Χωρο(σταξ)ικού σχεδιασμού γενικά και ειδικότερα για την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος, της κτισμένης κληρονομιάς και του τοπίου. Διάλεξη στα πλαίσια Προγραμμάτων Μεταπτυχιακών Σπουδών του ΤΜΧΠΠΑ, 19/10/2019, Βόλος
- Πούλιος, Ι., Αλιβιζάτου, Μ., Αραμπατζής, Γ., Γιαννακίδης, Α., Καραχάλης, Ν., Μάσχα, Ε., Μούλιου, Μ., Παπαδάκη, Μ., Προσύλης, Χ. & Τουλούπα, Σ. (2015).

Πολιτισμική Διαχείριση, Τοπική Κοινωνία και Βιώσιμη Ανάπτυξη. Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών [Ανάκτηση 28/10/19 από <https://repository.kallipos.gr/cloud-reader-lite/index.html?epub=exports/2392/unzipped>]

Πυργάκη, Μ. (2009). Λιμναίοι πολιτισμοί της προϊστορίας. Διάλεξη στο πλαίσιο έκθεσης με τίτλο L' IMAGINAIRE LACUSTRE, Visions d'une civilisation engloutie (31 octobre 2008 au 7 juin 2009), Αθήνα

Ρούσκας, Γ. (2001). Η Επιστροφή της Κάρλας. Αθήνα: Ρούσκας

Σιούτη, Γ. (1993). Δίκαιο Περιβάλλοντος. Αθήνα – Κομοτηνή: Σάκκουλας

Σιούτη, Γ. (2011). Εγχειρίδιο Δικαίου Περιβάλλοντος. Αθήνα – Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας

Σφακιανάκης, Μ. (2000). Εναλλακτικές μορφές τουρισμού. Αθήνα: «ΕΛΛΗΝ» - Γ. ΠΑΡΙΚΟΣ & ΣΙΑ Ε.Ε.

Σωφρονίδου, Μ. (2009). Ο προϊστορικός λιμναίος οικισμός του Δισπηλιού Καστοριάς. *Ανάσκαμμα*, 10 (2009), σελ. 9-26

Τζουνοπούλου, Μ. (2016). Η διαχείριση και προστασία των ακίνητων μνημείων ως στοιχείων της πολιτιστικής κληρονομιάς-Περιορισμοί στο δικαίωμα της ιδιοκτησίας. Διπλωματική εργασία, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Νομική Σχολή

Τσάρτας, Π. (2010). Ελληνική Τουριστική Ανάπτυξη. Αθήνα: Κριτική

Τσιούρης, Σ. & Γεράκης, Π. (1991). Υγρότοποι της Ελλάδας. Αξία – Αλλοιώσεις – Οικολογίας & Προστασίας του Περιβάλλοντος. Τμήμα Γεωπονίας, IUCN, Θεσσαλονίκη

Φ.Δ.Π.Ο.Κα.Μα.Κε.Βε. (2006). Μελέτη ανάδειξης περιβάλλοντος Κάρλας – Σχέδιο διαχείρισης επισκεπτών. Φορέας Διαχείρισης της Περιοχής Κάρλας-Μαυροβουνίου-Κεφαλοβρύσου Βελεστίνου – Δέλτα Πηνειού (αδημοσίευτο αρχείο)

Χριστοφιλόπουλος, Δ. (2005). Πολιτιστικό Δίκαιο, Προστασία Πολιτιστικών Αγαθών. Αθήνα: Σακκούλας

Ψιλοβίκος, Α. & Παλικαρίδου, Α. (1999). Μεταβολές της στάθμης της έκτασης και του όγκου της τέως λίμνης Κάρλας κατά τον χρόνο λειτουργίας της. Πρακτικά 5ου Πανελληνίου Γεωγραφικού Συνεδρίου (αδημοσίευτο αρχείο).

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

Bachleitner, R. & Zins, A. (1999). Cultural tourism in rural communities: The residents' perspective. *Journal of Business Research*, 44(3), pp. 199-209

Blamey, R. (1997). Ecotourism: The Search for an Operational Definition. *Journal of Sustainable Tourism*, 5 (2), pp. 109-130 doi: 10.1080/09669589708667280

Boniface, B. & Cooper, C.P. (2001). *Worldwide Destinations: The Geography of Travel and Tourism*. Oxford: Butterwothr-Heinemann

Bums, P. & Sancho, M. (2003). Local perceptions of tourism planning: The case of Cuellar, Spain. *Tourism Management*, 24 (2003), pp. 331 - 339

Butler, R. (1999). Sustainable tourism: A state-of-the-art review. *Tourism Geographies*, 1(1) pp. 7-25, doi:10.1080/14616689908721291

Ceballos-Lascurain, H. (1987). The future of ecotoutism. *Mexico Journal*, (January), pp. 13-14

Cohen, E. (1989). Primitive and remote: Hill tribe trekking in Thailand. *Annals of Tourism Research*, 16(1), pp. 30-61 doi: 10.1016/0160-7383(89)90029-7

Cooper, C. (2006). Lakes as Tourism Destination Resources. In C.M. Hall & T. Harkonen (Eds) *Lake Tourism: An Intergrated Approach to Lacustrine Tourism*. Clevedon-Buffalo-Toronto: Channel View Publications

Cullinane, S. & Cullinane, K. (1999). Attitudes towards traffic problems and public transport in the Dartmoor and Lake District National Parks. *Journal of Transport Geography*, 7 (1), pp. 79-87 doi:org/10.1016/S0966-6923(98)00027-1

Deacon, H., Dondolo, L., Mrubata, M. & Prosalendis, S. (2004). *The Subtle Power of Intangible Heritage: Legal and Financial Instruments for Safeguarding Intangible Heritage*. Cape Town: Human Sciences Research Council

Dodouras, S., Lyratzaki, I. (2012) Culture and wetlands in the Mediterranean: The case of lake Karla, Greece. Oral presentations: Ecosystem goods and services: social and cultural values, International Conference MarCoastEcos2012, Tirana, Albania, 25-28 April 2012

du Cros, H. (2001). A new model to assist in planning for sustainable cultural heritage tourism. *International Journal of Tourism Research* 3(2):165-170 doi:10.1002/jtr.297

du Cros, H. & McKercher, B. (2002). *Cultural Tourism*. 2nd edit. London and New York: Routledge

Eagleton, T. (2000). *The Idea of Culture*. Blackwell Publishing

Fadali, E. & Shaw, W.D. (1998). Can recreation values for a lake constitute a market for banked agricultural water? *Contemporary Economic Policy*, 16 (4) pp. 433-41

Fennell, D.A. (1999). *Ecotourism: An Introduction*. London: Routledge Publication

Gerakis, P. (1992). *Conservation and Management of Greek wetlands*. IUCN, Gland

Gracan, D., Zadel, Z. & Rudancic – Lugaric, A. (2011). Management of Sustainable Tourism Development: Case study Plitvice lakes National, Park. *International Journal of Management Cases*, 13 (4) pp. 24-33

Gursoy, D., Chi, C. & Dyer, P. (2010). Locals' attitudes toward mass and alternative tourism: The case of Sunshine Coast, Australia. *Journal of Travel Research*, 49 (3), pp. 381-394

Hall, C.M. & Harkonen, T. (2006). *Lake Tourism: An Intergrated Approach to Lacustrine Tourism* Ηλεκτρονική πρόσβαση στο:

https://books.google.gr/books?id=0FvHzY31FFsC&pg=PR4&lpg=PR4&dq=Hall+%26+Harkonen+lake+tourism&source=bl&ots=r7fLqLg8yl&sig=ODWmmNA8xH-5EVsXz6RrF0g9aAY&hl=el&sa=X&ved=2ahUKEwui6aOey_beAhVFalAKHSOLAuAQ6AEwC3oECAMQAQ#v=onepage&q=Hall%20%26%20Harkonen%20lake%20tourism&f=false. [Ανακτήθηκε 16/11/2019]

Hashimoto, M. & Barret, B.F.D. (eds)(1991). *Guidelines on Lake Management Volume 2 Socio-economic Aspects of Lake Reservoir Management*. Washington, DC:United Nations Environment Program

- Hill, T., & Westbrook, R. (1997). SWOT Analysis: It's time for a Product Recall. *Long Range Planning*, 30(1), pp. 46-52
- Kamarianos, A., Karamanlis, X., Dellis, S. & Kilikidis, S. (1992). Ecological studies on the Kerkini reservoir (N.Greece), *GeoJournal*, 28, pp. 73-80
- Lenzerini, F. (2011). Intangible Cultural Heritage: the living culture of people. *European Journal of International Law*, 22 (1), pp. 101-120
- Leslie, D. (1986). Tourism and conservation in National Parks. *Tourism Management*, 7 (1), pp. 52-56 doi:org/10.1016/0261-5177(86)90057-9
- Lickorish, L. & Jenkins, C. (2004). Μια Εισαγωγή στον Τουρισμό. Αθήνα: Κριτική
- Marcovic, I., Pejnovic, D., Boranic & Zivoder, S. (2013). Influence of tourism development on sustainability of local communities in natural protected areas, case study of Plitvice lakes National Park. *International Critical Tourism Studies Conference V*, at Sarajevo, Bosnia & Herzegovina, doi: 10.13140/2.1.3470.6241
- Nicholson, N. (1963). *Portrait of the Lakes*, London: Robert Hale.
- Oglethorpe, D. & Miliadou, D. (2000). Economic Valuation of the Non-use Attributes of a Wetland: A Case-study for Lake Kerkini. *Journal of Environmental Planning and Management*, 43 (6), pp. 755-767
- Oikonomou, A., Katsiapi, M., Karayanni, H., Moustaka, M. & Kormas, K. (2012). Plankton microorganisms coinciding with two consecutive mass fish kills in a newly reconstructed lake. *Scientific World Journal*, 2012, Article ID 504135
- Page, S. (2003). Εισαγωγή στον Τουρισμό. Αθήνα: Παπαζήση
- Ramsar COP8 (2002). *Wetlands: water, life and culture*. 8th Meeting of the Conference of the Contracting Parties to the Convention on Wetlands. Valencia
- Richards, G. (1996). *Cultural Tourism in Europe*. UK: Wallingford
- Rodwell, D. (2007). *Conservation and sustainability in historic cities*. Oxford: Blackwell

Sarup, M. (1996). *Identity, Culture and the Post modern World* (1η εκδ.). Edinburgh: Edinburgh University Press

Scott, A. (2010). *The Cultural Economy of Landscape and Prospects for Peripheral Development in the Twenty-first Century: The Case of the English Lake District*. *European Planning Studies*, 18 (10), pp. 1567-1589

Shah, A. S. (2012). *Tourism and lake sustainability. A case study of Dal Lake*. *International Journal of Environmental Sciences*, 1 (4), pp. 230-234

Sharpley, R. (2009). *The English Lake District – national park or playground?* In W. Frost & C.M. Hall (Eds) *Tourism and National Parks: International perspectives on development, histories and change*. London and New York: Routledge

Simpson, K. (2001). *Strategic planning and community involvement as contributors to sustainable tourism development*. *Current Issues in Tourism*, 4(1), pp. 3-41
doi.org/10.1080/13683500108667880

Vukadin, I.M. (2016). *Sustainability Issues in Management of Tourism in Protected Areas: Case Study of Plitvice Lakes National Park*. In: L. Dwyer, R. Tomljenovic & S. Corak, (Eds.) *Evolution of Destination Planning and Strategy The Rise of Tourism in Ctoatia*. Palgrave macmillan. Ηλεκτρονική πρόσβαση στο:
https://books.google.gr/books/about/Evolution_of_Destination_Planning_and_St.html?id=hrGVDQAAQBAJ&redir_esc=y, pp. 201-219. [Ανακτήθηκε 10-11-2019]

Wallace, G. & Pierce, S. (1996). *An evaluation of ecotourism in Amazonas, Brazil*. *Annals of Tourism Research*, 23 (4), pp. 843-873

Wearing, S. & J. Neil (1999). *Ecotourism: Impacts, Potentials and Possibilities*. Oxford, UK: Butterworth Heinemann.

Weihrich, H. (1982). *The TOWS matrix: Tool for situational analysis*. *Long Range Planning*, Vol. 15, pp. 54-66 (στο Κούρτης)

Zalidis, G.-Mantzavelas, A.(Eds)(1994). *Inventory of Greek Wetlands as Natural Resources (First approximation)*. Thessaloniki: Greek Biotope/Wetland Centre (EKBY)

Zalidis, G. – Gerakis, A. (1999). Evaluating sustainability of watershed resources management through wetland functional analysis. *Environmental Management*, 24 (2) pp. 193-207

Zalidis, G., Takavakoglou, V., Panoras, A., Bilas, G. & Katsavouni, S. (2005). Re-Establishing a Sustainable Wetland at Former Lake Karla, Greece, Using Ramsar Restoration Guidelines. *Environmental Management*, 34 (6), pp.875-886

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

Αδρύμη-Σισμάνη, Β. (Χ.Η.). *Κεραμίδι. Άγιος Ιωάννης. Το τείχος της αρχαίας πόλης.*

Ανακτήθηκε από:

<http://atlasthessalias.culture.gr/-----2.html> [Ανάκτηση 02-02-2020]

Αθανασοπούλου, Π. (2012). *Lake District: οι βρετανικές λίμνες που ενέπνευσαν ποιητές και λογοτέχνες.*

Ανακτήθηκε από:

<https://www.clickatlife.gr/taksidi/story/11494>

[Ανάκτηση 14-11-2019]

Γεωργιοπούλου, Τ. (2009). *Νεκρά ψάρια κοντά στην Κάρλα.*

Ανακτήθηκε από:

<https://www.kathimerini.gr/369324/article/epikairothta/ellada/nekra-yaria-konta-sthn-karla> [Ανάκτηση 20-01-2020]

Γιαλούρη, Α. (2012). *Ναός Αγίου Νικολάου στα Κανάλια Μαγνησίας.*

Ανακτήθηκε από:

http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=19709 [Ανάκτηση 30/01/2020]

Καρατσώλης, Κ. (2018). *Πολιτιστική κληρονομιά και οικονομική ανάπτυξη.*

Ανακτήθηκε από:

<https://nomosphysis.org.gr/18567/politistiki-klironomia-kai-oikonomiki-anaptyksi-2/>

[Ανάκτηση 22-10-2019]

Κοντές, Π. (2018). *ΛΙΜΝΗ ΚΑΡΛΑ: Από την αποξήρανση στην αναγέννηση??*

Ανακτήθηκε από:

<http://epohi.gr/limnh-karla-apo-thn-apoxhransh-sthn-anagennhsh/>

[Ανάκτηση 03/01/2020]

Μεταξιά, Μ. (2013). Οι λίμνες του Πλίτβιτσε στην Κροατία.

Ανακτήθηκε από:

<http://ex-amaxis.gr/%CE%BF%CE%B9-%CE%BB%CE%B9%CE%BC%CE%BD%CE%B5%CF%83-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CF%80%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B2%CE%B9%CF%84%CF%83%CE%B5-%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%BA%CF%81%CE%BF%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%B1-%CF%84/>

[Ανάκτηση 10-11-2019]

Οικονόμου, Κ. (2017). *Ο Ήταυρος, το μυθικό «τέρας» της Κάρλας*.

Ανακτήθηκε από:

<https://www.larissanet.gr/2017/04/17/o-itavros-to-mythiko-teras-tis-karlas/>

[Ανάκτηση 18-01-2020]

Πασχάλη, Μ. (2012). *Κροατία: το πάρκο των 16 λιμνών*.

Ανακτήθηκε από:

<https://www.tovima.gr/2012/06/03/afieromata/kroatia-to-parko-twn-16-limnwn/>

[Ανάκτηση 10-11-2019]

Τσαντίρης, Ν. (2017). *Ιερά Μονή Μεταμορφώσεως του Σωτήρος Φλαμουρίου: Η συγκλονιστική ιστορία*.

Ανακτήθηκε από

<https://www.ekklisiaonline.gr/ekklisiaonline/iera-moni-metamorfoseos-tou-sotiros-flamouriou-syglonistiki-istoria/> [Ανάκτηση 01-02-2020]

Φωτόπουλος, Ν. (2018). *Αλήθειες και ψέματα για τα νεκρά ψάρια της Κάρλας*.

Ανακτήθηκε από:

https://www.efsyn.gr/ellada/koinonia/138430_alitheies-kai-psemata-gia-ta-nekra-psaria-tis-karlas [Ανάκτηση 20-01-2020]

ant1news.gr (2019). *Επιστρέφουν οι νανόχηνες και τα φλαμίνγκο στη λίμνη Κερκίνη*.

Ανακτήθηκε από:

<https://www.ant1news.gr/eidiseis/article/547624/epistrefoyn-oi-nanoxines-kai-ta-flamingko-sti-limni-kerkini> [Ανάκτηση 21-01-2020]

archaiologia.gr (2012). *Προϊστορικά ευρήματα σε σπήλαια της Μαγνησίας*.

Ανακτήθηκε από:

<https://www.archaiologia.gr/blog/2012/05/21/%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%8A%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%B9%CE%BA%CE%AC->

[%CE%B5%CF%85%CF%81%CE%AE%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B1-%CF%83%CE%B5-](#)

[%CF%83%CF%80%CE%AE%CE%BB%CE%B1%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%BC/](#) [Ανάκτηση 18-01-20]

archaiologia.gr (2012). *Η Παλιόσκαλα «γλίτωσε» από τη λήθη.*

Ανακτήθηκε από:

<https://www.archaiologia.gr/blog/2012/06/11/%CE%B7-%CF%80%CE%B1%CE%BB%CE%B9%CF%8C%CF%83%CE%BA%CE%B1%CE%BB%CE%B1-%C2%AB%CE%B3%CE%BB%CE%AF%CF%84%CF%89%CF%83%CE%B5%CE%BB-%CE%B1%CF%80%CF%8C-%CF%84%CE%B7-%CE%BB%CE%AE%CE%B8%CE%B7/> [Ανάκτηση 26/01/2020]

e-thessalia.gr (2019). *Ένα από τα ευφρέστατα είδη του πλανήτη... ζει στην Κάρλα – Οι βίδρες εντοπίστηκαν στον ταμειυτήρα.*

Ανακτήθηκε από:

<https://e-thessalia.gr/ena-apo-eyfyestera-zoa-toy-planiti-zei-stin-karla-oi-vidres-entopistikan-ston-tamieytira/> [Ανάκτηση 23-01-2020]

euronews.com (2015). *Σήκωσαν... στον αέρα σπίτι 3.700 ετών*

Ανακτήθηκε από:

<https://gr.euronews.com/2015/06/18/magnisia-volos-sikosan-ston-aera-spiti-3700-eton-tsiggenina> [Ανάκτηση 02-02-2020]

Franchi, E. (2015) «*What is cultural heritage?*» in Smarthistory, August 8, 2015.

Ανακτήθηκε από:

<https://smarthistory.org/what-is-cultural-heritage/> [Ανάκτηση 20-10-2019]

ifimerida.gr (2011). *Λίμνη Κάρλα, τα κρυφά μονοπάτια και τα γεωλογικά μνημεία.*

Ανακτήθηκε από:

<https://www.iefimerida.gr/news/12943/%CF%84%CE%B1-%CE%BA%CF%81%CF%85%CF%86%CE%AC-%CE%BC%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CF%80%CE%AC%CF%84%CE%B9%CE%B1-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CF%84%CE%B1-%CE%B3%CE%B5%CF%89%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%B9%CE%BA%CF%84%CE%B1-%CF%82-%CE%BC/>

[CE%AC-%CE%BC%CE%BD%CE%B7%CE%BC%CE%B5%CE%AF%CE%B1](#)

[Ανάκτηση 18-01-20]

kerkini. gr (2019). <http://kerkini.gr/panida/> [Ανάκτηση 16-11-2019]

lakedistrict.gov.gr (X.H.). *Lake District, facts and figures.*

Ανακτήθηκε από:

<https://www.lakedistrict.gov.uk/learning/factsandfigures> [Ανάκτηση 15-11-2019]

magnesianews.gr (2016). Καταφύγιο σπάνιων ζώων και πουλιών η λίμνη Κάρλα.

Ανακτήθηκε από:

<https://magnesianews.gr/thessalia/katafygio-spanion-zoon-ke-poulion-i-limni-karla.html> [Ανάκτηση 22-01-2020]

newpost.gr (2011). SOS εκπέμπει η λίμνη Κάρλα.

Ανακτήθηκε από:

<http://newpost.gr/enviroment/42939/SOS-ekpempei-i-limni-karla>

[Ανάκτηση 20-01-2020]

newpost.gr (2015). *Λίμνη Κάρλα: Ένας ανεξερεύνητος ορνιθοτουριστικός παράδεισος.*

Ανακτήθηκε από:

<http://newpost.gr/taksidi/490474/limnh-karla-enas-aneksereynhtos-ornithotoyristikos-paradeisos> [Ανάκτηση 19-01-2020]

NP Plitvicka jezera.hr (2008).

Ανακτήθηκε από:

<https://web.archive.org/web/20081216041227/http://www.np-plitvicka-jezera.hr/page.aspx?PageID=29&parent=14> [Ανάκτηση 10-11-2019]

ornithologiki.gr (2016). *Εκατόμβη νεκρών πουλιών η λίμνη Κάρλα.*

Ανακτήθηκε από:

http://www.ornithologiki.gr/page_cn.php?aID=1834 [Ανάκτηση 18-01-2020]

taxydromos.gr (2011). *Σπήλαιο με μυκηναϊκά στην Κάρλα.*

Ανακτήθηκε από:

<https://www.taxydromos.gr/Topika/32423-sphlaio-me-mykhnaika-sthn-karla.html>

[Ανάκτηση 18-01-20]

taxydromos.gr (2012). *BENETO: Αγναντεύοντας το Αιγαίο*.

Ανακτήθηκε από:

https://www.taxydromos.gr/m/m_article.php?id=37946 [Ανάκτηση 02-02-2020]

taxydromos.gr (2019). *Δράση 14 χρόνων του Μουσείου Λιμναίου Πολιτισμού Κάρλας*.

Ανακτήθηκε από:

<https://www.taxydromos.gr/Velestino/326930-drash-14-xronwn-toy-moyseiou-limnaiou-politismoy-karlas.html> [Ανάκτηση 31-01-2020]

thenewspaper.gr (2019). *Μαγνησία: όσα πρέπει να ξέρετε για την Ιερά μονή Φλαμουρίου*. Ανακτήθηκε από:

<https://www.thenewspaper.gr/2019/11/13/magnisia-osa-prepei-na-xerete-gia-tin-iera-moni-flamoyriou-eikones/> [Ανάκτηση 01-02-2020]

travelpass. gr (2014). *Λίμνες Plitvice: Ένας παραμυθένιος τόπος στην Κροατία*.

Ανακτήθηκε από:

<https://www.travelpass.gr/2014/01/%CE%BB%CE%AF%CE%BC%CE%BD%CE%B5%CF%82-plitvice-%CF%80%CE%B1%CF%81%CE%B1%CE%BC%CF%85%CE%B8%CE%AD%CE%BD%CE%B9%CE%BF%CF%82-%CF%84%CF%8C%CF%80%CE%BF%CF%82-%CE%BA%CF%81%CE%BF%CE%B1%CF%84%CE%AF%CE%B1/>

[Ανάκτηση 10-11-2019]

UNESCO, (1972). *Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage*. Ανακτήθηκε από:

http://www.unesco.org.cy/Programmes-Symbasi_Pagkosmias_Politistikis_kai_Fysikis_Klironomias,GR-PROGRAMMES-04-01-01,GR

[Ανάκτηση 25-10-2019]

UNESCO, (1982). *Mexico City Declaration on Cultural Policies*. Paris: UNESCO.

Ανακτήθηκε από: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000052505> [Ανάκτηση 22-10-2019]

UNESCO, (2003). Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage.

Ανακτήθηκε από:

<https://ich.unesco.org/en/convention> [Ανάκτηση: 22-10-2019]

zougla.gr (2015). Μαγνησία: Αλλάζει το «μικροκλίμα» η λίμνη Κάρλα.

Ανακτήθηκε από:

<https://www.zougla.gr/perivallon/article/magnisia-alazi-to-mikroklima-i-limni-karlas>

[Ανάκτηση 23/01/2020]